

T.C.

51190

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOLMABAHÇE SARAYI'NIN SARAY - MÜZE OLARAK YENİDEN
DÜZENLENMESİ KONUSUNDA ÖNERİLER

51190

MÜZECİLİK

YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

İLKSEN YUMRUKÇAĞLAR

TEZ DANIŞMANI : Doç.Dr.ÜLKÜ ALTINOLUK

İstanbul - 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

ÖZET

Giriş	1
1- Saray-Müze Anlamı	3
1.1 Dünya'da Saray-Müze Örnekleri	4
1.2 Türkiye'de Saray-Müze Örnekleri	14
2- Dolmabahçe Sarayı	20
2.1 Dolmabahçe Sarayı'nın Tarihi Kimliği	20
2.2 Sarayın Mimari Yapısı	26
2.2.1 Stili	26
2.2.2 Malzeme	27
2.2.3 Sarayda Yaşam	29
2.2.4 Kullanım Alanları	37
3- Dolmabahçe Saray-Müzesi	46
3.1 Müze Olarak Yapılan Sergileme Düzenlemeleri.....	46
3.2 Sarayın Çevre İle İlişkisi	46
3.2.1 Saray-Kent İlişkisi	46
3.2.2 Saray-Bahçe İlişkisi	48
3.2.3 Ana Binanın Diğer Yapılarla Olan İlişkisi	51

3.3 Bina-Çevre Koşulları İlişkisi	88
3.3.1 Isı ve Nem	88
3.3.2 Işık	89
3.3.3 Yangın Ve Afetlere Karşı Dayanıklılığı	89
3.3.4 Hava Kirliliği	92
3.3.5 Biyolojik Faktörler	93
3.3.6 Ses, Titreşim	94
3.3.7 İnsan Ögesi	94
3.4 Koleksiyon	95
3.4.1 Porselen ve Cam Eşya Koleksiyonları	95
3.4.2 Mobilya	96
3.4.3 Tekstil Ve Halı	97
3.4.4 Tablo	98
3.4.5 Saat	101
3.4.6 Isıtma	101
3.4.7 Aydınlatma Elemanları	107
3.4.7.1 Avizeler	107
3.4.7.2 Şamdanlar	107
3.4.7.3 Paraçollar	107
3.4.8 Kitap Koleksiyonu	107
3.4.9 Müzik Aletleri	108

3.5. Saray'ın Mevcut Sergileme Düzeni	108
4- Dolmabahçe Sarayı Binalarının Çevre İle Yeniden Düzenlenme Önerisi	111
4.1 Ana Bina	111
4.1.1 Saray Yaşamı Doğrultusunda Gezi Yöntemi	111
4.2 Diğer Yapılar Ve Saray Çevresi	115
4.2.1 Milli Saraylar Kapsamında Olan Binaların Yeniden Düzenlenmesi	115
4.2.2 Farklı Kurumların Kullanımında Olan Binaların Yeniden Düzenlenmesi	116
4.2.3 Yıkılmış Binaların Yeniden Yapılarak Çevre İle Düzenlenmesi	120
4.2.4 Binalar Arasında İlişkilerin Kurulması	123
5- Sonuç	125
Terimler Sözlüğü	
Ekler	
Fotoğraf Listesi	
Plan Listesi	
Bibliyografya	

ÖNSÖZ

Kültürel değerlerimiz geçmişle günümüz arasında bir köprü kuran önemli unsurlardır. Bu değerler arasında özellikle son dönem kültürümüz bize daha yakındır ve bu kültürümüzü daha iyi tanıma imkanına sahip olabiliriz.

Kültürel değerlerimizin en iyi şekilde korunabileceği yerlerden biride kuşkusuz müzelerdir. Geleceğin geçmiş ile bağdaştırılabilmesinde müzelerin önemli bir yeri vardır. Özellikle de Saray - Müzeler yaşamsal özellikleri de gösterme imkanına sahip olduğundan bu konuda daha başarılı olabilmektedir.

Dolmabahçe Sarayı dendiğinde genellikle asıl saray binası akla gelir. Oysa sarayla birlikte çevresinde, sarayda çalışan pekçok kişinin kaldığı yada saray için gerekli olduğundan inşa edilmiş birçok bina mevcuttur. Ve bunların her biri sarayın bir parçasıdır.

Saray - Müzeler 'den biri olan Dolmabahçe Sarayı asıl (ana) binası 65.000 civarı parçadan oluşan koleksiyonu ile Osmanlı İmparatorluğunun son dönemine damgasını vurmuş çok güzel bir yapıdır. Saray'ın yaklaşık 1/5'i geziye açıktır. Objelerin kendi mekanı içinde sergilendiği bu alanda gruplar halinde rehberli geziler uygulanmaktadır. Diğer kısımlar ise geziye kapalıdır. Oysa sergilenmeyen binlerce parça eşya vardır.

Burada tüm bu objelerin nasıl değerlendirilebileceği sorusu gündeme gelmektedir. O halde sarayı sadece tek bir bina olarak değil, çevresindeki tüm yapıları ile bir bütün olarak düşünmek ve tüm saray kompleksi ile ilgili düzenlemeler yapmak gereği duyulmaktadır.

Bu konu ile ilgili yapmış olduğum çalışmamda bana yol gösteren ve yardımcı olan Sn. hocam Doç.Dr.Ülkü Altınoluk'a Sn. Sedat Göksu'ya ve Prof. Dr. Metin Sözen'e teşekkür ederim.

Ayrıca beni her zaman destekleyen ve tezimi bitirmemde yardımcı olan annem Gülsen Yumrukçağlara ve benden hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen, bilgileri derlememde yardımcı olan tüm arkadaşlara çok teşekkür ederim.

İLKSEN YUMRUKÇAĞLAR

ÖZET

Dolmabahçe Sarayı'nın Saray-Müze olarak yeri, tarihi ve ayrıca Dolmabahçe Sarayı alanı içinde bulunan diğer yapıları da kapsayan bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Saray-Müze'nin anlamı üzerinde durulmuş, Türkiye ve dünyadaki saray-müzelerden örnekler verilerek onların tarihi gelişmeleri hakkında bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca müze haline geldikten sonra bu yapıların maruz kaldığı değişikliklere de kısaca değinilmiştir.

İkinci bölümde saray ve çevresinin tarihi kimliği araştırılmış, saray alanı ve çevresi ile ilgili tarihi kimlik anlatılmıştır. Osmanlı tarih sürecinin son dönem mimari özellikleri ve bu mimari içindeki yaşam biçimlerine gene bu bölümde yer verilmiştir. Yaşam, Selamlık'ta yaşam ve Harem'de yaşam olmak üzere iki bölüm halinde işlenmiştir. Mimari özellikler için kullanılan malzemelerde önemlidir. Ne tür malzemelerin kullanıldığı ve bu malzemelerin getirildiği yerlerde bu bölümün konuları arasındadır.

Üçüncü bölüm sarayın bugünkü duruma getirilirken geçirdiği ufak bazı değişiklikleri kapsamaktadır. Ayrıca geçmişte ve günümüzde bahçe ve kentle olan ilişkilerininide içine almaktadır. Ana yapının bahçe içindeki diğer yapılarla olan ilişkilerininide önemlidir. Diğer yapıların ana binaya bağlı olarak ne amaçla yapıldıkları ve günümüzdeki kullanım şekilleri gene bu bölüm içinde işlenmiştir.

Saray çevre koşullarından oldukça etkilenmektedir. Bu çevre koşulları nelerdir, ne gibi önlemler alınmalıdır gibi konular da yine bu bölümde yer almaktadır.

Dördüncü bölüm saray koleksiyonlarını kapsamaktadır. Bu koleksiyonların bilindiği kadarı ile genel olarak nerelerden geldiği, hangi tür malzemelerden yapıldığı, aynı amaç için kullanılan bazı objelerin farklı özellikleri, hangi stil'de olduğu gibi özelliklerine bu bölümde yer verilmiştir.

Beşinci bölüm tüm saray ve saray bahçesi alanının yeniden düzenlenmesi ve bu konu ile ilgili öneri ve fikirlerden oluşmaktadır. Farklı işlevlerde kullanılan yapılarda ele alınarak, müze olarak düşünüldüğünde bu yapıların ne şekilde halkın hizmetine açılacağı şeklinde öneriler mevcuttur.

Sonuç olarak Dolmabahçe Sarayı'nın sadece saray binası olarak düşünülmesi gerektiği, tüm çevresi ve yapıları ile birlikte kültürel bir bütün olduğu anlatılmaktadır. Düzenlemeler yapılırken saray ve çevresinin orjinal özelliğinin yok edilmemesi, yapının bilgi verir nitelikte olması konusuna da değinilmektedir.

GİRİŞ

Dünya'da tarihi değere sahip pekçok bina bulunmaktadır. Bu binaların bir kısmı harab olmuş ve bu haliyle dayanabileceği son noktasına değin bırakılmıştır. Bir kısım tarihi binalar ise, dış görünüşü değiştirilmemek suretiyle çeşitli kurum ve kuruluşların kullanımına bırakılmışlardır ya da tarihi binalara meraklı kişiler tarafından satın alınarak ikametgah olarak kullanılmaktadır. Özellikle çeşitli kurum ve kuruluşların elinde bulunan eski yapıların iç düzeni, bu kurumların imaj yenilemesi esnasında sürekli değişikliğe uğramaktadır.

Belli bir tarihsel ve kültürel değere sahip yapıların korunabilmesi için onlara yeni işlevlerin verilmesi artık kabul edilen bir düşüncedir. Buna paralel olarak dünya'nın birçok yerinde otel, restaurant ya da banka olarak kullanılan tarihi binaları görebiliyoruz. Ülkemiz de bu yerlerden biridir. Otel, banka, restaurant gibi işlevlere sahip eski yapıların yanında, tarihsel bir geçmişe sahip ve müze binası olarak kullanılan birçok tarihi yapılar da vardır.

Her bina'yı müze haline dönüştürmek olası değildir. Ancak belirli tarihsel bir amaca hizmet etmiş yapıların müze olarak değerlendirilmesi konusu yavaş yavaş gündeme gelmekte ve gelişmektedir. Ülkemizde özellikle Saray yapılarında bu konu daha hassas bir şekilde ele alınmaya çalışılmaktadır.

Bu amaçla çoğu önemli saray, köşkler ve kasırlar Milli Saray'ların himayesine alınmış ve alınmaktadır. Hatta halen kültür bakanlığının elinde olup da bakımı yeterince yapılamayan saraylar için de Milli Saray'ların himayesine alınması gerekliliği düşüncesi vardır.

Osmanlı İmparatorluğunun başlangıcından sonuna kadar küçük ya da büyük pekçok saray yapılmıştır. Yapılan saray binalarının çoğu günümüzde mevcut değildir. Günümüzde halen ayakta duran saraylar İstanbul'da toplanmıştır.

Osmanlı saray tarihinde bulunan saraylar içinde ilk defa batı tarzında yapılmış, devletin idare merkezi olan selamlık, padişah'ın ve ailesinin evi olan harem ve dini törenlerin yapıldığı muayede salonunun tek çatı altında toplandığı ilk saray, Dolmabahçe Sarayı'dır.

Bu çalışma Saray-Müze olan Dolmabahçe Sarayı'nın eski ve yeni yaşam biçimini, koleksiyonlarını, bu koleksiyonların saray kompleksinde bulunan diğer yapı gurupları içinde ne şekilde değerlendirilebileceği konusundaki önerileri kapsamaktadır.

Türkiye ve dünyada bazı saray-müze ve saray-saray'lar mevcuttur. Bu saraylar pekçok değişiklik geçirmiştir. Oysaki Dolmabahçe Sarayı halen eskinin tüm özelliklerini üzerinde taşımakta ve bu yönüyle de diğer saraylardan ayrılmaktadır. Çünkü bu saray dünya'da, tüm mobilyaları ile birlikte korunan ve belli bir dönemin özelliklerini görsel olarak içinde taşıyan saraylardan biridir.

Dolmabahçe saray koleksiyonu öylesine geniş ki, tüm koleksiyonları tek bir bina içinde sergilemeye olanak yoktur. Diğer binaların da bu amaçla kullanılması, onların da gerçek işlevlerine yakın bir şekilde değerlendirilmesi imkanını doğurur. Diğer çevre binalar da sarayın bir parçası olduğuna ve zaman içinde bu yapılar arasında eşya değiş tokuşu yapıldığına göre, sarayın sergilenmeyen, ancak sergilenmesi düşünülen objeleri için en uygun yerler saray kompleksi içindeki çevre binaları olacaktır.

Dolmabahçe bir tarihtir. Son dönem tarihidir. 624 yıllık bir Osmanlı İmparatorluk süresinin son 70 yılında bu saray kullanılmıştır. Burada yaşanmış ve pekçok olaya maruz kalmıştır. O halde buradaki yaşamın bazı kesitlerine yer vermek gerekir.

Dolmabahçe Sarayı binası artık bir müzedir. Müzecilik anlayışına uygun olarak sergilenmeye çalışılan ve orjinal özelliği yok edilmeyen bir müze. Dünya'daki tüm saray müzeler gibi, tüm kompleksleri ile birlikte düşünülmeli ve değerlendirilmelidir. Saray binalarının müze olarak değerlendirilmesi esnasında obje ve binanın birbirini etkilememesine ve birbirinin özelliklerine yok etmemesine dikkat edilmesi önemlidir. Saray sadece içindeki eşyaları ile bir müze değildir. Binanın kendisi de tarihi bir değere sahiptir. Başka müzelerde olduğu gibi sadece önemli olan içindeki objeler değildir. Bu da farklı objelerin kendilerine uygun mekanlarda sergilenmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Bu tez'de, Dolmabahçe Saray kompleksi içinde bulunan tüm binaların bir bütün olarak düşünülerek, kendi yapılarına uygun şekilde ve müzecilik anlayışı çerçevesinde sergiye açılması ve bu konuyla ilgili önerilerden oluşmaktadır.

1- SARAY - MÜZE ANLAMI

“Müze, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü, türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve özellikle halkın beğenisinin yükselmesi ve eğitim için sergilemek amacıyla toplum yararına sürekli yönetilen bir kurumdur¹”.

Müzeler, eserlerin bilimsel, sanatsal ve kültürel değerlerini insanlara gösterirler. Bu sayede bilgi, duygu ve yaratıcı gücü artan insana, yeni buluşlar için zemin hazırlanmış olurlar.

“Saray sözcüğü Farsça Seray kelimesinden gelmekte olup, ev, konak anlamına gelmektedir. Türkçe de ise genellikle hükümdarların oturduğu yer olarak kullanılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında hükümdarın harem, enderun takımları ile beraber oturdukları ve resmi makam olarak kullandıkları binalara “Sarayı-Hümayun” denilmektedir².”

Saray - Müze ise belli bir dönem kral yada padişahların yönetim yeri ve evi olmuş, belli bir geçmişe ve kültür yapısına sahip, eski kültürü ve tarihi günümüz insanlarına tanıtmak, bu mekanları onlara göstermek amacıyla seyir yeri olarak halka açılmış büyük saray mekanlarıdır. Halka açılırken belli düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerde bazı yapıların iç mekansal tüm özellikleri korunmaya çalışılırken, bazı yapılarda ise bu mümkün olamamıştır. Bu tür binalarsa saray - müze kimliğinden çıkıp müze - saray kimliğine bürünmüşlerdir.

Avrupa’da saray yapıları daha saray olarak kullanılırken aristokrat zümreye ve hatta bazen halka açılmış, bir müze gibi ziyaret edilmesi sağlanmıştır. Bu sayede insanların, bu mekanlardaki yaşam tarz ve anlayışını görüp öğrenmeleri mümkün olmuştur. Böyle mekanlar sadece burayı halkın görmesi amacıyla açılmamıştır. Ayrıca gelen ziyaretçilerden belli bir miktar ücret alınarak işin ticari yönüne de önem verilmiştir. Elde edilen gelir kimi zaman bu yapının onarılması için kullanılırken, kimi zaman da bu yapının sahiplerinin gelir kaynağı durumuna dönüşmüştür.

Türkiye’de ise 19.yy’ın sonunda ve 20.yy’ın başında Topkapı Sarayı sadece saraya yakın olan kişilere saray hazinesini göstermek için açılmıştır. Ancak bu şekilde çok sınırlı sayıda insan burayı görebilmiştir.

¹ ICOM ; Statutes Code Of Professional Ethics , Paris , 1990

² BİLGİN , Bülent ; Türk Saray Mimarisinin Gelişmesi Çerçevesinde Yıldız Sarayı , Basılmamış Sanat Tarihi Doktora Tezi , İ.Ü. , İstanbul 1993 , s.3

Dünya'da gerçek anlamda saray - müze çok azdır. Saray-Müze'lerin de çoğu kendi iç mekan özelliklerini yitirmiş ve sergi salonları konumunu almıştır.

Türkiye'de ve dünyada bulunan bazı Saray - Müze örnekleri aşağıda verilmiştir :

1.1 Dünya'da Saray-Müze Örnekleri

Dünya'da birçok eski saray bulunmaktadır. Ancak bu sarayların çok azını kullanıldığı asıl şekli ile görebilmekteyiz. Bu saraylardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir :

LOUVRE SARAY-MÜZESİ : Fransa da 13.yy'da inşa edilmiş bir yapıdır. Daha önceleri ufak bir köşkün olduğu bu yapı 1549'da kral II.Henri tarafından tamamlanmıştır ve saray süslemesi Jean Goujun'a verilmiştir. 19.yy'a kadar yeni binalar ilave edilmiştir.

1750-1785 arasında kralın en güzel tablolarının Luxembourg sarayı'nda sergilenmesi ilgiyle karşılanır. Bunun üzerine Lois XV'in yapılarının yöneticisi olan Marigny markisi Louvre'da bir müze kurmayı düşünür. 1774'de ele alınan bu tasarı Fransız devrimi sırasında gerçekleşir ve 6 Mayıs 1791'de bir komisyon bu işin hazırlıkları ile görevlendirilir. 10 Ağustos 1793'te Saray'ın büyük galerisinde müzenin açılışı yapılır.

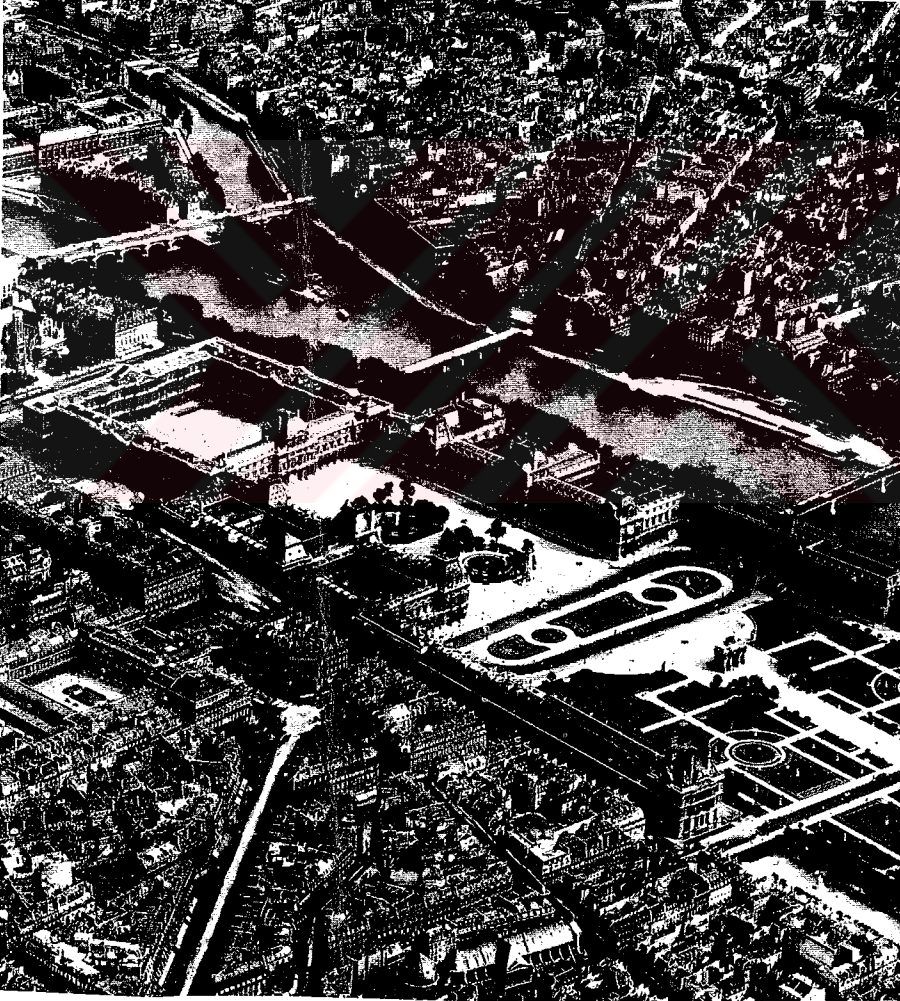
Bu saray 1932'den sonra gelişen müzecilik bilminin gereklerine göre ele alınmış ve birçok değişiklikler geçirmiştir. "Saray'da sanat ve arkeoloji kitaplığı ile bir arşiv bölümü yer almaktadır. 1831'de kurulmuş olan Laboratuvar (Mianini Enstitüsü) resimlerin, heykellerin ve müzenin diğer bölümlerindeki eserlerin bilimsel incelemesiyle uğraşır. Eğitim servisi ise, rehberli ve konferanslı geziler düzenler. *(Bu arada halkla ilişkiler servisini, savaşta sanat eserlerini koruma servisini ve onarım atölyelerini de saymak gerekir)*³.

François Mitterrand 1981 yılında Louvre'nin tamamen bir müzeye dönüştürülmesine karar vermişti. Girişteki düzeni sağlamak ve topluma çağdaş müzecilik doğrultusunda hizmet vermek için gerekli alanların düzenlenmesi amacıyla Çin asıllı Amerikalı ünlü mimar I.M.Pei'yi projeyi hazırlamasıyla görevlendirmişti. Şu anda, büyük Louvre projesi doğrultusunda müzeye giriş cam bir piramit'ten yapılmaktadır ve bu giriş piramidi kompleksin kalbi olan Napoleon avlusunda yükselmektedir. Cam Piramid'den toprak altına inildiğinde sergi mekanlarına geçilebilmektedir.

³ Meydan Lauresse , Cilt 8

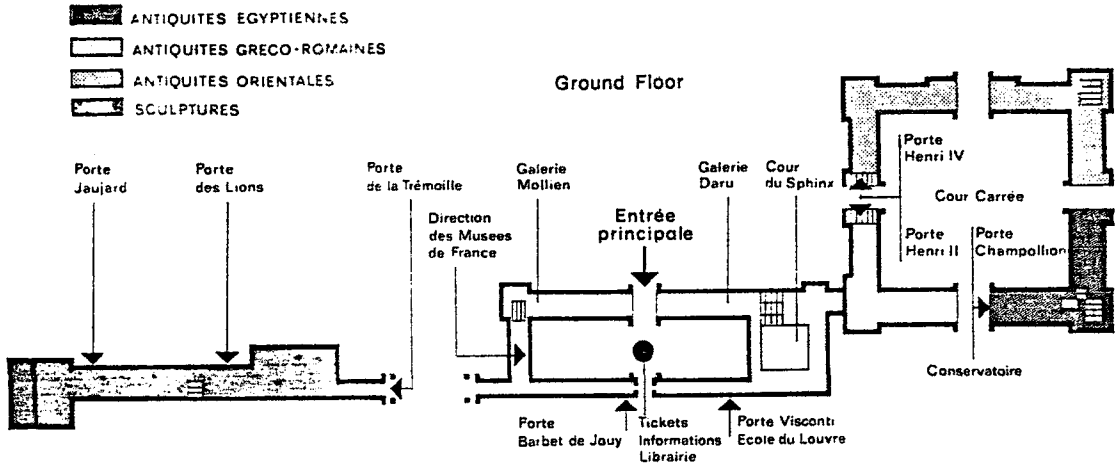
Cam piramid'in amacı, Louvre'un giriş-çıkışlarını düzenlemek, bir konferans salonu, lokanta ile diğer hizmet birimleri ve gerekli teknik hacimleri sağlayarak Louvre'u çağdaş müzecilik standartlarına uydurmaktır. Bu şekilde, çeşitli dönemlerde eklene eklene geliştirilmiş bir saraylar bütünü iken 1793'ten bu yana bir bölümü müze olarak kullanılan tarihi müzeye daha etkileyici, daha heyecan verici öğeler de katarak yeni bir görünüm kazandırılmıştır.

Son düzenlemelerle Louvre müzesi, saray - müze kimliğinden tamamen sıyrılarak müze - saray kimliğine bürünmüştür. Çünkü günümüzde bu sarayda sergilenen 400 yıllık bir zaman dilimi içinde oluşturulmuş arkeolojik buluntular ve sanat eserleri koleksiyonudur. Sergilenenler saray'ın gerçek yaşamı ile ilgili objeler değildir. Louvre Saray'ı artık bir sanat tarihi müzesidir.

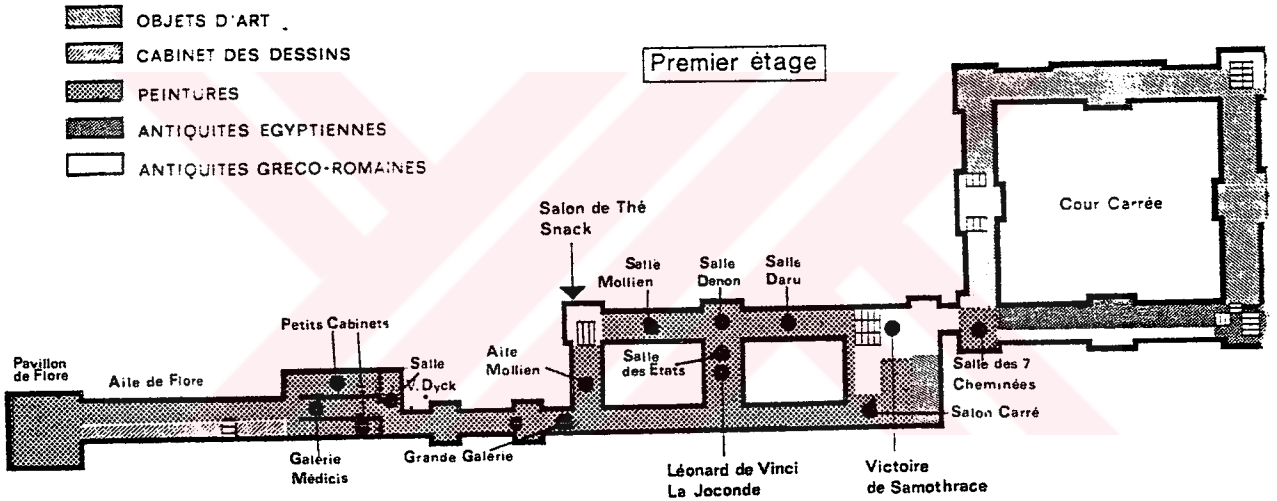

FOTOĞRAF 1 : LOUVRE SARAYI'NDAN GENEL GÖRÜŞ

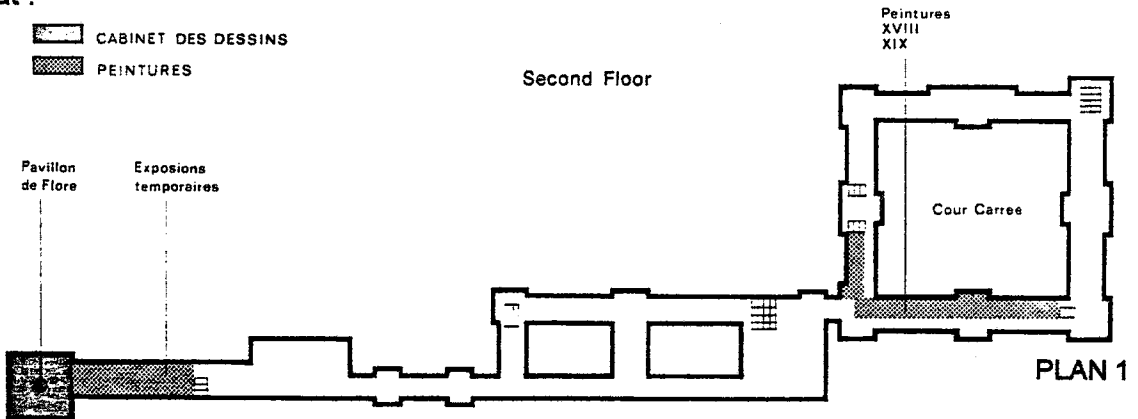
Louvre Müzesi Planı Zemin Kat

1. Kat :

2. Kat :

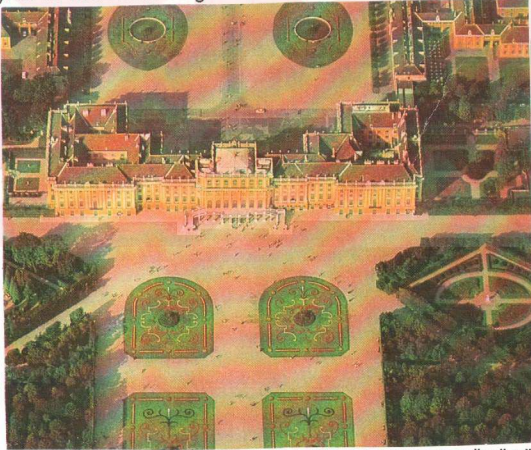

SCHÖNBRUNN SARAYI : "Hietzing kasabasına yakın olan ve batı Viyana tarafında bulunan Habsburger yönetici evi, 16.yy'dan beri Viyana nehri boyunca uzanan geniş alanda bulunan Katterburg adı verilen bir av köşkü idi. 17.yy'da imparator Kaiser Matthias tarafından burada bir kaynak bulunmuştu. Bu kaynağın suyu öyle güzeldi ki, kaynak bir genç kız heykeli ile süslenmiş ve buraya Schönbrunnen (güzel çeşme) adı verilmişti. Av köşkü, çeşme, park ve hayvanat bahçesi 1683 de tahrip edildi. Ama ismi kaldı ve on yılda yapılan yeni saraya adı verildi⁴."

"Schönbrunnen Sarayı'nın yapımına 1696'da başlandı. Yapı barok stilinde ve simetrik olarak yapılmıştır. Şehir tarafına bakan yüzü ve avlu ile bahçeye bakan kısmı olmak üzere Saray'ın iki yüzü bulunmaktadır.

1918 yılında Avusturya Cumhuriyetini ilan etmiştir. Schönbrunnen Sarayı' da bu Cumhuriyete devredilmiştir. İkinci dünya savaşı esnasında Saray ve objeleri bu duca zarar görmüştü.1945 yılında yıkıntıların onarımı ve objelerin tamiri yapıldı. Bundan sonraki dönemde ise saray halka açıldı⁵."

Schönbrunnen Sarayı, saray - müze olarak kullanılan ancak bazı salonları müze - saray olarak değiştirilmiş yapılardan biridir. Çünkü bazı salonlarında öncelik heykel ve tabloların sergilenmesidir.

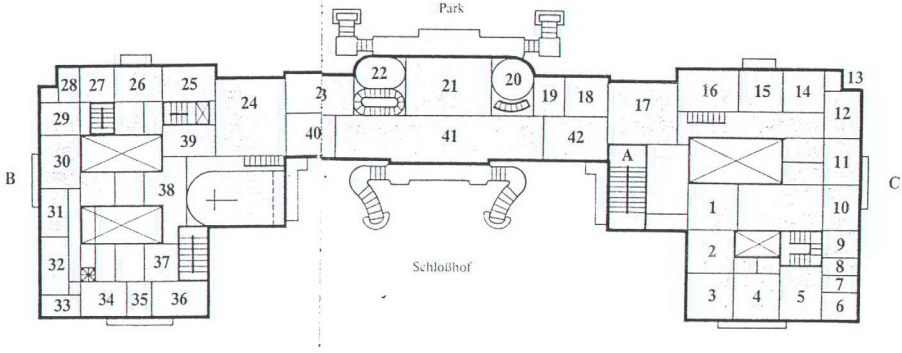

FOTOĞRAF 2 : SCHÖNBRUN SARAYI'NDAN GENEL GÖRÜNÜŞ

⁴ ERYILDIZ , H.Semih ; "Sarayların Kullanıma Açılması İçin Ticari Örgütlenme Modeli" , Bildiriler , S.15-16

⁵ a.g.e., S.126-127

SCHÖNBRUNN SARAYI BİNA PLANI :

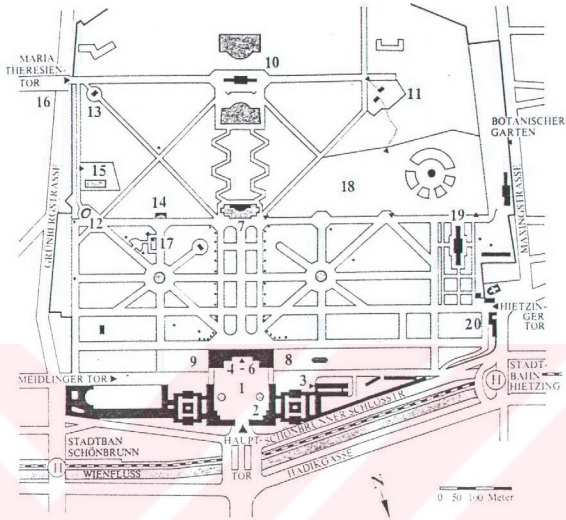
- 1 - Korumacıların Odası
- 2 - Bilardo Odası
- 3 - Fındıkağacı Odası
- 4 - Franz Joseph I'in Yazı Odası
- 5 - Franz Joseph'in Yatak Odası
- 6 - Batı Teras Odası
- 7 - Musandra Katı
- 8 - Tuvalet Odası
- 9 - Toplu Yatak Odası
- 10 - Kayser'in Salonu
- 11 - Maria Antoinette Odası
- 12 - Çocuk Odası
- 13 - Kahvaltı Odası
- 14 - Sarı Salon
- 15 - Balkonlu Oda
- 16 - Aynalı Salon
- 17 - Büyük Pembe Oda
- 18 - 1. Pembe Oda
- 19 - 2. Pembe Oda
- 20 - Yuvarlak Çini Kabini
- 21 - Küçük Galerî

- 22 - Oval Çin Kabini
- 23 - Rössel Odası
- 24 - Tören Salonu
- 25 - Mavi Çin Salonu
- 26 - Vieux-Laque Odası
- 27 - Napolion'un Odası
- 28 - Porselen Odası
- 29 - Millyon Odası
- 30 - Gobel Odası
- 31 - Hatıra Odası
- 32 - Kırmızı Salon
- 33 - Doğu Taras Kabini
- 34 - Doğum Odası
- 35 - Erzherzog Franz Karls'ın Yazı Oda
- 36 - Erzherzog Franz Karls'ın Salonu
- 37 - Yaban Domuzu Odası
- 38 - Geçiş Odası
- 39 - Makina Odası
- 40 - Atlıklarınca Odası
- 41 - Büyük Galerî
- 42 - Fener Odası

A) Mavi Yükselti B) Veliad Bahçesi C) Odaların Baktığı Bahçe

Plan 2A

SCHÖNBRUNN SARAYI DURUM PLANI

- 1 - Saray Avlusu
- 2 - Saray Tiyatrosu
- 3 - Araba Kalesi
- 4 - Saray
- 5 - Saray Kilisesi
- 6 - Bergli Odası
- 7 - Neptun Kaynağı
- 8 - Sera
- 9 - Velihağ Bahçesi
- 10 - Glorya Bahçesi

- 11 - Tiroler Bahçesi
- 12 - Dikili Taş
- 13 - Küçük Glorya Bahçesi
- 14 - Roma Harabesi
- 15 - Ulusal Banyo
- 16 - Kaynak Taşı
- 17 - Güzel Kaynak
- 18 - Hayvanat Bahçesi
- 19 - Palmiye Evi
- 20 - Kayser'in Kati

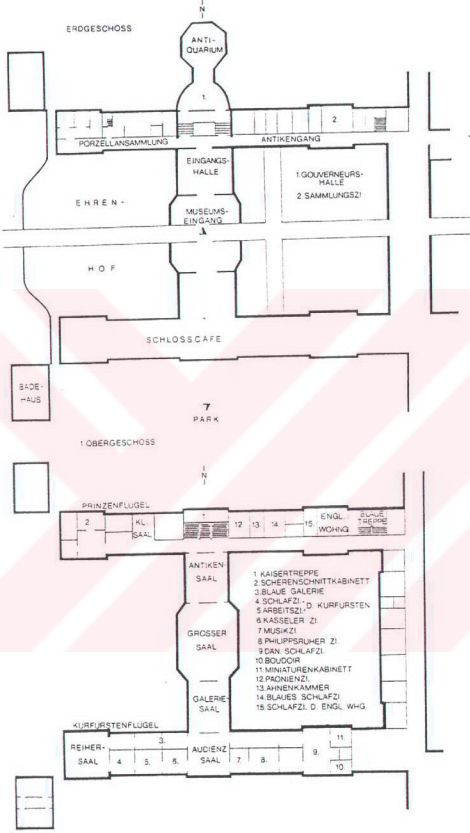
FASANERIE SARAYI : Almanya'nın Fulda şehri yakınında bulunan saray, 1739'da yazlık saray olarak yapıldı. 1944 yılında uçaklardan atılan bombalarla büyük zarar gördü. 1949 yılında bölge valisi Philipp von Hessen vasıtasıyla yeniden inşa edildi. Hemen ardından koleksiyonları ve yıkılmayan kısımlarının düzenlenmesi ile müze olarak hazırlandı. 1951 yılında ilk odaları müze olarak açıldı. 1972 yılında müzenin tamamının onarımı bitirildi. Bazı kısımlar yıkılıp yerine geçici sergi bölümü açıldı. Park içinde Japon ve Çin bölümleri oluşturuldu. Posta evinin olduğu yer satış yeri ve tuvaletler olarak değiştirildi.

Fasanerie Sarayı da saray - müzelere örnek yapılardan biridir. Bazı salonların, heykel ya da resim sergilerinin yer aldığı mekanlar olarak kullanılması, bu gibi mekanların müze - saray kimliğine bürünmesine neden olmuştur. Ama genelinde saray özelliğini muhafaza etmiş ve saray - müze kavramına uygun barok tarzında ki yapılardan biri olarak muhafaza edilmiştir.

FOTOĞRAF 3 : FASANERIE SARAYI

FASANERIE SARAYI BİNA PLANI :

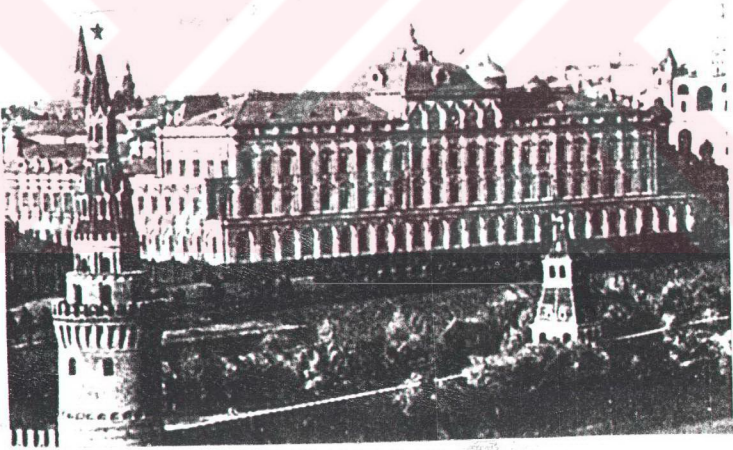
- 1 - Elçiler Salonu
- 2 - Koleksion Odası

- 1 - Kayser Merdiveni
- 2 - Kesim Odası
- 3 - Mavi Galeri
- 4 - Yatak Odası
- 5 - Çalışma Odası
- 6 - Kasseler Odası
- 7 - Müzik Odası
- 8 - Philippsruher'in Odası
- 9 - Danimarka Yatak Odası
- 10 - Boudoir
- 11 - Minyatürler Odası
- 12 - Pönonien Odası
- 13 - Hatıralar Odası
- 14 - Mavi Yatak odası
- 15 - İngiliz WHG'nin Yatak Odası

KREMLİN SARAYI : Rusçası Kreml'dir. Sur anlamına gelmektedir.Saray'ın ve şehrin etrafını çeviren surlardan dolayı bu adı almıştır.Rus çarlarının Moskova'daki sarayı'dır. Bugün burada sovyet yüksek şurası oturmaktadır. Bu saray Moskova nehrinden 40 m yüksekte bulunan Borovitskiy burnundadır ve etrafı duvarla çevrili 28 hektarlık bir arazi üzerine kurulmuştur.

Kremlin sarayı ilk ve modern Kremlin olmak üzere iki dönemde incelenebilir. Pedro zamanına dek çarların ikametgahı olan Kremlin Sarayı 1955 yılı Temmuz ayında halka açılmıştır.

Kremlin sarayı halen Rus Parlamentosu tarafından kullanılmaktadır. Ancak Rus devrimi esnasında pekçok eşya yağmalanmıştır. Çarlık rejiminden Cumhuriyet rejimine geçmiş olmasına karşın halen yönetim yeri olarak kullanılıyor olması ve bu şekilde halkın ziyaretine açılması, Kremlin Sarayı'nın saray - müze yapıları içine girdiğini bize göstermektedir.

FOTOĞRAF 4 : KREMLİN'DE BÜYÜK SARAY

BUCKİNGHAM SARAYI : "İngiltere Kraliyet Ailesi'nin asırlarca ikamet ettiği Buckingham, Normandy Dükü John Sheffield için 1703'te yapıldıktan sonra 1761'de kral George III için 28.000 Sterlin'e satın alınmış, Kraliyet ailesi buraya St. James Sarayı'ndan taşınmıştır⁶."

John Nash 1821-1835 yılları arasında sarayı Palladio üslubunda yeniden inşa etmiştir.1937'den beri de İngiliz kraliyet ailesinin resmi konutu olarak kullanılmaktadır. 1913'de yapılan cephe, Sir Aston Webb'in eseridir.

Günümüzde bu Saray'ın bazı kısımları haftanın belli günleri halkın ziyaretine açılmaktadır. Bu sayede hem halkın burayı görmesi sağlanmakta, hem de belli bir gelir elde edilmektedir. Buckingham Sarayı içinde yaşanan ve belli günlerde Saray-Müze olarak halka açılan en önemli yapılardan biridir.

FOTOĞRAF 5-6 : BUCKİNGHAM SARAYI

Kremlin ve Buckingham gibi içinde hala ikamet edilen sarayların yapı planını bulmak oldukça zordur. Güvenlik amacıyla bu yapıların yapı planı kitaplara basılıp dağıtılmaz.

⁶ a.g.e , S.422

1.2 Türkiye'de Saray-Müze Örnekleri

Osmanlı İmparatorluğu 624 senelik tarihimiz, düşüncemiz ve kültürümüzdür. Ve bu kültür içinde, sarayların oldukça önemli bir yeri vardır. Saraylar üç kıtaya hükmetmiş bir İmparatorluğun sadece kubbealtı enderunu ile devletin idare merkezi; padişahların haremî, ikametgahı değil, aynı zamanda ilim adamlarını, nakkaşı, hattatı içinde barındırmış yüce bir mekandır.

Ancak saraylar zamanla bu işlevlerini yitirmişlerdir. Saray'ın eski işlevini yeniden kazanması imkansızdır. Yapı bize günümüzde belli bir dönemin mimari özelliğini yansıtan bir eserdir. Bizler bu eseri en iyi şekilde korumalı ve gelecek kuşaklara aktarmalıyız.

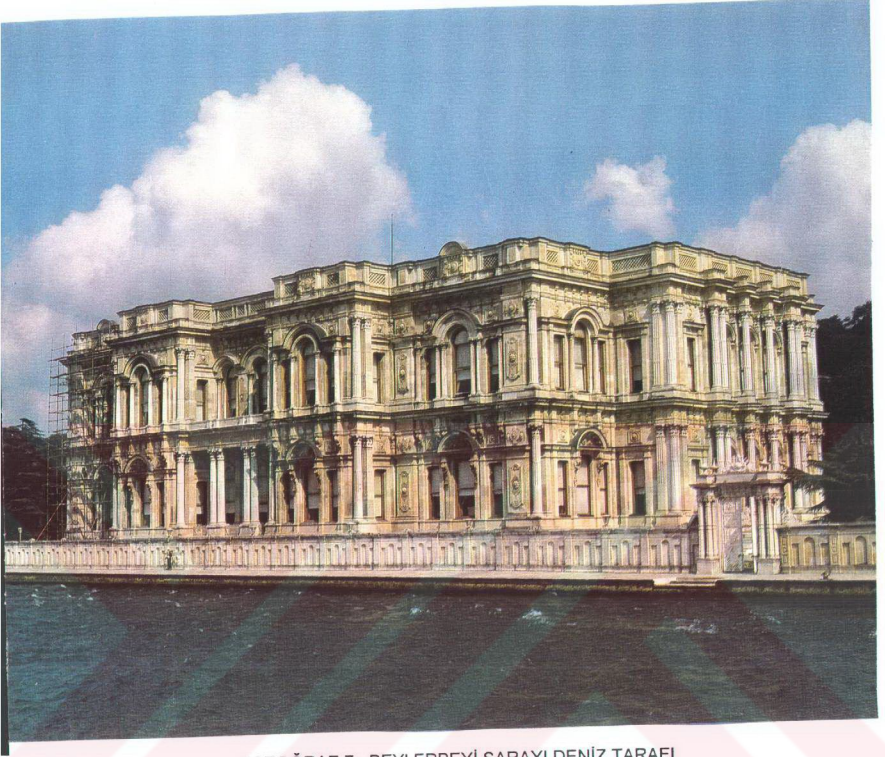
Yapının korunması onu sadece restore ederek sağlanamaz. Yapıya zamanımıza uygun yeni işlevler kazandırmak gerekir. Genellikle bu tür mekanlara verilen yeni işlev, yapının müze haline dönüştürülmesidir. Zaten, bazı yapılar müze dışında herhangi bir fonksiyonda kullanılamazlar. Saraylar kendi özel eşyaları ve mimari değerleri ile bir bütündür ve müze dışında herhangi bir işlevde kullanılmamalıdır. Bu tür yapıların müze dışında herhangi bir işlevde kullanılması yapıya sadece zarar verecektir.

624 Yıllık bir geçmişe sahip Osmanlı İmparatorluğunda başlangıçtan beri birçok saray yapılmıştır. Ancak günümüzde bu sarayların çok azı ayakta. Mevcut saraylar ise İstanbul'da toplanmıştır. Diğer şehirlerde ki saraylar ya harabe haline gelmişler ya da tamamen yok olmuşlardır.

İstanbul'da bulunan Saray-Müzeler şunlardır :

BEYLERBEYİ SARAYI : Beylerbeyi Sarayı'da Dolmabahçe Sarayı gibi, kendi saray bahçesi alanı içinde bulunan eski ve ahşap bir sarayın yıkılması ile yapılmıştır. 1861-1865 yılları arasında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan bu yazlık sarayın mimarı Serkis Balyan'dır. Beylerbeyi Sarayı yalnızca yazları kullanılmıştır. Buna rağmen geçmiş zamanların ve özellikle de 19.yy Osmanlı tarihinin belirlenmesini sağlayan kişileri konuk etmiştir. 1984 Yılında gerçekleştirilen "Millî Saraylar Sempozyu" ardından yapılan yoğun çalışmalarla 5 Temmuz 1985'de önce Mermer Köşk ve Ahır köşkler, ardından da diğer bölümler ve saray müze olarak ziyarete açılmıştır.

Daha çok Barok özelliği taşıyan bu yapı, Türkiye'de bulunan saray - müze'lere örnek yapılardan biridir.

FOTOĞRAF 7 : BEYLERBEYİ SARAYI DENİZ TARAFI

TOPKAPI SARAYI :Hem Marmara'ya hem de Boğaziçi'ne hakim bir konumda olan Topkapı Sarayı'nın ilk yapıları 1475 -1479 tarihleri arasında, Fatih Sultan Mehmet döneminde inşa edilmiştir. Boğaziçi'nde ki sarayların yapımına dek ihtiyaca göre tek tek ilavelerle oluşan binalar toplululuğu haline gelmiştir. Her bir yapıda değişik üsluplar yer almaktadır. Sadece padişahların oturduğu bir yer değil, Mezopotamya, İran ve Hitit saraylarında olduğu gibi yönetim yeri olarak kullanılmıştır.

Edirne Sarayı'nın bir benzeri olan bu saray 699.000 m²'lik bir alanı kaplar. İçinde kasırlar, köşkler, devlet daireleri, saray halkına ayrılan koğuşlar, camiler, kütüphaneler ve büyük bir mutfak vardır. Burada yapılan en son köşk ise Sultan Abdülmecid'in Mecidiye Köşkü'dür. Bu köşk Avrupa üslubundadır. Sarayburnu'nda

bulunan yazlık saray binaları ise 1863 yılında çıkan yangında yok olmuşlardır. Bu yapıların olduğu yere de tren yolu döşenmiştir.

"Sarayı oluşturan çeşitli yapıların onarımından sonra gerçekleştirilen yeni bir düzenlemeyle sergilenen yapıtların zenginliğiyle, dünyanın sayılı birkaç müzesinden biridir. Osmanlı imparatorluğunun tarih boyunca fetihler sonucu elde edilen, yabancı ülkelere armağan olarak gönderilen ya da sarayın Ehli Hiref örgütüne gerçekleştirilen çok değerli yapıtlar, İmparatorluğun son dönemlerinde Hazine-i Hümayun da kısıtlı ölçüde sergilenmiş ancak seniye (Padişah izni) ile gezilebilmişti. Müzenin zengin koleksiyonları ayrı bölümler halinde düzenlenmiştir⁷".

Bu Saray günümüzde Saray özelliğini tamamen kaybetmiş ve daha ziyade sergi salonlarından oluşan bir yapılar topluluğu durumuna gelmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra halka açılması için geçirdiği değişiklikler saraya çok şeyler kaybettirmiş ve onu kendi kimliğinden tamamen uzaklaştırmıştır. Şu anda çoğu yapının içinde sergi vitrinleri vardır. Fakat asıl görmek istediğimiz Osmanlı Kültürünü yaşamsal olarak görmek mümkün değildir. Mekanların içine çoğunlukla vitrinlerin yerleştirilmiş olması, sarayın da daha ziyade müze - saray kimliğine bürünmesine neden olmuştur. . Ancak Bağdat Köşkü gibi birkaç tane köşk eski özelliğini muhafaza ettiğinden bu gibi yerler için saray - müze kavramını kullanabilmekteyiz. Bu saray, müze - saray içinde saray - müze'yi de barındıran bir yapılar bütünüdür.

FOTOĞRAF 8 : TOPKAPI SARAYI'NIN GENEL GÖRÜNÜŞÜ

⁷ Büyük Lauresse , Cilt 12

YILDIZ SARAYI : Yaklaşık 700.000 m² 'lik yüzölçümünde, geniş bir alana yayılan Yıldız Sarayı ve bahçeleri, İstanbul'un alınmasından sonra, sultanların kentin sınırlarını adım adım gelişmesine uygun, yaşama ve yönetim biçimlerini içeren saraylar için nasıl yeni yerler aradıklarını da göstermesi bakımından ilginçtir.

Beşiktaş Tepesi denilen Yıldız alanındaki ilk yapılaşmanın I.Ahmet döneminde yapıldığı bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde gelen padişahlar buralara başka köşkler ilave ettirmişlerdir. Abdülaziz döneminde yapılan Büyük Mabeyn, Malta, Çadır köşklere ve Çit kasrı ile Yıldız Sarayı bugünkü görünümünü almaya başlamıştır.

Yıldız Sarayı'nda birçok biçim ve tekniklerin birleşmesinden ortaya çıkan eklektik bir özellik mevcuttur. Bu üslup Tanzimat Üslubu olarakta adlandırılmaktadır.

Bir bayramın ilk günü, Dolmabahçe Sarayı'ndaki Muayede Salonunda, bayramlaşma töreni esnasında depremin olması, Sultan Abdülhamid'in bu saray bahçesi içindeki Hareket Köşklerini yaptırmasına sebep olmuştur. Kısa bir süre sonra Yıldız Sarayı'na yeni binalar ekleterek uğursuz saydığı Dolmabahçe Sarayı'ndan Yıldız Sarayı'na taşınmıştır (7 Nisan 1877).

Sosyal, kültürel ve siyasal alanda görülen batılılaşma hareketlerinin yanında Sultan II.Abdülhamid döneminde, 1877 ve 1908 yıllarında ilan edilen Meşrutiyet idareleri ile birlikte Yıldız Sarayı yönetiminde de değişiklikler olmuştur.

27 Nisan 1909'da Sultan Abdülhamid tahtan indirilmiştir. Sultan Abdülhamid'in tahtan indirilmesinden sonra tarihe «Yıldız Yağması» olarak geçen olay, saray'ın tanık olduğu en üzücü olaylardan biridir. Çok sayıda değerli eşyanın tahrip edildiği, paylaşıldığı yağmadan hemen sonra bütünüyle kurtulan tek bölüm kütüphane olmuştur.

Sultan Abdülhamid'den sonra Sultan Reşat ve Vahdettin de bu sarayı kullanmışlardır. Padişahlığın kaldırılmasından sonra Yıldız Sarayı binaları çeşitli kurumlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Bu kurumlar şunlardır :

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI :

- Büyük Mabeyn Köşkü
- Arbacılar Dairesi

- Marangozhane - Kilitane
- Güzel Sanatlar Binası
- Cihannuma Köşkü
- Küçük Mabeyn Köşkü
- Limonluk Köşkü
- Saray Tiyatrosu
- Usta Kalfalar Dairesi
- Gedikli Cariyeler Dairesi
- Musahip Ağalar Köşkü
- Sera
- Kızlarağası Dairesi
- Harem Binası
- Cariyeler Köşkü
- Kılar-ı Humayun

YILDIZ SARAYI VAKFI , TÜRKİYE YAZARLAR SENDİKASI VE MİMARLAR ODASI :

- Dış Karakol Binası

İSLAM TARİHİ, SANATI VE KÜLTÜR ARAŞTIRMA MERKEZİ :

- Seyir Köşkü
- Çit Kasrı
- Yaveran Köşkü

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ :

- Hünkar Dairesi
- Çukur Saray
- Şehzadeler Köşkü
- Agavat Köşkü

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ :

- Yıldız Şale
- Yıldız Çini ve Porselen Fabrikası

VAKFILAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ :

- Yıldız Camii

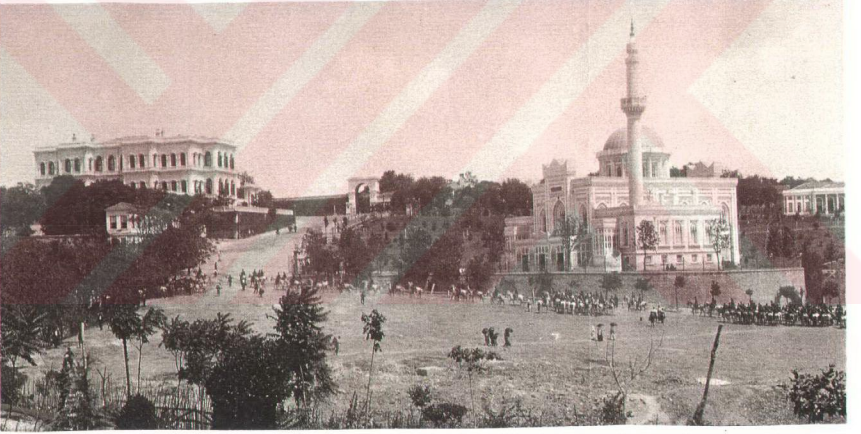
İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ :

- Yıldız Parkı
- Malta Köşkü
- Çadır Köşkü

BASBAKANLIK BÜROSU :

- Arabalık Binası
- Güvercinlik Köşkü

Yıldız Sarayı Müzesi'nin günümüzde çoğu binası restore edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu saray daha çok kültür alanı olarak kullanılmaktadır. Çünkü birçok binası çeşitli araştırma kurumlarının kullanımındadır. Henüz halkın ziyaretine açılmadığından ne saray - müze nede müze - saray işlevini görmektedir. İleriki zamanlarda, restorasyonlar bittikten sonra, hiç olmasa birkaç binası saray - müze olarak kullanılabilir.

FOTOĞRAF 9 : YILDIZ SARAYI'NA GENEL BAKIŞ

2- DOLMABAÇE SARAYI

2.1 Dolmabahçe Sarayı'nın Tarihi Kimliği

Saray'ın bulunduğu alanın dolma olduğu ve adını bu özelliğinden aldığı bilinmektedir.

Gerçekten de "yapımından önce 17.yüzyıla kadar kaptanpaşaların gemilerini demirledikleri, geleneksel veda törenlerini yaptıkları büyük bir körfezken, 17.yy'dan sonra bataklık haline gelir Saray alanı.Kaynaklar bu bataklığın I.Ahmet zamanında doldurulmaya başlandığını ve II.Osman döneminde tamamlandığını yazar. Hatta Evliya Çelebi seyahatnamesinde II.Osman'ın fermanıyla bütün donanma gemileri ile İstanbul'un 20.000 kayık ve mavnasının denizi doldurarak 400 arşinlik bir meydan oluşturulduğundan bahseder⁸."

"Sonuçta, denize dökülen taş ve toprakla meydana getirilen bu arazi, yeşile ve ağaca gönül vermiş eski toplumun elinde, kısa zamanda bir zümrüt vadi haline gelmişti⁹."

Doldurulan bu alan bir süre Padişahlara ait bir hasbahçe olarak kullanılmıştı."Dolmabahçe" olarak adlandırılan bu bahçe, daha sonradan yapılan bugünkü Saraya da ismini verdi.

Sultan III.Ahmet dönemine dek bu alana birçok kasır ve köşkler yapıldı. Bu köşklere birisi de "Çinili Köşk" olarak adlandırılan, ancak günümüzde var olmayan bir köşktür. Sultan III.Ahmet döneminde bütün bu yapılar topluluğu "Beşiktaş sahil Sarayı" adıyla anılmaya başlandı.

Beşiktaş Sarayı, III.Osman (1754 - 1757) ve I.Abdülhamid (1774 - 1789) dönemlerinde, onarım ve eklemeler yapılarak yaşatılmıştır. III.Selim (1789 - 1807) döneminde ise, çevredeki köşk ve kasırlar en gelişmiş şeklini almıştır.

⁸ GÜNGÖR , Fatma ; "Dolmabahçe Sarayı" , PTT Dergisi , S.28

⁹ GÜLERSOY , Çelik ; "Dolmabahçe" , S.6

FOTOĞRAF 10 : BEŞİKTAŞ SAHİL SARAYI

III.Selim döneminden sonra bu yapılar topluluğuna önem verilmemeye başlandı. Zamanın ihtiyaçlarına cevap veremeyen bu yapılar topluluğunun yıkılmasına karar verildi.

"Beşiktaş Sahi Sarayı, I.Abdülmecid döneminde (1839-1861), kullanışsız olduğu gerekçesiyle ve 1843 yılından başlayarak, bölüm bölüm yıktırıldı. Aynı yıllarda, Dolmabahçe Sarayı'nın 15.000 m²lik bir alanı kaplayan temelleri, meşe kazıklar ve ağaç hasırlar üstünde yükselmeye başladı¹⁰."

"Saray'ın bitirilen ilk bölümü ana binadır. Ana binanın Mabeyn-i Hümayun Dairesi girişindeki üçgen alınlıkta bulunan Sultan Abdülmecid'e ait tuğranın altındaki H.1263/M.1847 tarihi bunu kanıtlamaktadır¹¹."

¹⁰ Milli Saraylar , TBMM Vakfı Yayını , S.8

¹¹ Dolmabahçe Sarayı , TBMM Vakfı Yayını , S.13

FOTOĞRAF 11 : DOLMABAÇE SARAYI ANA BİNASI

"Sarayın çeşitli yerlerinde rastlanan Sultan Abdülmecit'in tuğrası ve altlarındaki tarihlerine göre bitirilen bölümler sırasıyla: Saltanat Kapısı (H.1270/M.1854), Valide Kapısı (H.1271/M.1855), Hazine Kapısı (H.1272/M.1855-1856)'dir.^{12a}

Görülüyorki öncelikle ana bina bitmiştir. Daha sonra çevre duvarları ile kapılar tamamlanmıştır. Bu yapılar topluluğu 1843-1856 yılları arasında, bölümler halinde bitirilmiştir.

¹² a.g.e , S.13

Aslında Sarayın yapımı 1855'de bitmişti. Ancak Osmanlı devleti o esnada Avrupalılarla beraber Ruslara karşı açılmış bir savaşın içindeydi. Böyle bir durumda iken bu Sarayın açılışını yapmak doğru olmazdı. Bu yüzden önce savaşın bitmesi beklendi, ondan sonra Sarayın açılışı yapıldı.

Bu büyük yapı hem devletin yönetim yeri, hemde Padişahların evi olmuştur. 1856 ile 1922 yılları arasında kimi kısa, kimi uzun süreli olmak üzere toplam altı Padişah'ın ikamet ettiği bu Sarayı kullanan ilk kişi Sultan I.Abdülmecit'tir. Sultan I.Abdülmecit bu Sarayda ancak 5 yıl yaşayabildi. Yakalandığı verem hastalığına yenik düşerek 22.6.1861'de İhlamur Kasrında vefat etti. I.Abdülmecit'den sonra tahta kardeşi Sultan Abdülaziz geçti.

"Sultan Abdülaziz memleketin islah ve imarı için birçok yatırımlarda bulunmakta idi. Durmadan İngiltere'den zırhlılar geliyordu. Nihayet Türk donanması Akdenizde birinci dereceye yükseldi¹³."

Ancak Sultan Abdülaziz 22.6.1876 tarihinde tahtan indirildi ve ölümüne dek Fehriye Köşkünde hapis tutuldu.

"Ondan sonra tahta V.Murat geçti. O da üç ay sonra dengesiz ve karar veremez durumda olduğu söylenince tahtı bırakmak zorunda kaldı¹⁴."

Tahtan indirildikten sonra Çırağan Sarayına hapsedilen V.Murat, ömrünün son 28 yılını burada geçirmiş ve bu sarayda vefat etmiştir.

V.Murat'tan sonra yaklaşık 33 yıl boyunca hüküm sürecek olan II.Abdülhamid tahta geçti. 33 yıllık yönetimi sırasında sadece yedi ay Dolmabahçe Sarayında kalan II.Abdülhamid, buranın güvenliğini yetersiz bulduğundan Yıldız Sarayını yaptırmış ve oraya taşınmıştı.

27.4.1909 tarihinde Sultan II.Abdülhamid tahtan indirilince yerine kardeşi Sultan V.Mehmet Reşat padişah oldu. Sultan II.Abdülhamid'in 33 yıllık padişahlığı sırasında boş kalan ve oldukça harap hale gelen Dolmabahçe Saray'ını restore ettiren Sultan Reşat 9 yıl süreyle hüküm sürdü.

3.7.1918'de V.Mehmet Reşat'ın vefatı üzerine tahta son kez VI.Mehmet Vahdettin geçti. Son Padişah dört yıllık bir yönetimden sonra 17.11.1922 yılında İngiliz bandıralı bir gemiye binerek ailesi ile birlikte Malta adasına gitti.

¹³ ŞAPOLYON , Enver Behnan ; Osmanlı Sultanları Tarihi , S.402

¹⁴ ÇALIKOĞLU , M.Erem ; Dolmabahçe-Palast , S.8

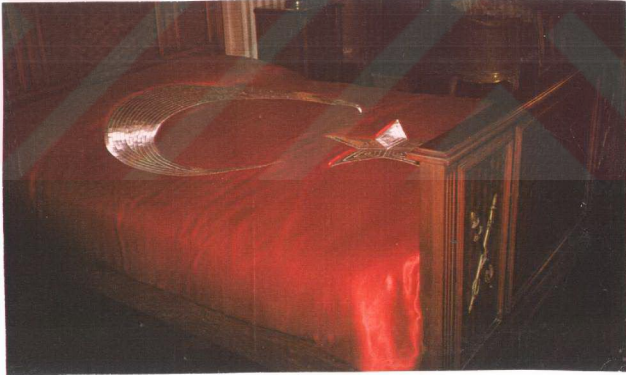
VI.Mehmet Vahdettin'in gidiş i ile Osmanlı hanedanlığının yönetimi sona erdi.Ancak Sultan Vahdettin'den sonra Padişah olması gereken II.Abdülmecit 1922-1924 yılları arasında son halife olarak iki yıl daha görev aldı.1924 yılında halifelik kaldırılınca, son halife Abdülmecit ailesi ile birlikte bir trenle batı Avrupa'ya gönderildi.

Cumhriyetin ilk yıllarında Saray, Atatürk'ün İstanbul'a geldiği zaman kullandığı bir mekan olmuştur.Cumhuriyet dönemindeki diğer kullanım amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz :

I.Türk dil kurultayı 1932'de Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonu'nda toplanmıştı, ikinci dil kurultayı 1934 yılında bunu izledi.1936 yılında III. Dil Kurultayıda aynı yerde yapıldı.Türk ve yabancı delegelerin katıldığı 1937 yılındaki Türk Tarih kongresi'de burada yapılmıştır.

Bunların haricinde İngiltere Kralı VIII.Edward ve Irak Kralı Faysal gibi önemli devlet adamları da Atatürk tarafından burada kabul edilmiştir.

Atatürk "Nutuk" ile ilgili çalışmalarını da bu Saray'da yapmıştır. Hastalığının son günlerini burada geçiren Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938'de bu saraydaki odasında hayata gözlerini yumdu.

FOTOĞRAF 12 : ATATÜRK'ÜN VEFAT ETTİĞİ YATAĞI

Atatürk'ten sonra İsmat İnönü de İstanbul'a gelişlerinde Sarayı kullandı.

"Atatürk döneminde Başbakan olan Celal Bayar, Sarayı yabancı konuklarını ağırlamak amacıyla kullandı. Celal Bayar'ın konukları arasında Alman Cumhurbaşkanı Prof.Heuss, İtalyan Cumhurbaşkanı Gronchi, Irak Kralı Faysal, Endonezya Başbakanı Sukarno gibi önemli kişiler bulunuyordu. Sonraki dönemlerde Fransa Başbakanı General de Gaulle şereflerine, sarayda ziyafetler ve törenler düzenlenmiştir.

İmparatorluk dönemi sona erip, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, 1924 yılında çıkarılan 431 sayılı kanunla, padişahlığa ait tüm saray,köşk ve kasırlar Türk milletine intikal etmiştir. 1925 yılında Bakanlar Kurulu'nca çıkarılan bir kararname ile Milli Saraylar adı altında yeni bir teşkilat kurulması ve Milli Sarayların önemli bir bölümünün bu müdürlüğe bağlanması kararlaştırılmıştır.

1933 yılına kadar Maliye Bakanlığına bağlı olarak çalışan Milli Saraylar Müdürlüğü, 1933 Bütçe Kanunu ile TBMM Başkanlığına bağlanmıştır.Bu tarihten bir yıl sonra, 1934'de TBMM Başkanlık Divanı tarafından çıkarılan bir yönetmelikle Milli Saraylar Müdürlüğüne bağlı bulunan saray, köşk ve kasırların yönetim, bakım ve korunması ile görevlendirilmiştir.

1983 yılında çıkarılan 2919 sayılı TBMM İdari Teşkilatı ile Milli Saraylar Daire Başkanlığı adı altında yeniden organize edilmiştir¹⁵ⁿ.

"Sarayın halka açılışı sürecinde şu aşamalar saptandı :

- Saray 1952 yılında Millet Meclisi İdari Amirliği emriyle, Perşembe günleri halka açıldıktan sonra, Millet Meclisi Başkanlık Divanının 10.7.1964 günkü toplantısıyla, resmi açılışı yapılmıştır.
- Millet Meclisi İdari Amirliğinin 14.1.1971 günkü yazısıyla ve bir ihbar üzerine, Saray kapatılmıştır.
- 25.6.1979 tarih ve 554 sayılı Millet Meclisi başkanı emriyle, Saray turizme açılmıştır.
- 12.10.1979 ve 1287 sayılı Millet Meclisi Başkanı emriyle ve yine bir ihbar üzerine saray turizme kapatılmıştır.
- Millet Meclisi Başkanının Aralık 1979'da telefon emriyle Dolmabahçe Sarayı tekrar turizme açılmış.
- 16.6.1981 gün ve 1473 sayılı MGK İcra Daire Başkanlığının gördüğü lüzum üzerine, Saray geziye kapatılmıştır.
- 14.7.1981 gün ve 1750 sayılı MGK Gen.Sek. emriyle tekrar ziyarete açılmıştır¹⁶ⁿ.

¹⁵ ÇELEBİ , Mehmet ; "Milli Sarayların TBMM Teşkilatı İçindeki Yeri" , Milli Saraylar 1 , S.8

¹⁶ GÜLERSOY , Çelik ; "Dolmabahçe" , S.134

2.2 SARAYIN MİMARİ YAPISI

2.2.1 STİLİ

Bilgi ve görgüsünün güçlü ve zengin bir geleneğe bağlı Osmanlı mimarisi ile birleştiren, tasarım ve planlama açısından başarılı bir Saray meydana getiren mimarlar Garabet ve Nikogos Balyan kardeşler, süslemelerde geleneksel Türk süsleme anlayışına sırt çevirmiş ve yabancı bir alana yönelmişti. Böylece çeşitli süsleme biçimlerinin kullanıldığı süsleme kompozisyonları meydana getirilmiştir.

“Sanat alanında 18.yy'daki Batı etkisi, mimarimize Barok üslup ve Rokoko süslemelerin yanıtında, mimaride eğri çizgilere yer verme, korniş ve plasterleri belirginleştirme, binanın yükseklik oranını arttırma şeklinde bir sonuç vermiş. Barok öğeler, Türk zevkinin süzgecinden geçtikten sonra yer aldığından, Türk Barok'u diyebileceğimiz bir özelliğe sahiptir.

Batıya açılış sorunu, III.Selim ve II.Mahmut reformları halinde somut olaylara dönüşmesi,Türk mimarlık ve sanatının Batıdan esecek rüzgarlardan daha çabuk ve daha geniş etkilenmesine neden olmuştur. Barok etkiler sürmekteyken, Ampir üslupta Fransa'da ortaya çıkışından kısa bir süre sonra Osmanlı sınırlarından içeri giriverdi.Yüzyılın ortalarına ulaşılırken eklektisist anlayış hızla yaygınlaşmaya yöneldi¹⁷.”

“Osmanlı batılılaşmasının asıl amacı, kültürel ve sanatsal değişimler oluşturmak değil, devleti yıkılmaktan kurtarmaktır. Ancak, askeri, siyasal ve ekonomik alanlardaki batıya açılma, beraberinde sanatsal ve kültürel değişimleri de getirmiştir. Başta mimari olmak üzere Osmanlı uygarlığı, 18.yüzyıldan itibaren Batı'yla karşılıklı kültürel ilişkilerin başlaması ve yoğunlaşması, yabancı sanat adamlarının Osmanlı Devleti'ne yaptıkları uzun süreli yolculuklar, Avrupa'nın çeşitli ülkelerine eğitim amacıyla gönderilenlerin birikimleri sonucu, önemli değişimlere uğramıştır¹⁸.”

Tüm bu değişik kültürlerin bir araya gelmesi ve bunların Osmanlı mimarisinde uygulanması ile eklektik stil denilen yeni bir anlayış ortaya çıkmıştır

Saray'ın yapıldığı dönemlerde eklektisist anlayışın hakim olduğu dönemlerdi..

¹⁷ CEZAR , Mustafa ; “Batı'ya açılış döneminde mimaride bünye değişikliği , Milli Saraylar 1 , S.12

¹⁸ KARAMAN , Arzu ; “Dolmabahçe Cephe Süslemelerinde Antik Mimarî Öğeler” , Milli Saraylar 1992 , S.34-35

“Dolmabahçe Sarayı, Türkçe’ye “Seçmecilik” diye aktarılan Eklektisizm’in tipik bir örneğidir. Bu binada, eski Yunan üsluplarından başlayıp bunların daha sonraki yüzyıllarda yeniden ele alınmasının ifadesi olan Neo-Klasik özellikteki biçim ve öğelerden, Rönesans, Barok, Rokoko ve Ampir’e varıncaya kadar çeşitli üsluplardan birtakım öğe ve özellikler bulmak mümkündür¹⁹”.

Dolmabahçe’de farklı yerlerde farklı motifleri görmek de mümkündür. Bazı yerlerde Barok, bazısında Rokoko, kimi yerde de Neo-Klasik hakimdir. Ancak oda yada salonların hiç birinde belli bir üslup yoktur. Saray yapısı, Batı’daki herhangi bir yapının kopyası olarak da yapılmamıştır. Düzenleme yapılırken odaların kimler tarafından kullanılacağı göz önüne alınmıştır.

Kristal merdivenler denilen Sarayın en güzel merdivenlerinin olduğu kısımda Gotik etkili bir tonoz örtü görmekteyiz.

Sarayın mimari yapısında batı tarzı yanında Osmanlı tarzı’ da hakimdir. Bu özellikleri kısaca aşağıdaki gibi belirtebiliriz :

- Ortada salon, köşe ya da kenarlarda odaların olması. Batı saraylarında genelde uzun bir koridor ve koridor üzerinde odalar bulunmaktadır.

- Kapı eşiklerinde basamak görüyoruz. Basamaklar kapılar kapandığında altan soğuk havanın gelmesini önlemek amacıyla yapılmıştır. Çoğu eski Osmanlı evinde bu özellik mevcuttur.

2.2.2 MALZEME

“Sarayın ana yapısı ile bazı ek yapıların oturduğu zemin, doldurulmuş alanda ahşap temel malzemesi kullanımı ile oluşturulmuştur. Önce, boyları sağlam zemine ulaşacak uzunlukta meşe kazıklar çakılmış, bunun üzerine yatay olarak, 1.00 m-1.20 m kalınlığında ve çok sağlam horasan harçlı bir döşek yapılmıştır. Bu döşegin içinde, üç sıra halde meşe hatıllardan oluşan bir izgara vardır. Yapılar bu malzeme ile elde edilen taban üzerine inşa edilmiştir²⁰”.

Yıkılmış eski sarayların temel döşekleri sökülmemiş, yeni sarayın inşaatına geçmeden bu eski döşekler onarılıp bakımları yapılmıştır. Yeni saray ise bu bakımı yapıp onarılmış eski döşekler üzerine inşa edilmiştir.

¹⁹ CEZAR , Mustafa ; “Süsleme Yönünden Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayları” , Milli Saraylar 1992 , S.17

²⁰ YÜCEL , İhsan - ÖNER , Sema ; Dolmabahçe Sarayı , S.21

"Dolmabahçe Sarayının yarı kagir olarak inşa edilen yapıları, genel olarak ahşap çatılarla örtülmüştür. Çatı kaplama malzemesi kurşundur. Buna karşılık sarayın bazı noktalarında ilginç örtü teknikleri ve malzemeler kullanıldığını da görüyoruz.²¹"

Bu özellikli örtülerin başında, Muayede Salonu'nun dıştan ahşap çatı, içte kubbeli örtüsü ile Mabeyn-i Hümayun'daki kristal merdiveni örten cam tonoz gelmektedir.

Yapının genelinde iç duvarlar tuğladan yapılmış, döşemeler de ise ahşap kullanılmıştır.

Ayrıca altından yapılmış eşyaları, çeşitli takı ve mücevherlerin yangına karşı korunabilmesi için özel hacimler ya da taştan özel mekanlar eklenmiştir.

"Döşeme ve çatılarda kullanılan çıralı çam keresteleri Romanya'dan, taşıyıcı sistemleri teşkil eden meşe dikme ve hatıllar Demirköy, Kilyos'tan, lambriplerde, parkelerde, kapılarda kullanılan ahşap Afrika, Hindistan'dan sağlanmışlardır. Bina cepheleri genellikle değişik tür ve ayrı renklerdeki Haznedar, Safraköy küfekileri, Şile, Kandıra kumtaşı, Sarıyar, Karamürsel Od taşı, Malta taşı gibi değişik yörelerin farklı görünümdeki masiv taşları ile oluşturulmuştur.²²"

Ayrıca Marsilya ve Trieste'den de taşlar getirilmiştir. Mermerler çoğu Marmara mermeridir. Hünkar Hamamı'nda mermer ise Mısır'daki Nil nehrinden getirilmiş ve kıymetli bir taş olan alabatr kullanılmıştır.

"Pencere doğramaları ağırlıklı giyotin olup çifttir ve meşe kerestesinden, kapılar maun, ceviz ve daha kıymetli keresteden zengin profilli olarak imal edilmiştir.²³"

Dolmabahçe Sarayı'nın iç döşemelerinde kullanılan malzemelerde oldukça farklılık göstermektedir.

"Dolmabahçe Sarayı'nda belli başlı döşeme biçimleri dış mekanlardan iç mekanlara doğru şöyle sıralanabilir : Bahçe ve yollarda arnavut kaldırımı ve selbes şeklinde serilen poduma çakıl döşemelidir. Sarayın deniz tarafındaki cephesinde ki rihtımda büyük boy mermer plaklarla teşkil edilmiştir. Rihtımda kullanılan mermerler Marmara mermeridir.²⁴"

²¹ a.g.e. , S.21

²² MEREY , Lemi Şevket ; "Boğaziçi'deki Milli Saraylarımızın Strüktürel Koruma Problemleri ve Restorasyonları İçin Temel Öneriler" , Milli Saraylar Sempozyumu , Bildiriler , S.263

²³ a.g.e. , S.263

"İç mekanda bodrum katlarında çakıl kakma ve Malta taşı döşemeler mevcuttur. Muayede salonunun bodrum kat döşemeleri süslemeli kakma çakıldır. Ocakların yapımı sırasında bu döşemelerin bir kısmı sökülerek düzgün Malta taşı döşenmiştir^{25a}."

İç mekanlarda seramik malzemeden ya da mermerden yapılmış döşemeleri fazlaca görmek mümkündür.

Saray'ın iç mekanlarında, döşemelerde daha çok ahşap parke ve özellikle de mozaik parke kullanılmıştır.

"Taşların farklı renklerdeki görünümünü ortadan kaldırmak için ikinci planda kalan düz taş yüzeyleri ince bir kıtıklı kireç tabakası ile kaplanarak kireç badana ile renklendirilmiştir. Ancak yüzeylerdeki kabartma bezemeler, gırlantılar, pencere, kapı söveleri, lentolar, saçak ve ara kat silmeleri aynı renkteki tek tür taştan yapılmış olup hiçbir surette sıvanıp boyanmamışlardır^{26a}."

Saray pencerelerinde kullanılan camlar, saray camhanesinde özel olarak imal edilmiştir. Ultraviyole ışınlarını geçirmeyen açık mora bakan bu özel camlar tamamen el yapımıdır.

"Sarayın kanalizasyonu da çok ileri bir teknikle oluşturulmuş denizin kirlenmesine kesinlikle engel olunmuştur. Çatiya düşen yağmur suları 30cm çapındaki sırlı künklerle duvarlar içinden şakuli olarak indirilerek çok rahat ve kolay bir tahliye sağlanmıştır^{27a}."

2.2.3 SARAYDA YAŞAM

Saray yaşamı oldukça geniş bir o kadar da gizlerle doludur. Saray'ın özellikle harem bölümünde ki hayat ile ilgili elimizde çok az doküman vardır. Aşağıda saray hayatının anlatılan bazı kesimleri bulunmaktadır.

²⁴ EZEL , Nükhet ; Beşiktaş Merkezinde Tarihsel Ve Kültürel Değerler , S.88

²⁵ a.g.e. , S.91

²⁶ MEREY , Lemi Şevket ; "Boğaziçi'ndeki Millî Saraylarımızın Strüktürel Koruma Problemleri ve Restorasyonları İçin Temel Öneriler" , Millî Saraylar Sempozyumu , Bildiriler , S.263

²⁷ ERYILDIZ , H.Semih ; "Sarayların kullanıma açılması için ticari örgütlenme modeli , Bildiriler , S.5

SELAMLIK BÖLÜMÜNDE YAŞAM :

Saray'da bulunan mescit, ramazanlarda herkezin teravih namazını kılabilceği büyüklükte değildi. Ramazanlarda bu ihtiyacı karşılayabilmek için hem bahçe, hem de deniz yönüne cephesi olan ve selamlık bölümünde bulunan Zülveçhey'n Salonu kullanılmıştır. Teravih namazları için bu salon özel olarak düzenlenir, yerlere seccadeler yayılır, bayanların ibadet edeceği kısımlar kafeslerle ayrılırdı.

Saray'da en önemli olaylardan biri her sene oluşturulan surre alayı ve surre devesinin hazırlanmasıydı. Her sene bir surre emini tayin edilirdi. Gönderilecek altın, para ve gümüş eşyalar torbalara konur, sıkıca bağlanır ve mühürlenirdi. Merasimde asıl önemli olan surre devesiydi. Mümkün olduğu kadar çok süslenirdi.

"Süslenmiş deve önde, surre emini, etrafında icap eden me'murin ve hademe, çanlarını çala çala sarayın bahçesinde ağır ağır, baygın gözler ile şu cereyan eden rasimenin ma'nasını anlamağa çalışıyor zan edilir bir merak ile, üç kere çarh çevirirdi. Hünkar, vükelası, yukarı katta haremdayan gelmiş kadınlar, kalabalık bir hüzzar kütlesi, bütün cazibesi devenin salına salına gezinmesinden ve çanların kullakları yırtan tıngırtılarından ibaret olan bu rasimeyi temaşa ederler; nihayet bir sa'atden fazla süren bu merasimden herkes memnun, deve de yola çıkardı^{28b}."

"Saray batı tarzında olmasına rağmen, eski adetlerden kolay kolay vazgeçilememiş, koltuk üzerine dahi olsa, bağdaş kurularak oturulmuştur. Uşaklıgil Sultan Reşat'dan bahsederken "...hususiyile Ramazan'da küçük yazı odasının bir tarafındaki Şark usulünde sedire diz çökmüş, yahut bağdaş kurmuş, Kur'an okuyor..."²⁹ demektedir.

"Sarayda padişahla karşılaşan, ya da onunla görüşecek olan kişiler, önce eğilerek temenna ederler, ardından padişahla görüşürlerdi. Görüşmenin bittiği, padişahın ayağa kalkması ile anlaşılırdı. Uşaklıgil Sultan Reşat'la görüşmesini anlatırken "Ben, hükümdar izin vermedikçe kalkılmayacağına vakıfımdı, nihayet ayağa kalktı, ben de kalktım,..."³⁰ⁿder.

Selamlık alayı Padişahlar için oldukça önemli bir yer tutmakta idi. Her türlü imkansızlıklara rağmen alaylar tertip edilmekte, halkın coşkun gösterileri arasında bu alaylar geçişlerini sürdürmekteydiler. Bu alayları Uşaklıgil şu şekilde anlatmaktadır : "Geçirilen buhran bütün idare cihazını bozmuş, saray henüz

²⁸ UŞAKLIGİL , Halit Ziya ; Saray ve Ötesi , Cilt 3 , S.56-57

²⁹ a.g.e. , S.227

³⁰ a.g.e. , Cilt 1 , S.15

kendisine bir mihver tedarüküne vesile bulamamışdı. Nasıl oldu da bu alay tertib edilebildi. İstabilî-amireden köhne alay arabaları çıkarıldı, hünkara bir saltanat arabası bulunabildi, arabacılarla seyislere telli pullu, şalvarlı çepkenli elbiseleri giydirildi; müzika ve hademe erkan ve efradı giydirildi.

Bu salonun ortasında bulunan muazzam avizenin altında teşrifat Müdür-i Umumisi onu arkasında biraz solda ikinci, solda ve daha arkada Üçüncü teşrifatçı durur. Bunlar el pençe divan durarak Padişah'ın emrini beklerler. Dört yol olmak üzere kırmızı kadifeden yol halısı vardır. Padişah muayede salonuna teşrif ederken selam havası çalınır. Bu aralık Duagu Efendi (Nakibül eşraf) Huzuru padişahiye gelir. Padişah derhal ayağa kalkar. Hazırunda beraber olarak ellerini açarlar. Bu dakikada o muhteşem salonun manevi güzelliği görülecek bir şeydir. Herkez bir an için Allaha, vatan ve milletin selameti için dua etmektedir. Hazırunun Amin!.. sadalarını müteakip Duagu Efendi arka arkaya giderek salondan çıkar. Bu aralık zat-ı şahane her kime emrettiyse, tarihi saçağı göğüs hizasında kemal-i hürmetle tutar. Saçağı öpmeden önce Padişahın önünde eğilerek temenna ederler.

Merasim sırası gelince :

Evvela Şeyhülislam, sonra Sadrazam ve daha sonra Harbiye Nazırı temenna eder ve saçağı öptükten sonra, evvelce geldiği yolun mukabilindeki diğer yoldan avdet ederler. Bundan sonra sıra ile : Veliahd-ı Saltanat, Şehzadegan, zevcelerinin yaşlarına göre kıdem sırası ile damatlar(Damad-ı Hazreti Şehriyaları), Vükela, Hükümet erkanı, büyük rutbeli memurlar daha sonra sarıkları bilhassa cübbelerinin göğüs kısmı sırma ile işlenmiş ulema-i kiram gelir ve padişah bunların ilimlerine hürmeten ayakta bulunur, bunlar saçak öpmezler.

Daha sonra Ruesay-i Ruhaniye gelmeğe başlar. Uzun elbiseli Rum Patriği başındaki şapkasının üzerinde çok uzun tül vardır. Yalnız padişahın huzurunda bu tülü arkaya atar ve göğüsünde muhtelif nişanları görülür. Bunları müteakib diğer reislerde sıra ile gelirler. Bu merasim uzun sürdüğünden reis-i ruhanilerin tebrikinden sonra, padişah istirahat salonuna geçer... Tekrar avdet-i şahanede yine selam havası çalınır...

Padişah bendeganın tebriklerini kabul eder. Evvela yaverler, mabeynciler, katipler, harem ağaları, maiyet bölüğü zabıtları; müzika-i hümayun efradı, padişah hademeleri, hamlacılar, kayıkçılar, bunların hepsi sırma püsküllü sırma saçağı öptükten sonra artık muayede merasimi sona ermiştir³¹.

³¹ ÜNÜVAR , Safiye ; Saray Hatıralarım , S.101-102

HAREM BÖLÜMÜNDE YAŞAM :

Harem kısmında yerde ince bir hasır seriliydi. Genellikle büyük sofalarda oturulmazdı. Odalarda çoğunlukla yollu ya da çiçekli kürt halıları seriliydi. Saray'da karyola bulunmasına rağmen eski gelenekler ortadan kalkmamış, birden fazla kişi tarafından kullanılan odalarda yer minderleri ve şilteler üzerine yapılan yer yatakları özellikle hizmetli sınıfı tarafından kullanılmaya devam edilmiştir. Akşamları yapılan bu yer yatakları, gündüz vakti toplanmakta ve gömme dolaplara kaldırılmakta idi.

Kahve kültürü Dolmabahçe Sarayı'nda da aynen devam etmiştir. Kahve içme alışkanlığının kanıtı olarak, her dairenin yakınında kahve ocakları bulunmaktadır.

Padişah'ın yanına isteyen istediği zaman gidemezdi. Bunun da kendine göre birtakım kuralları vardı. "Daire-i Hümayundan padişah dairesine gitmek icap ettiği vakit, Hazine Kalfalardan biri elinde fener ile gelip davet eder (Elektrik tesisatı yapıldıktan sonra bu fener usulü kaldırılmıştır.). Sarayın içinde bu Kadın Efendiler yazın manto, kışın kürk giyerlerdi. Zat-ı şahanenin dairesine girince bu manto veya kürk çıkarılır, beraberinde gelen kalfaya teslim edilirdi.

Kadınlar müsaade çıkmadıkça huzurda oturamazlardı. Konuşurken daima resmi konuşurlar ve resmi hareket ederlerdi^{32a}.

Padişahlar daima bir plan dahilinde hareket ederlerdi. Sultan V.Mehmed Reşad'ın odasında bulunan bir cuma gününe ait plan bunu kanıtlamaktadır.

Vakit		Saate kadar		İşin Nevi
Saat	Dak.	Saat	Dak.	
5		-		Sabah Namazı
8	20	-		Kalkma Zamanı
8	20	9		Duş, Giyim, Cimnastik
9	-	10	10	Kur'anı Kerim
9	10	12	00	Gazete Mütalası
12	-	-	-	Yemek
1	25			Cuma Namazı Ve İstirahat
-				
7		8		Yemek Ve İstirahat
8		12		Ev Halkı İle Görüşmekten Başka Mektup, Gazete Mütalası

³² a.g.e. , S.60

FOTOĞRAF 13 : SULTAN V.MEHMET REŞAD'A AIT CUMA GÜNÜ PLANI

Saray'dan biri evlenmek istediğinden öncelikle padişah'a ve hizmet ettiği sultan'a veya şehzadeye hitaben birer mektup yazmak durumundaydı. Bu tür mektuplara "çırağ " denirdi. Padişah'a yazılanlara ise "çırağ kağıdı" adı verilirdi. Safiye Ünüvar "Saray Hatıralarım"da Sultan Reşad'ın bu gibi istekleri hiçbir zaman red etmediğini, hatta bu evlenen bayanın ömrünün sonuna kadar iâşe masrafını kendisinin karşıladığını ve hatta gittiği yere yük olmasın diye lazım gelen her türlü yardımda bulunduğunu yazar.

Sultanlara eş seçilirken, damatların tahsil görmüş, asil ve nezaket sahibi ve hatta yakışıklı olmalarına dikkat edilirdi. İleride üstlerinde taşıyacakları uniforma üzerlerine yakışmalıydı.

"Nikah merasimi Dolmabahçe Sarayı'nda yapılırdı. Ekseriyet üzere sultanların vekili başmabeynci, damatların vekili başkatip idi"³³.

Sultan'lar mabeyn erkanı, Sadrazam ve Şeyhülislamın huzurunda evlenirlerdi. Dügün masrafı Hazine-i Hassa'dan görülürdü.

Hünkar "Başmabeyncisile başkatibine ihtiyar ettikleri zahmetin mukabili olarak bir kırmızı atlas kese içinde kırkar lira gönderirdi"³⁴.

"Sultan Efendilerin Hassa Hazinesi'nden hazırlanan çeyizleri arasında entariler için sultanefendilerin ölçüleri gönderilirdi. Valideleri kadınefendileri de ayrıca çeyiz hazırlıyorlardı. Mücevherler, gümüş takımları ve sırmalı şeyler Köçoğulları(Köçekoğlu) vasıtasıyla yapılıyordu. Bilhassa o işlerde Agop Ağa daha çok becerikliydi. Haremin tebdil arabası ile çarşıdan alışverişte bulunabilirlerdi. Ama birçok esnafı konuşulmaz, arabadan inilip kuyumculara gidilmezdi. Her ne emrederlerse saraya getirilirdi. Sultan efendilerin çeyiz levazımı örneklerini Agop Efendi sağlar, haremağalarının eşliğı ile dairenin küçük sofasına getirilirdi. Oda kapısının perdesi arkasından büyük kalfalar alır, kadınefendiye, sultanefendiye götürür, gösterirdi. Beğenilirse sipariş alınır, Agop Ağa emir gereğince yaptırırdı"³⁵.

"Haremde yaşayanların dışarı ile münasebetleri çok azdı. Genel olarak harem'de yaşayanlar , günlerini yemekle, içmekle, ibadet etmekle, okumakla sarayın dört duvarı arasında geçirmek zorundaydılar. Saray kadınlarının II.Mahmut zamanına kadar çarşafı ve feraceleri yoktu. Ancak bu padişah zamanında bunlara sahip oldular. Gezinti ve eğlenti yerlerine gidebildiler"³⁶.

Saray hanımların fazlaca yemek yiyiyor olması, genelinin şişman kişilerden oluşmasına neden olmuştur.

Yemek dışında bir diğer eğlenceleri ise özel musiki geceleriydi. Özel müzik eğitimi almış hanımlardan oluşan bu müzik toplulukları fasıl yaparlardı. Safiye Ünüvar bu fasılları şu şekilde anlatmaktadır : "Sarayda bazı geceler ya büyük bir sofada veyahut yine o dereceye yakın büyük bir odada musiki faslı yaparlardı. Bunlar muhtelif dairelerden gelen genç saraylılardı. Hatta içlerinde fevkalade musikiye aşına olanlar bulunur. O meclise devam edenler kendilerini tanıtmak istemezlerse, büyük yatak çarşafı ile vücudunu setreder, ya'ni kapatır. İskarpinleri

³³ UŞAKLIGİL , Halit Ziya ; Saray ve Ötesi , Cilt 2 , S.95

³⁴ a.g.e. , S.95

³⁵ SAZ , Leyla ; Haremin İç Yüzü , S159-160

³⁶ Büyük Laresse , Cilt 12 , S.XIV

ve baş kısmında da yalnız bir gözü meydandadır. Bu şekilde kimse kimseyi tanımaz³⁷ⁿ.

Saray'da eski adetlerin bozulması asla istenmezdi. Bunlarda bir tanesi de nevrüziye idi. "Nevrüziye, İran takvimine uyarak yeni sene başlangıcında sarayın baş hekimi tarafından yapılarak kıymetli kaselere konup renkli tüllerle bağlanan bir nev'i macundur. Böyle kaseler içindeki bu nevrüziye macunu padişaha, veliahde, şehzadegan ile Kadinefendilere ve mabeyin efradına kırmızı kurdellalarla bağlı olarak gönderilirdi. Sonraları bu adet kaldırılmıştır³⁸ⁿ.

Kadın Efendilerin sokağa çıkmaları da genellikle olduça zahmetli olurdu. Yanlarında mutlaka büyük kalfayı götürürler, diğer kişileri ise değişimli olarak dışarı çıkarırlardı. Hanımların dışarıya her çıkışlarında yanlarında mutlaka bir haremağası bulunurdu. Harem ağaları kadinefendilerin emirlerini harfiyen yerine getirmek zorundaydılar.

Sarayda birisi hasta olursa, derhal haremdeki kapı vurulur ve kapı haricinde nöbet odasında bekleyen harem ağasına haber verilirdi. Nöbetçi doktor bu ağa ile birlikte hareme gelirdi. Eğer hastanın rahatsızlığı hafif ise, şehirdeki saraylılardan birinin evine götürülürdü. Eğer kişi ağır hasta ise hastaneye gönderilirdi. Ağır yada hafif, kişinin hastalığı geçmeden saraya geri getirilmezdi.

Sarayda ki bayram hazırlıklarına arifeden önce bitirilirdi. Leyla Saz "Harem'in İç Yüzü" adlı kitabında bayram eğlencelerini şu şekilde anlatır : "..., arife günü gençler, çocuklar hep giyinir, sarayın büyük beylik sofralarında, avluda, bahçede ve ormanda gezinirlerdi. Bunlara "Arife Çiçeği" derlerdi. Bayram eğlenceleri için avluya kurulan dönme dolap, atlı karaca, salıncak, arife günü ikinci vakti hazır bulunur. Yapan ustalar nöbetçi haremağalarının gözü önünde tecrübe eder, giderlerdi³⁹ⁿ.

Saray'da koridorlarda başlı başına bir hikayeydi. Bu uzun koridorun tam orta kısmında muayede salonunu gören üç tane cam bulunmaktadı. Harem halkı muayede de yapılan merasimleri, bu camların önüne serilen minderlere oturarak izlerlerdi. Uşaklığı bu koridorla ilgili bir anısı da şu şekilde aktarmaktadır : "Ben bu yolu mükereren geçerek mabeynden hareme celb edilmişdim. Mabeyn cihetinde demir bir kapı vardı ve mabeynde nöbet tutan musahib bu kapıyı anahtar ile açar, yola girilince tekrar içeriden kilitlet, bir hayli yürünüp yolun cihetinde müntehasına varılınca burada da bir ikinci demir kapı karşısında bulunulurdu. Musahib buna yumruğu ile yahud elindek anahtarla vurur, içeriden

³⁷ ÜNÜVAR , Safiye ; Saray Hatıralarım , S.81

³⁸ a.g.e. , S.48

³⁹ SAZ , Leyla ; Haremin İç Yüzü , S.127

harem nöbetini tutan musahib kapıyı açar ve bu suretle hareme girilince tekrar kapı kilidlenirdi⁴⁰ⁿ.

FOTOĞRAF 14 : GEZİNTİYE ÇIKAN SARAYLI HANIMLAR

GÜNÜMÜZDE SARAYDA YAŞAM :

Bugünkü anlamda saray'da ki yaşamı eski ile karşılaştırmaya imkan yoktur. Çünkü o zamanı anımsatan hiçbir yaşamsal özellik kalmamıştır. Saray artık bir yaşam ve yönetim mekanı olmaktan çıkmış, turistik amaçlara hizmet veren bir kurum olmuştur. Burası artık bize son dönem Osmanlı kültürünü tanıtan bir mekandır. Kahve kültürü yoktur onun yerine çay kültürü gelişmiştir. Çalışanların çay ihtiyacını karşılamak üzere tuvaletlerden biri çay ocağı olarak değiştirilmiştir.

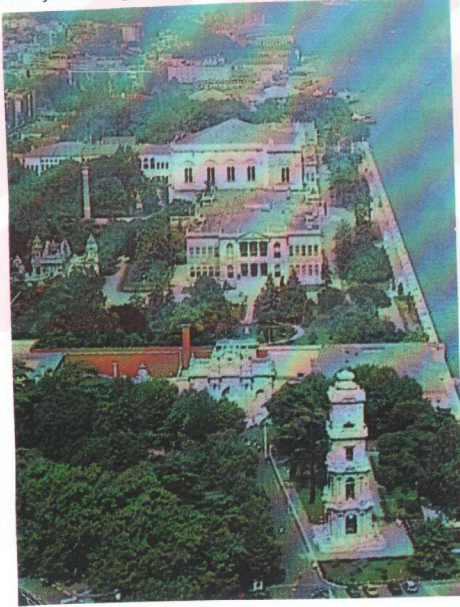
Artık saray müdürleri vardır, padişah yoktur. O dönemdeki Hassa Alayının yerini Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı'nın bir bölümü almıştır. Saray odaları artık boştur. Eski kalabalığın yerini sukunet ve boşluk almıştır. Bu sukunet sarayın açık olduğu günlerde gelen ziyaretçilerle bozulmaktadır.

⁴⁰ UŞAKLIGİL , Ziya Halit ; Saray ve Ötesi , Cilt 1 , S.142-143

Günümüzde sarayda , müdür, müdür yardımcısı, gelen ziyaretçileri gezdiren ve her biri en az bir yabancı dili çok iyi konuşabilen rehberler, saray'ın iç güvenliğinden sorumlu polisler, saray'ın birçok değişik kısmında görev alan koruma memurları, saray'ın temizliğinden sorumlu hanımlar ve saray'ın çeşitli tamir işlerini yürüten elektrikçiler-marangozlar bulunmaktadır. Saat 17.30 olduğunda ise tüm bu çalışanlar saraydan ayrılmakta ve saray gene kendi sessizliğine gömülmektedir.

2.2.4 KULLANIM ALANLARI

Kara tarafı tamamen yüksek duvarlarla çevrili olan Dolmabahçe Sarayı, deniz tarafından Boğaziçi'ne doğru uzun bir rıhtım ile açılmaktadır. Osmanlı mimarisinde sıkça kullanılan "sur" kavramının bir benzerini gördüğümüz bu sarayda, değişik bir yoruma gidilmiştir.

FOTOĞRAF 15 :DOLMABAĞÇE SARAYINI ÇEVRELEYEN DUVARLAR

Dolmabahçe Sarayı'nda Topkapı Sarayı gibi binalar topluluğundan oluşur. Ancak Topkapı Sarayı çeşitli gereksinimler ve gelişmelere paralel olarak pek çok ekleme bina ve ilavelerle son şeklini almıştır. Oysaki Dolmabahçe Sarayı inşasında padişahların resmi işlerini göreceği, ailesinin ikamet edebileceği odalar, daireler, bayramlaşma (Muayede) Salonu gibi birçok birim tek bir çatı altında toplanacak şekilde planlanmıştır.

Ana binada bodrum dahil üç kat bulunmaktadır. Saray ana bina, bahçe ve diğer binalar dahil toplam 250.000 m²'lik bir alana yerleşmektedir. Binanın cephesi 284 m, derinliği ise 95 metredir. Saray'ın dış duvarları taştan, iç duvarları tuğladandır. Döşemelerde genellikle ahşap kullanılmıştır.

Ana bina tek çatı altında toplanmış ve 14595 m²'lik alana kurulmuştur. Bu büyük yapı 285 oda, 43 salon, 68 tuvalet, 6 balkon ve 6 hamamdan oluşmuştur. Bu mekanlar 1427 pencere ve 25 değişik işlevli kapı ile deniz ve kara yönüne açılır.

Salonları şu şekilde sıralayabiliriz :

"Bunlar alta Medhal salonu, Zülvecheyn salonu, Mavi salon, Harem salonu gibi muhtelif isimler taşımaktadır. Bu geniş salonlardan altısı 43, biri 35 ve Harem'de en büyüğü ise 47m uzunluğundadır"⁴¹.

Selamlıkta sultanın devlet işlerini yürüttüğü, devlet çalışanlarını ve elçileri kabul ettiği kısımlarla günlük işlerini yürüttüğü Hünkar Dairesi bulunur. Selamlık devlet erkanı ile yabancı kişilerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü ile ilk kez karşılaştıkları kısımdır. Bütün bunlardan dolayı mimarisi tasarlanırken etkileme kaygısı düşünülmüş ve mimari en ince ayrıntısına kadar bu doğrultuda tamamlanmıştır.

Bu etkileme amacı gelenleri üst kata taşıyan kristal merdivenlerle en üst noktaya ulaştırır. Fransız Baccara kristalinden olan bu merdiven trabzanlarının iç kısımlarında cam parçalarını birleştiren ve genel sistemi taşıyan ana mil bulunmaktadır. Kristallerin üst kısımları ise ahşaptır.

"Dolmabahçe'nin en büyük salonu Muayede Salonu'dur. 40 x 45 boyutla 1800 m², yanlardaki eklerle 2250 metre² 'lik bir alana sahip Muayede Salonu, Tanzimat Devri sarayında tasarlanan görkemi en iyi şekilde dile getiren bir bölümdür"⁴².

⁴¹ BAŞÇINAR , Nesime ; "İstanbul Dolmabahçe Sarayı Bahçesinin Peyzaj Planlaması Açısından İrdelenmesi ve Restorasyon Sorunları , S.22

⁴² CEZAR , Mustafa ; XIX.Yüzyıl Beyoğlu , S.316

Dolmabahçe Sarayının hizmet binalarının çoğu, ana yapıdan ayrı olarak Harem bölümünün Beşiktaş tarafına bakan kısmına inşa edilmiştir. Daha ziyade de Velihaht dairesinin yakınında bulunmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nın geziye açık olan kısımlarının Osmanlılar dönemi, Cumhuriyet dönemi ve günümüzdeki kullanım amaçları ve tanıtım biçimleri aşağıdaki gibidir :

SELAMLIK

Osmanlı Dönemi	Cumhuriyet Dönemi	Günümüzde Bazı Odaların Kullanım Şekli Ve Anlatımı
1-Medhal Salon (Padişah ve konuklarının giriş-çıkış salonu)	İlk Dil Kurultayı(27.9.1932) İlk Tarih Kongresi	Padişahın ve Konukların giriş çıkış (Medhal) Salonu
2-Oda	Büro	Başkomiserin Odası
3-Vükela Odası (Kabine üyeleri odası)	1927'den sonra konukların bekleme odası	Polislerin dinlenme odası
4-Sertabib Odası	Muhafız Odası	Baş Bekçilerin Odası
5-Misafir Odası Medhali	Bekleme Odası	Saray Müdürünün Odası
7-Özel Katip Odası (Genel Sekreter Odası)	Yaver Odası	Müdür Yrd.Odası
8-Seccadeci ve Esvabcı-başlıların Yatak Odası	Atatürk Döneminde Kumandanlık Yatak Odası	Rehberler Odası
10-Mabeynciler Odası (Aracı,danışman)	Özel Kalem Odası	Rezervasyon ve Sekreter Odası
12-Erkan Yemekhanesi	Özel Kalem Yemek Odası	Bekçiler Odası
13-Eski Musahipler Odası (Padişah'ın hizmetinde bulunmuş kişiler)	Genel Sekreter Hasan Rıza Bey'in Yatak Odası	Baylerin Giyinme Odası ve Mescit
14-Yazı Mahalli-Çinilik Kısmı		Sekreterler-Katipler Odası

21-Mescit	Atatürk Döneminde Sofracılar Odası, Sonra Mescit	Mescit
23-Sofa		Geçiş Koridoru
24-Seryaver Odası	Tarihçi Uluğ Bey'in Odası	Katip Odası
25-Yaverler Odası	Tarihçi Yusuf Akçura'nın Odası	Katip Odası
26-Süfera Salonu (Elçiler Salonu)	1927'de Atatürk'ün Gelişi ile Yeni Harf Çalış. Yapıldı	Süfera Salonu (Elçiler Salonu)
27-Misafir Odası Medhali	İ. İnönü Döneminde İbrahim Necmi Bey'in Misafir Odası	Tercumanların Bekleme Odası
28-Misafir Odası	İ. İnönü Döneminde İbrahim Necmi Bey'in Yatak Odası	Elçilerin İlk Bekleme Odası
30-Kırmızı Odanın Medhali		Son Elçi Bekleme Odası
31-Kırmızı Oda (Padişah'ın kabul odası)		Padişahın Kabul Odası
39-Zülvecheyn Salonu (Özel günler için kullanılan salon)	Atatürk Döneminde Ziyafetler Verilmiştir	Zülvecheyn Salonu
41-Somaki Oda Medhali		Cumhurbaşkanı Çalışma Odası
42-Somaki Oda		Cumhurbaşkanı Çalışma Odası
43-Halife Abdülmecid Efendi Kütüphanesi		Halife Abdülmecid Efendi Kütüphanesi
44-Halife Abdülmecid Efendi Odası	Çalışma Odası	
47-Sarı Oda (Müzik Odası)		Son Halife Abdülmecid'in Müzik Odası
46-Hünkar Hamamı		Hünkar Hamamı
48-Yab.Dev.Hükümdarları ve Ailelerinin Resimleri Böl.		Padişahların Portrelerinin olduğu kısım

HAREM

Osmanlı Dönemi	Cumhuriyet Dönemi	Günümüzde Bazı Odaların Kullanım Şekli Ve Anlatımı
62-Valide Sultan Kabul Odası	Misafir Yatak Odası.İ.İnönü dön.Mevhibe İnönü Yat.O.	Valide Sultan Kabul Odası
63-Valide Sultan Yatak Odası	Afet İnan'ın Yatak Odası	Valide Sultan Yatak Odası
67-Mavi Salon	Atatürk Dön.Misafir Odası; Daha Sonra Yemek Sal.	Mavi Salon (Hanımların Bayramlaşma Salonu)
69-Pembe Oda	Atatürk'ün Çalışma Odası	Atatürk'ün Çalışma Odası
70-Yatak Odası Medhali		
71-Yatak Odası	Atatürk'ün Son Yatak Odası	Atatürk'ün Öldüğü Oda
73-Sarı Oda		Sultan Abdülaziz'in Yatak Odası
74-Koridor ve Hamam		Koridor ve Hamam
75-Hamam		Hamam
106-Pembe Salon	Atatürk'ün Yatak Odası	Kadınefendilerin Dinlenme ve Misafir Kabul Salonu
108-Aralık Mahali		Koridor
109-Koridor		Koridor
110-Birinci Kadınefendi Yatak Odası	Atatürk Dön.Sabiha Han.Yatak Odası; sonra İ.İnönü'nün Yatak Odası	1.Kadınefendi Yatak Odası
111-Halife Abdülmecit'in Oğlu Ömer Faruk Efendinin Yatak Odası	Atatürk Döneminde Zehra Hanım Yatak odası;İ.İnönü Dön.Ömer	2.Kadınefendi Yatak Odası

	İnönü Yat.Odası	
112-Birinci Kadınefendi Dairesi Salonu	İ.İnönü Döneminde Misafir Salonu	Japon Salonu, Kahvaltı Salonu
113-Başkadınefendi Daire. Koridoru,Abdesthanesi		Geçiş Koridoru
114- 1.Oda	Atatürk Dönemi Seryaverlik Odası;İsmet İnönü Dönemi Erdal İnönü'nün Yatak O.	Kadınefendi Yatak Odası
115- 2.Oda	Atatürk Dön.Katibi Umumi'nin Yatak O. İ.İnönü Dön.Kızı ve Annesinin Yat.O.	Sultan Reşad'ın Yatak Odası
116- 3.Oda		Nedime Odası
118- 4.Oda	Atatürk Döneminde Dahiliye Vekili Odası	Nedime Yatak Odası
119- Medhal ve Abdesthane		Geçiş Holü
120- 5.Oda	Atatürk Dönemi Emirberler Yatak Odası	Nedime Odası
121-6.Oda	Atatürk Dönemi Dahiliye Vekilinin Yatak Odası	Nedime Odası
122-Musandra ve Merdiven		Nedimeler Salonu
153- Sofa 154- 1.Oda 155- 2.Oda 156- 3.Oda 157- Musandra		İlk İkbal Dairesi
158- Sofa 159- 1.Oda 160- 2.Oda 161- 3.Oda		2.İkbal Dairesi
162-		Çocuk Oyun Odası Nöbetçi Kalfa Yatak Odası
163-Medhal		Sünnet Düğünlerinin Yapıldığı Salon
164- 1.Oda		Hamam Dinlenme Odası

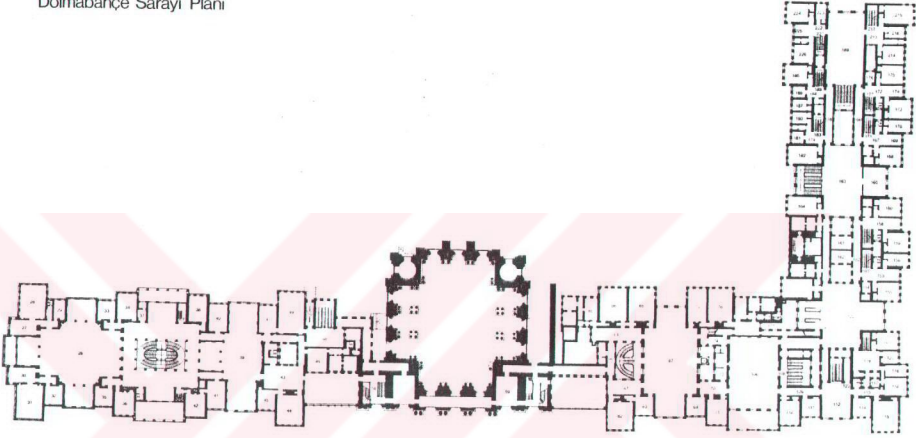
165- 2.Oda		Sünnet Odası
167- Medhal 168- 1.Oda 169- 2.Oda 170- 3.Oda 171- Musandra (Çatı katı)		İkballiğe Hazırlanan Gözde Dairesi Holü Bebek ve Anne'nin Yatığı Lohusa O. Hol Çocuk Oyun Odası
172- Medhal 173- 1.Oda 174- 2.Oda 175- 3.Oda 176- 4.Oda 177- Musandra		Gözde Dairesi
189 Salon		Valide Sultan Sofası
213 Daire Medhali 214- 1.Oda 215- 2.Oda 216- 3.Oda 217- Musandra		Valide Sultan Dairesi
Valide Dairesi 222- Medhali Üst Kat 223- 1.Oda 224- 2.Oda 225- 3.Oda 226- 4.Oda 227- Merdiven ve Musandra		İlk Kadınefendi Dairesi
184- 2.Kadınefendi Dairesi 185- 1.Oda 186- 2.Oda 187- 3.Oda 188- Musandra		1.Gözde Dairesi
179- Medhal 180- 1.Oda 181- 2.Oda 182- 3.Oda		2.Gözde Dairesi

183- Musandra		Hanımların Giriş-Çıkış Salonu
88-Harem Binek Salonu		Halife Merdiveni
89- Halife Merdiveni		Şehzadelerin Ders Odası
91- Sakal-ı Şerif Odası, Şehzadelerin Okuma O.	Atatürk Döneminde Hizmetçilerin Yatak Odası	Öğretmenler Odası
93-Sedefli Oda	Sofracılar Yatak Odası	Geçiş Koridoru
83-Yemek Odası Medhali		Sultan Abdülmecid'in Yatak Odası
84-Yemek Odası	Bekleme ve Yemek Odası	2.Hazine Dairesi
Killer Kısmı		Valide Sultan Binek Salonu
212-Alt Kat Son Salon		Kızlarağası Dairesi
218- Alt Kat Daire Medhali 219- 1.Oda 220- 2.Oda 221- 3.Oda		Sofa Bekçiler Odası Rehberler Odası Polisler Odası Restorasyon Atölyesi
228- Sofa 229- 1.Oda 230- 2.Oda 231- 3.Oda 232- 4.Oda		Gezi Alanı Reşpsiyonların Verildiği Yer
300-Muayede Salonu (Bayramlaşm Salonu)	Atatürk'ün Kent Halkına Söylevi(1.7.927 Atatürk'ün Kاتفalkı Saygı Duruşu için Yerleştirildi Atatürk'ün Cenaze Namazı Kılındı (19.10.1938)	

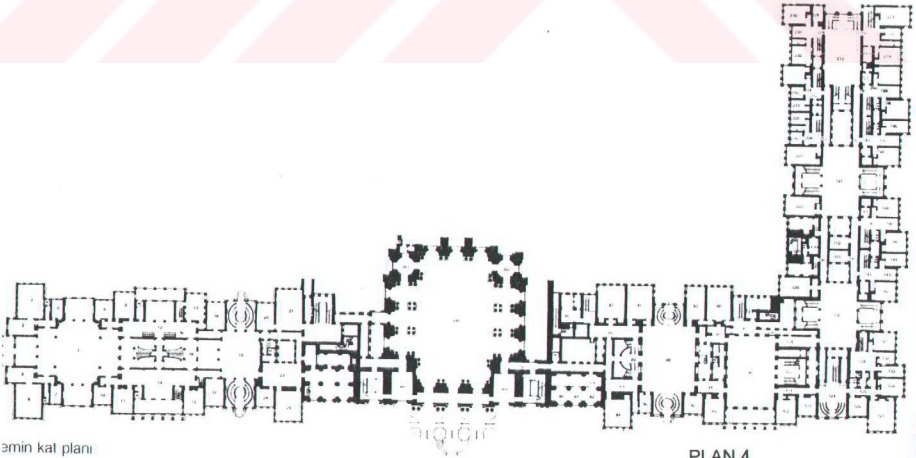
43,

⁴³ ORGUN , Zarif ; "Dolmabahçe Sarayı'nın salon ve odaları üzerine" , Milli Saraylar 1 , 1987/1, S.112-113-114 ve 115'ci sayfalardanda yararlanılarak hazırlanmıştır.

Dolmabahçe Sarayı Planı

İrinci kat planı

İmin kat planı

PLAN 4

3-DOLMABAĞÇE SARAY MÜZESİ

3.1 Müze Olarak Yapılan Sergileme Düzenlemeleri

Dolmabahçe Sarayı Binası müze olduktan sonra çok büyük değişikliğe maruz kalmamıştır. Ancak yine de birtakım fonksiyonları yerine getirebilmek için ufak değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler bazı odaların farklı amaçlar için kullanılmaya başlanması şeklindedir.

Asıl yapılan değişiklik, eskiden kiler olarak kullanılan, ancak günümüzde sergi salonu olarak düzenlenen ve 1.Hazine ile 2.Hazine denilen iki salondur. Bu salonlara yapılan vitrinlerle, bazı altın, gümüş ve porselen eşyalar sergilenmeye başlanmıştır.

1950-1960'lı yıllarda saray müze dışında farklı bir amaç için kullanılmıştır.

"Milli Saraylar'ın Otel-Pansiyon Olarak Kullanılması : 1950-1960 siyasi iktidarı zamanında bu uygulama başlamış ve sonradan 1960 ihtilalinden sonra 1965 yılında zamanın siyasi iktidarının görevde bulunduğu sürece maalesef bu çok yanlış ve üzücü durum devam etmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın Müşüriyet Dairesi'nin bir bölümü bu devrin millet vekillerinin adeta otel-pansiyonu durumuna sokulmuştur. Bu, gerek yangın bakımından , gerekse eşya ve binaların tahribi bakımından böylesine yanlış tasarıfların önüne geçilmesi gerekir"⁴⁴.

3.2 Saray'ın Çevre İle İlişkisi

3.2.1 Saray-Kent İlişkisi

"Dolmabahçe Sarayı, Reformlar döneminde , İstanbul'da kentsel gelişimin Beyoğlu yakasına kaymakta olduğunu en net ve güçlü şekilde belirginleştiren binalar topluluğu idi. Kentsel gelişimin Beyoğlu'ya kaymakta oluşu, gerçi daha önce de işaretlerini vermişti. Nitekim, önemli kurumlarla ilgili bazı büyük çaplı binalar Beyoğlu tarafında, hem de Beyoğlu-Taksim taraflarında yer almaya başlamıştı.

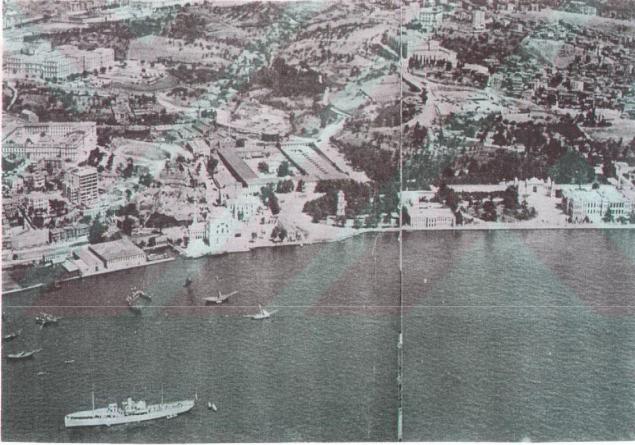
1804-1811'de Taksim'de Beyoğlu Kışlası (Taksim Kışlası) inşa edilmiş, Maçka Kışlası diye nitelenen binada 1834'te yeni düzenlemede bulunularak,

⁴⁴ TÜFEKÇİOĞLU , Kemal ; "Milli Saray , Köşk-Kasır Korunması , Bakımı , Turistik Gezi Yöntemi" , Milli Saraylar Sempozyumu , S.293

Harbiye (Harp Okulu) açılmış, 1848-1853'de Mecidiye Kışlası diye adlandırılan Taşkılla inşa edilmiş, 1843-1849'da Gümüşsuyu Hastanesi yapılmış, 1850'li yıllarda da Gümüşsuyu'nda bir başka kışlanın daha inşasına geçilmişti.

Taksim bölgesinde yoğunlaşan bu önemli binaların yakınına, bunların bütününden çok daha önemli bir bina olarak, saltanat makamının evi ve resmi dairesi saray geliyordu. Hem de "çağdaşlama" nın "batılılaşma" şeklinde algılandığı reformlar döneminin bu anlayışına uyan mimarisiyle yeni bir "Osmanlı Sarayı" geliyordu⁴⁵.

Üstelik Boğaz kenarında olması, oldukça güzel bir manzaraya sahip olması, temiz havası buranın önemini bir kat daha arttırmakta idi. Saray'ın yapımından önce Saray'ın çevresi halktan insanların mesire yeri olarak kullandığı, toplu sünnetlerin yapıldığı ve düğün törenlerinin yapıldığı yerd aynı zamanda. İşte böylesi kalabalık halk kitlelerinin toplandığı ve şehrin merkezi olmaya aday bir bölgeye bu saray yapılmıştır.

FOTOĞRAF 16 : DOLMABAÇE ÇEVRESİ

⁴⁵ CEZAR , Mustafa ; XIX.Yüzyıl Beyoğlusu , S.307-308

Her saray yapısında olduğu gibi, önce saray'ın kurulduğu bölgede etken olmuş, ardından saraylar kendi çevrelerini etkilemişlerdir. Saray çevresinin sonraki dönemlerde gelişmesinin nedeni budur.

3.2.2 Saray-Bahçe ilişkisi

Saray binasında olduğu gibi, bahçe düzenlemesinde de Barok ve Türk özelliklerinin karışımını görmekteyiz. Binanın yapımında olduğu gibi, bahçe düzenlemesinde de Türk ve yabancılar çalışmış ve her iki kesimin özelliklerini yansıtan bir bahçe düzeni ortaya çıkmıştır.

Saray Bahçesini genel olarak dört bölüme ayırabiliriz. Bunlar :

- 1) Mermer döşemeli rihtim
- 2) Ön bahçe bandı
- 3) Arka bahçeler dizisi
- 4) Selamlık dairesi ön bahçesi

Bahçede de Saray yapısının kendinde olduğu gibi batı etkisini, özellikle de Barok özelliğini görmekteyiz. Ancak bahçedeki Barok özelliği simetrik bitkisel düzenleme ve bitkisel kullanım ile değil, bahçe ortasında bulunan 6-8 yollu havuz ve parsellenmeye göre kendisini göstermektedir.

Bahçede bulunan yabancı stildeki çiçek vazoları ve çeşitli cansız elemanlar(heykeller), Avrupa Saray-Bahçelerinin özellik ve ayrıntılarını taşımaktadır.

Tarhların geometrik düzenlenmesi, tarhlarla heykel ve vazoların kullanılması, bahçe fenerlerine yer verilmesi ve bütün bu öğelerin tek düzeyde toplanması da Avrupa Bahçe düzenlemesinin bir örneğidir.

Bahçede çalıştırılan bahçıvanlar Avrupa'dan getirilmişti. O yüzden bahçe düzenlemesinde Avrupa etkisi yoğun olarak kendini hissettirmektedir. Sultan Abdülmecid döneminde Bahçevanbaşı Alman Sester'di. Yardımcıları da Alman Fritz Vensel ve Koch Münika'dır.

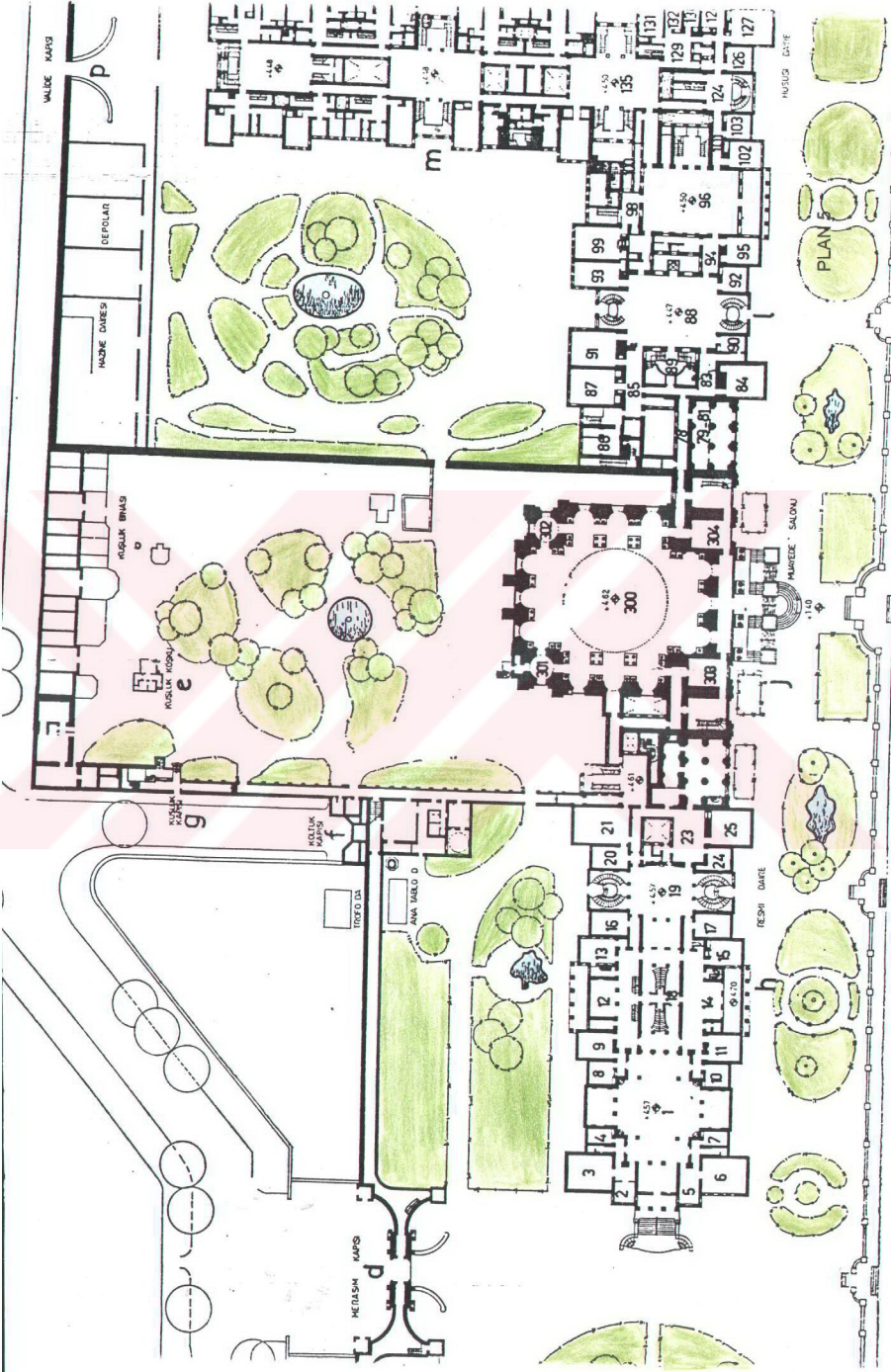
"Bu biçimsel etkili bahçelerde, Osmanlı etkileri de yok olmamıştır. Türk bahçelerinde rastladığımız gölgelik yaratma düşüncesi, doğal bir koruluk olan Bayıldım Bahçesi'nin düzeninde açıkça kendini belli etmektedir"⁴⁶.

⁴⁶ YÜCEL , İhsan - ÖNER , Sema ; Dolmabahçe Sarayı , S.47

Müze haline getirilen saray alanında havuz çevrelerinin eski özelliğini kaybettiğini ve değişikliğe uğradığını görmekteyiz. Bu değişim var olan barok özelliğini bir nebze de olsa değiştirmiştir. Mabeyn-i Hümayun'un ön kısmında bulunan büyük havuzun etrafındaki yollar Osmanlılar döneminde sekiz kola ayrılmaktayken günümüzde bu sekize ayrılan yollar kapatılmış yerine, girişin tam karşısına denk gelen iki yol açılmıştır.

FOTOĞRAF 17 : DOLMABAÇE SARAYI ÖN BAHÇESİ

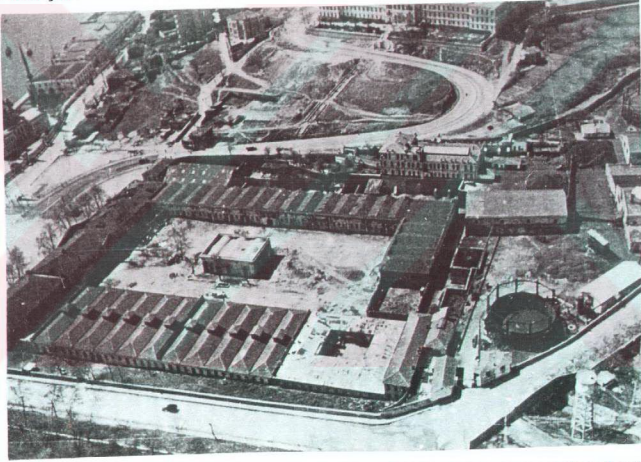

3.2.3 Ana Binanın Diğer Yapılarla Olan İlişkisi

Ana bina tek başına var olmamış, çevresindeki birçok bina ile birlikte işlevini sürdürmüştür. Büyük bir topluluğun yaşadığı bir bölgede, tek bir yapıyı düşünmek imkansızdır. Farklı işlevlere sahip ve farklı kademedeki kişilerin kullandığı yapılar ve kısa tarihleri aşağıdaki gibidir :

DOLMABAHÇE GAZHANESİ

Saray'ın aydınlatma problemlerini çözmek üzere, sarayın yapımı ile birlikte bugünkü İnönü Stadyumunun üst kısmına Dolmabahçe Gazhanesi yapılmıştır. 1873 yılına kadar Hazine-i Hassa tarafından yönetilen bu gazhane, önce Fransız Havagazı Şirketi'ne, ardından da Belediye ye devredilmiştir. Bu Gazhane içinde bulunan ve Saray'a havagazı iletmek üzere kullanılan gaz takımları İngiltere'den getirilmiştir.

FOTOĞRAF 18 : SAĞ ALT KÖŞEDE DOLMABAHÇE GAZHANESİ

SERASKERLİK DAİRESİ :

Eski resimlerde görüldüğü üzere, saat kulesi ile cami arasındaki sahada, kıyıya yakın bir yerde tek katlı bir yapı daha bulunmaktaydı. Bu Seraskerlik Dairesi idi. Seraskar Dairesi Binası aslında Seraskerlik makamı ile bağlantıyı sağlamak

için kullanılmaktaydı. Asıl Seraskerlik Makamının merkezi, Beyazıt'ta şimdi ki İstanbul Üniversitesi merkez binasının olduğu yerd.

TİYATRO BİNASI :

Batılılaşma ve çağdaşlaşma yolunda tiyatro binalarının çok önemli bir yeri vardı. Kültürel bir yapı olan bu binalar, padişahların teşvikçi ve koruyucu rolü oynadıklarının da bir göstergesidir.

Dolmabahçe tiyatrosu saray'la birlikte planlanmış bir yapı değildir. Daha sonra /dan planlanan bu yapının mimarları Diéterle ve Hammond adında iki Fransız'dır. Sultan Abdülmecid'in saraya taşınmasından sonra inşaatına başlanan bu yapı, iki yılda tamamlanarak 1859 Ocak ayı içinde hizmete açılmıştır. Saray'ın dekorasyonunda olduğu gibi, tiyatro binasının dekorasyonunda da Fransız Séchan çalışmıştır

"Dolmabahçe Camii'nin karşısında bulunan Saray Tiyatrosu'ndan bugün hiçbir iz kalmamıştır. Bina son olarak tütün deposu olarak kullanılmış, 1937 senesinde Dolmabahçe Meydanı ve civarı yollar tanzim edilirken tamamen yıktırılmıştır⁴⁷ⁿ.

FOTOĞRAF 19 : SERASKERLIK VE TİYATRO BİNASI

⁴⁷ UMUR , Suha ; "Abdülmecid, Opera ve Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu" , Milli Saraylar 1 , S.54

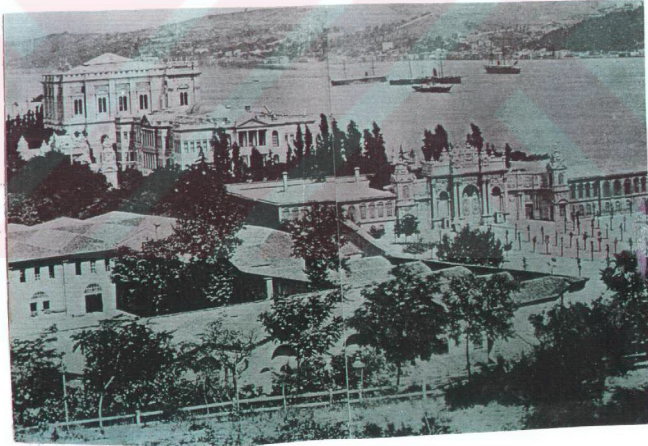
İSTABL-I AMİRE :

İsim olarak Osmanlı zamanını hatırlatmakla beraber, harem gibi islami bir anlamı olmayan İstabl-ı Amire, saray ahırlarının (has ahırların) olduğu bir yerdi. Has ahırlar 19.yy'dan sonra İstabl-ı Amire olarak anılmaya başlandı.

"İstabl-ı Amire gerek klasik dönem sarayı için, gerekse Batıya Açılış Dönemi Sarayı için gerekli yapı ve örgüt durumundaydı. Zira her iki dönemde de taşıma işi at ve arabalarla gerçekleştiriliyordu⁴⁸."

İstabl-ı Amire saray mensupları tarafından kullanılan arabaların binek hayvanlarının, kıymetli koşum takımlarının bulunduğu büyük bina gurubudur

Bugünkü stadyumun olduğu alan, o dönemde İstabl-ı Amire'nin bulunduğu alandı. İstabl-ı Amire'nin uzunluğu genişliğinden daha fazlaydı. Deniz kısmına bakan eni, şu anda var olan yolun bir kısmında içine almaktaydı. 1881 yılında geçirdiği bir yangından sonra tekrar tamir edilmiş ve 1930'lara dek işlevini sürdürmüştür. 1950'lerde tamamen yıkılan bu ahırların yerine İnönü Stadyumu yapılmıştır.

FOTOĞRAF 20 : İSTABL-I AMİRE

⁴⁸ a.g.e. , S.325

BENDEGAN VE AGAVAT DAİRELERİ :

Bendegan dairesi, ihtiyarlamış, artık hiçbir şekilde çalışamayacak durumda olan saray kadınların mahsus daire idi. Agavat dairesi ise, haremağalarından oluşan bir nevi darül'aceze idi. Diğer bir eski ta'birle atikiyat dairesidir.

İç avlulu, iki katlı yapı, bu gibi saray hizmetlilerine ayrılmıştır. Ön Cephesindeki ana çizgileri dışında önemli ölçüde değişikliğe uğramış olan bu yapı, halen Deniz Müzesi Arşivi olarak kullanılmaktadır.

FOTOĞRAF 21 : BENDEGAN VE AGAVAT DAİRESİ

BALTACILAR DAİRESİ :

Bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş bu yapı, sarayda bir hizmet sınıfı oluşturan Baltacılar'a ayrılmıştı. Baltacıları hadenme de denmekteydi.

Burası günümüzde Mimar Sinan Üniversitesi tarafından Konservatuvar olarak kullanılmaktadır.

MATBAH-I AMIRE :

Saray mensuplarının yemeklerinin hazırlandığı mutfaklardan oluşan bu bölümde bazen İtalyan ve Fransız aşçılarına çalıştığı bir bölümdür. Mutfaklar sadece saray'ın ihtiyaçlarını karşılamamakta, aynı zamanda yakın çevrenin ihtiyaçlarına da cevap vermekteydi. Bu mutfakların asıl şekli, sadece fotoğraflarda kalmış bir anı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde bu binalar gerçek işlevlerini ve asıl görünümlerini tamamen kaybetmiş durumdadırlar.

FOTOĞRAF 22 : BALTACILAR BİNASI

FOTOĞRAF 23 : MATBAH-I AMİRE BİNALARI'NIN BİR KISMI

FOTOĞRAF 24 : MATBAH-I AMİRE'NİN DİĞER BİNASI

SERVİS YAPILAR GURUBU :

Eczaesinden tatlıhanesine, un değırmenlerinden tahıl ambarına, fırınlarından iş ocaklarına kadar, sarayın her türlü gereksinimlerini karşılayan bir ikmal merkeziydi. Bu gurup, saray bütünlüğünün kendi kendine yettiğini gösteren somut bir yapıdır. Dolmabağçe Caddesinde, geniş dış görünümüleriyle, Abdülaziz döneminde Akaretlere doğru uzanarak, büyük "Dolmabağçe Sitesi'nin" son yapılarını oluşturmaktadırlar.

FOTOĞRAF 25 : SERVİS YAPILAR GURUBUNUN CADDE TARAFI

VELIAHD DAİRESİ :

(L) Şeklinde olan Dolmabahçe Sarayı'nın denize paralel bölümünde ve hemen saray yapısının yanında yer alır. Uzunluk olarak saray binasından daha küçük olan Veliâhd Dairesi, yapı olarak ana binaya dahil olmakla beraber, ana binadan ayrı olarak planlanmıştır. O yüzden de (L) şeklindeki ana yapıdan kopuktur. Bu da, bu yapının, sarayın harem yapılarından biri olarak düşünüldüğünün bir kanıtıdır.

Harem kanadının sürekliliğini görsel olarak devam ettiren bu yapı, padişahlığa aday olan Veliâhd'ın yaşayacağı yer olarak ayrılmıştır. Veliâhd Dairesi saray ile birlikte hizmete açılmıştır ve gene saray duvarları içinde olan bir yapıdır.

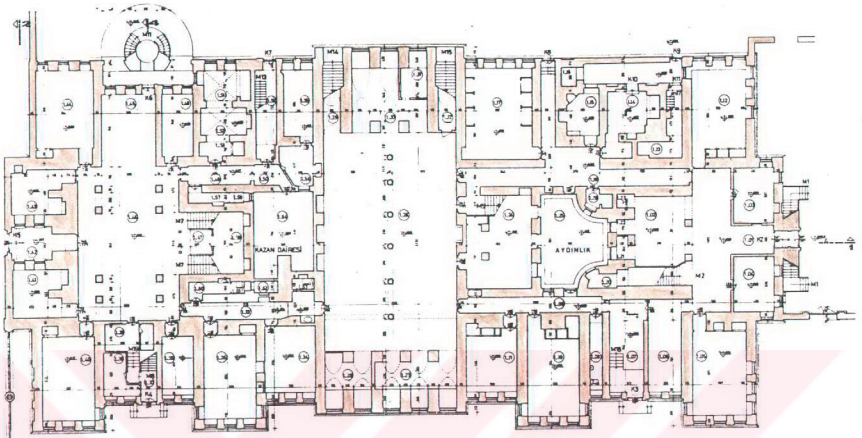
Bina 20 Eylül 1937 yılına kadar boş kalmıştır. Atatürk'ün 1937 yılında verdiği bir emirle Veliâhd Dairesi Resim Heykel Müzesine dönüştürülmüş, yönetimi de güzel sanatlar akademisine verilmiştir. Günümüzde bu bina Mimar Sinan Üniversitesine bağlı olarak işlevini sürdürmektedir.

Üçgen alınlık ve sütunlu cephe Veliâhd Dairesinde de mevcuttur. Simetri olayını burada da görüyoruz.

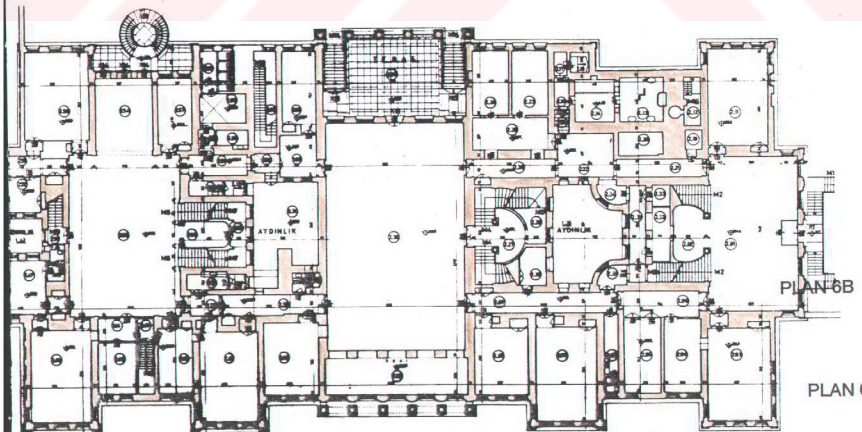

FOTOĞRAF 26 : VELIAHD DAİRESİ

VELİAHD DAİRESİ

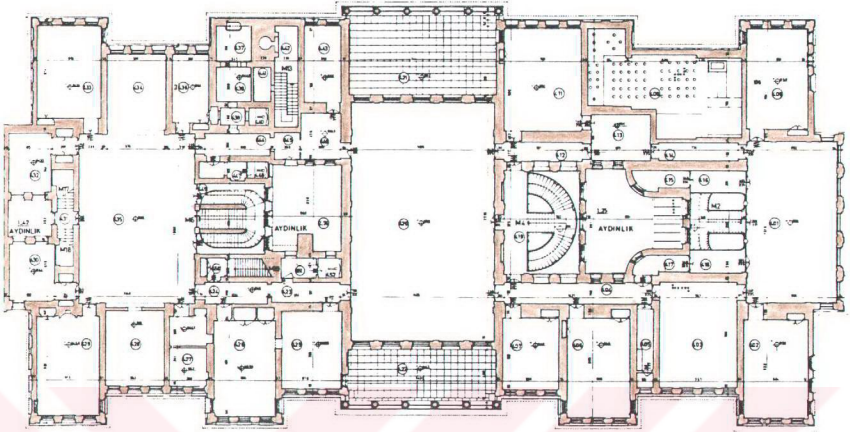
BODRUM KAT PLANI
1/1000 KAT PLANI

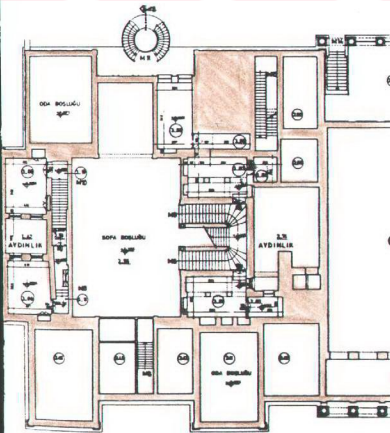
PLAN 6B

PLAN 6A

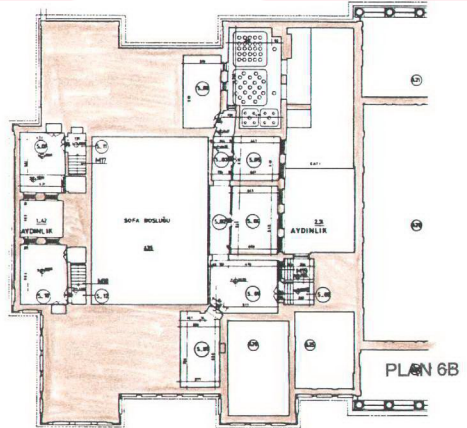
ZEMİN KAT PLANI
1/1000 KAT PLANI

1. KAT PLANI
1:100 M. KAT PLANI 1/100

1. ARA KAT PLANI
1:100 M. KAT PLANI 1/100

2. ARA KAT PLANI
1:100 M. KAT PLANI 1/100

HAREKET KÖŞKLERİ :

Veliht Dairesi'nin arka tarafındaki bahçenin, alçak duvarlarla ayrılmış bir bölümünde yer alır. Bu yapıların 19.yüzyıl sonuna doğru meydana gelen büyük depremler sırasında yapıldığı sanılmaktadır. Adlarını <<hareket>> (deprem) sözüğünden alan bu iki ahşap köşkün II.Abdülhamid döneminde yapıldığı bilinmektedir. Veliht Dairesi'nin yüksek duvarı yanında yer alan Birinci Hareket Köşkü Selamlık, Kızlarağası Dairesi ile bağlantılı olan ikinci Hareket Köşküyse Harem olarak düzenlenmiştir.

FOTOĞRAF 27 : HAREKET KÖŞKÜ (SELAMLIK)

FOTOĞRAF 28 : HAREKET KÖŞKÜ (HAREM)

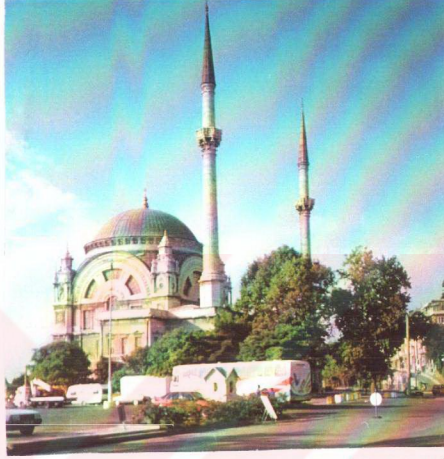
DOLMABAĞÇE CAMİİ :

Asıl adı Bezmialem Valide Sultan Camii olan bu mabet, Dolmabahçe semtinde ve Saray'ın yakınında bulunduğundan dolayı halk tarafından Dolmabahçe Camii diye adlandırılmıştır. Dolmabahçe Camii Sarayla birlikte planlanmıştır. Saray Camisi olmak üzere yaptırılmıştır. Ancak, bu caminin yapımı da sarayın inşası sırasında rastlamaktadır. Sultan Abdülmecid'in annesi Bezm-i Alem Valide Sultan camii'yi yaptırmaya başlamış, ömrü camii'nin bitimini görmeye yetmemiştir. Sultan Abdülmecid annesinin anısına bu camiyi tamamlatıp, onun ismini bu camiyeye vermiştir.

Yapımını Balyan ailesinden Serkis Kalfa üstlenmiştir. Bezeme ve süsleme açısından saray kompleksiyle tam bir uyum içindedir. Bu uyum, yapının süslemelerinde yansımış ve bazı antik mimari öğeler kullanılmıştır.

“Dolmabahçe Camii'nin, halen mihrap duvarının dışına, iğreti sayılabilecek biçimde yerleştirilmiş olan eski avlu kapısı kitabesi 1270 (1853-1854) tarihlidir⁴⁹”.

Cami şu anda Bezm-i Alem Valide Sultan adına Vakıf eseri durumundadır.

FOTOĞRAF 29 : BEZMİALEM VALİDE SULTAN CAMİ

SAAT KULESİ :

Türkler göçebelik hayatından yerleşik düzene geçtikten sonra, yapılarında özellikle Kule kullanmışlardır. Adeta Türk mimarisinin bir parçası olan Kule'ler, saray mimarisinde de kullanılmış ve saray yapılarında devam etmiştir.

Saat kulesi Bezm-i Alem Valide Sultan Camii ile Saltanat Kapı arasında kalan bahçe üzerinde Sultan II.Abdülhamit tarafından inşa edilmiştir.

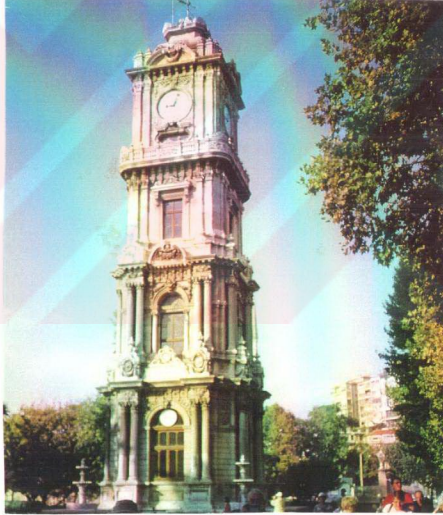
“Dolmabahçe Sarayı Arşivi'nde bulunan İrade-i Seniye kaydına mahsus defterlerden, Kule'nin inşasına Padişah'ın emriyle H.1308/M.1890 senesinde Daire-i Celile-i Askeriye'ce başlandığını, bir milyon iki yüz on bin beş yüz elli kuruş

⁴⁹ CEZAR , Mustafa ; XIX.Yüzyıl Beyoğlusu , S.327

sarfedilerek H.1312/M.1894 senesinde tamamlandığını paranın Hazine-i Celile-i Maliye'den ödendiğini öğreniyoruz.⁵⁰ⁿ. Kule 1890-1894 yılları arasında yapılmıştır.

Saat kulleri halkın zamanını ve bilhassa namaz vakitlerini öğrenmeleri için yapılmışlardır. Ayrıca meteoroloji olayları hakkında bilgi edinmek için barometre, rüzgar gülü gibi araçlar konulmuştur. Tasarımında Balyan Ailesinin fertlerinden birinin imzası bulunmaktadır. Saray yapısında olduğu gibi, burada da antik mimari öğeler oldukça yoğun olarak kullanılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru süslemeler azalmaktadır. Dört katlı olarak yapılmış bu yapıda antik öğelerin en çok kullanıldığı bölümler birinci ve ikinci katlardır.

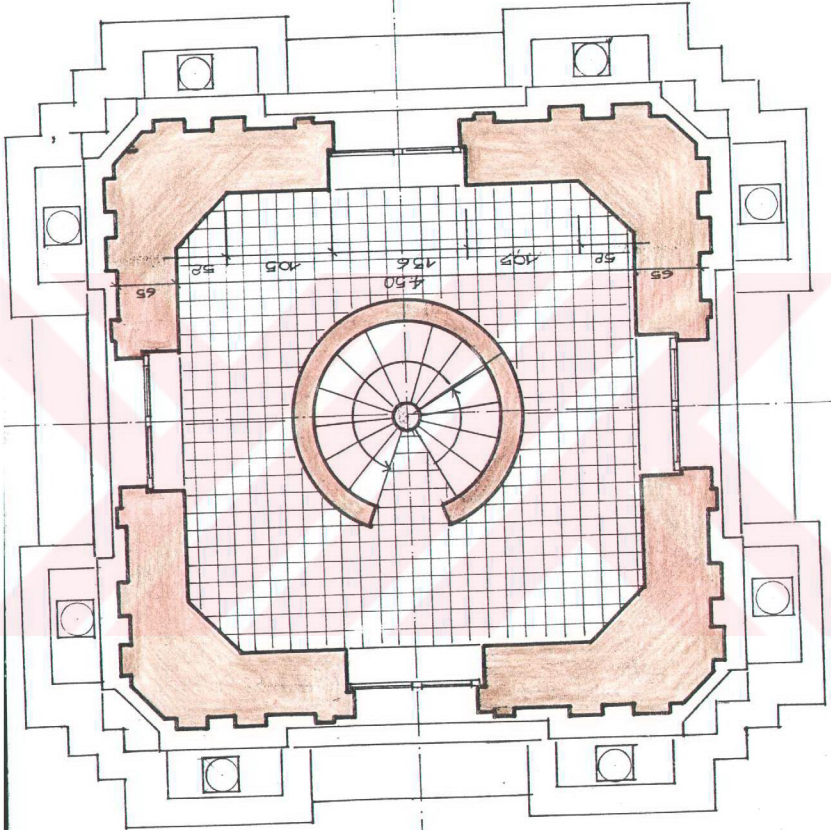
Saat kulesinin dört bir yanında, platformlar üzerinde fıskiyeler bulunmaktadır. "Fiskiyele geniş bir kaideye oturan dört katlı bu kulenin birinci katında, bir giriş kapısı ve üzerinde barometreler, son katta ise saatler bulunmaktadır. Son kat bir balkonla başlayıp bir tepelikle son bulmaktadır. Süsleme de eklektik anlayışla ele alınmış motifler, kapı ve pencereleri çevreleyen çifte sütunlar kullanılmıştır"⁵¹ⁿ.

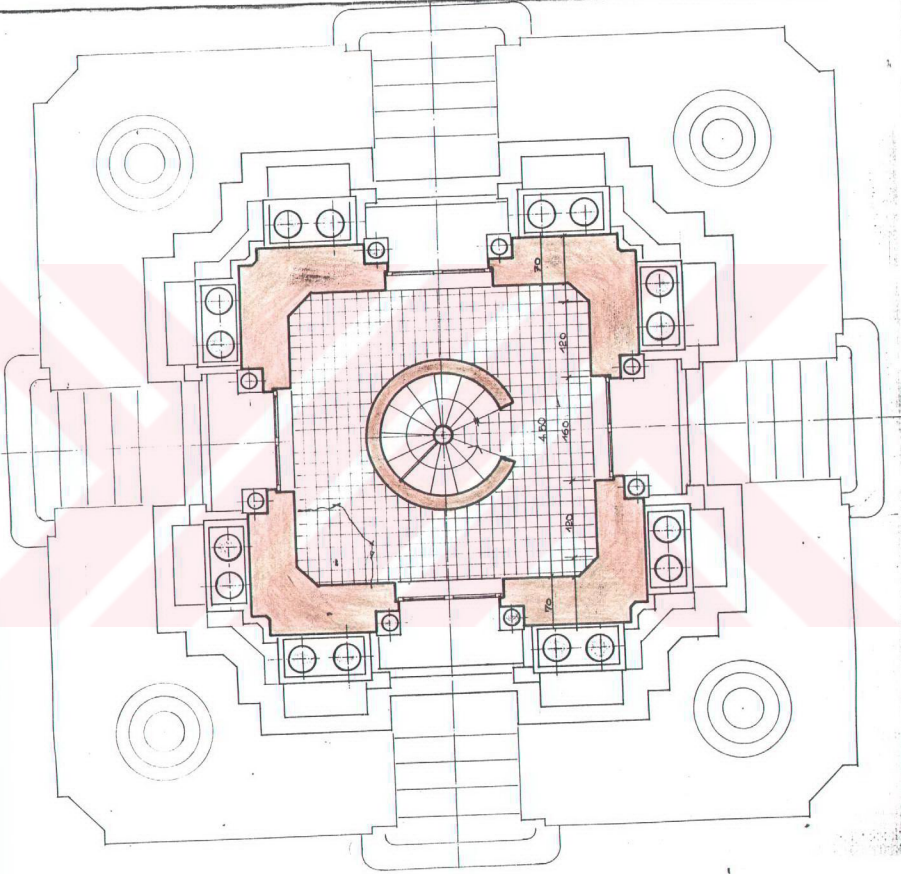
FOTOĞRAF 30 : SAAT KULESİ

⁵⁰ GEZGÖR , Vahide ; "Dolmabahçe Saat Kulesi" , Milli Saraylar 1 , S.124 (Dolmabahçe Arşivinden)

⁵¹ a.g.e. , S.36

SAAT KULESİ
ÜST KAT PLANI

SAAT KULESİ
GİRİŞ KATI PLANI

MEFRUŞAT DAİRESİ :

"Halen Milli Saraylar Daire Başkanlığı makam ve bürolarının yer aldığı bu bina ve ona bağlı olarak, simetriğinde bulunan eski Mefruşat Dairesi, bugünkü Kültür-Bilim ve Tanıtım Merkezi binası, aslında <<Dergah-ı Ali Kapucubaşılıarı ve Kapucuları Daireleri>> olarak yapılmış ve 1857 tarihinde başlayarak bu amaçla kullanılmıştır⁵²".

Mefruşat Dairesi, Saray ve Saraya ait olan tüm binaların döşenmesi için gerekli malzeme tasarımı yapan, malzemeyi depolayan ve tüm malzemenin alım-satım işlemlerini yürüten bir yerleşim mekanıydı. 900m² 'lik bir kullanım alanına sahip bina iki katlı olarak yapılmıştır.

HAZİNE-i HASSA DAİRESİ :

Hazine-i Hassa Dairesi iki katlı olarak yapılmış bir yapıdır. Yaklaşık 1250 m² 'lik bir kullanım alanına sahiptir.

Padişahlık makamı ile ilgili yapıların inşaat ve onarım masrafları ile binaların iç donanımları, padişahın ve saray'da çalışan teşkilatın personel giderleri, Matbah-ı Amire'ye ait masraflar buradan karşılanırdı. Bu birim içinde bir bölüm sadece padişah'ın masrafları ile ilgilenirdi. Padişah'a ait masrafla ilgilenen bölüme Ceb-i Hümayun Dairesi denirdi. Burası, Padişah'a ödenen paralara, özel maaş işlerine ve padişah'ın verdiği hediyelere bakan bir bölümdü.

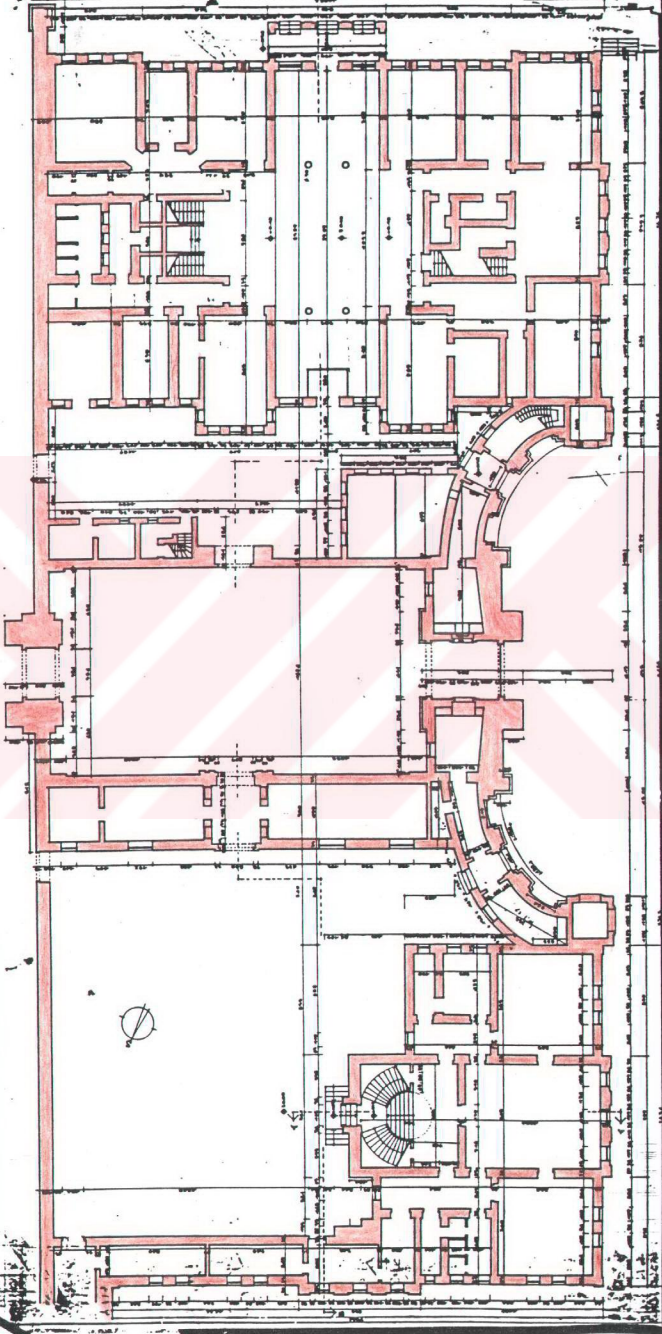
"Hazine-i Hassa-yı Şahane'nin Dolmabahçe Sarayı'na, H.1294/M.1877 tarihinde taşındığı bilinmektedir. Oysa saray 1857 yılında hizmete girmiştir. Bu durumda, Dolmabahçe Sarayı Hazine-i Hassa binasının yaklaşık yirmi yıl hangi işlevde kullanıldığı ve ne amaçla inşa edildiği, ilginç iki soru olarak karşımıza çıkmaktadır⁵³".

Günümüzde bu yapı Milli Saraylar Daire Başkanlığı Binası olarak kullanılmaktadır.

⁵² a.g.e. , S.78

⁵³ KÖSEÖĞLÜ , Cengiz ; "Dolmabahçe Sarayı Hazine-i Hassa Dairesi" , Milli Saraylar 1992 , S.78

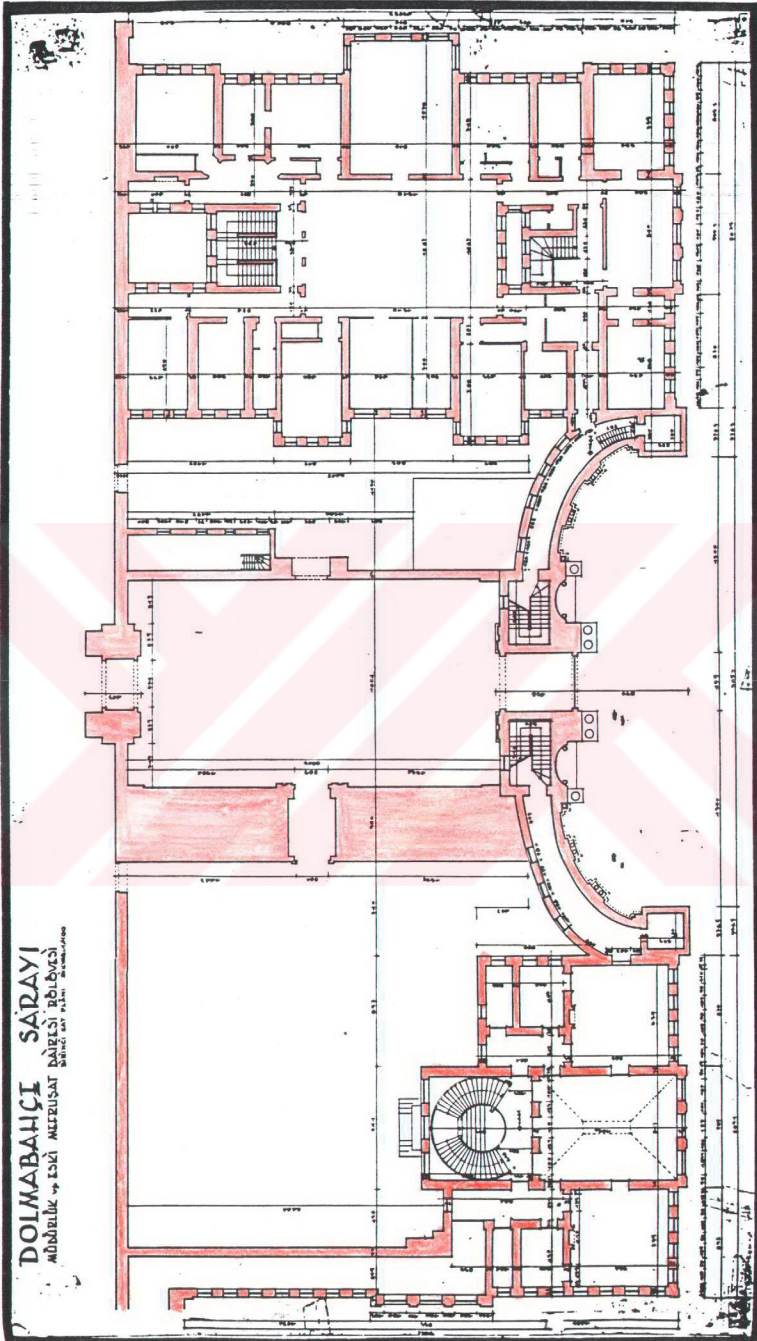
DOLMABAHÇE SARAYI
MİMARLIK VE İNŞAAT BAKANLIĞI
MİMARLIK BÖLÜMÜ
MİMARLIK PLANI
1/1000

PLAN 8A

DOLMABAHÇI SÂDRAVİ

MİMARLIK VE İNŞA MÜHÜRÜSÜZ MİMARLIK BÖLÜMÜ
MİMARLIK VE İNŞA MÜHÜRÜSÜZ MİMARLIK BÖLÜMÜ

PLAN 8B

FOTOĞRAF 31 : MEFRUŞAT DAİRESİ

FOTOĞRAF 32 : HAZİNE-İ HASSA BİNASI

HAZİNE DAİRESİ :

Bu bölüm maliye ile ilgili bir bölüm değildi. Sadece kıymetli madenlerden yapılmış eşyaların ve mücevheratin muhafaza edildiği bir yerd. Hazine binası harem bahçesi içinde bulunmaktadır. Buraya kimi zaman iç hazinede denmiştir. Bu hazinenin saray'ın iç bahçesine yapılmış olmasıda, güvenliğin tam anlamı ile sağlanabilmesi içindir.

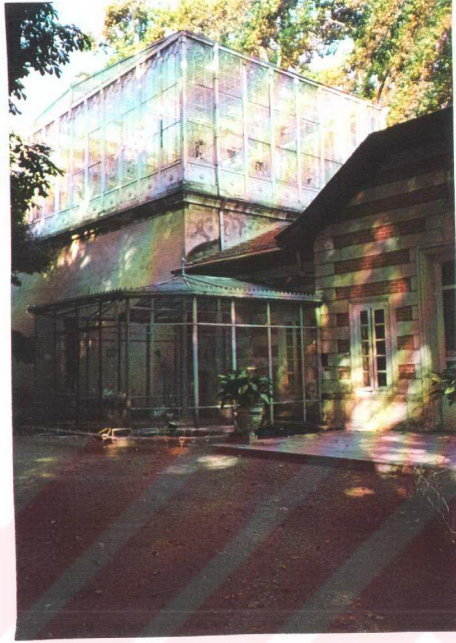
FOTOĞRAF 33 : HAZİNE DAİRESİ

CAMLİ KÖŞK :

“Eski Türklerin “Kalık” adını verdikleri ‘Çatılı Köşk’ ün bir benzeridir. Yüksek kaide üzerine oturtularak yapılmıştır. Şehir sokağına bakmaktadır⁵⁴.”

Camlı Köşk, Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede Salonu arkasında bulunan Kuşluk Bahçesi'nin köşesinde yer almaktadır. Padişahlar buradan geçit törenlerini izlemekte, bazen de yoldan geçen halkı seyretmekteydiler.

⁵⁴ Prof.Dr.ATASOY , Nurhan ; “Dolmabahçe Sarayında Geleneksel Özellikler” , Milli Saraylar 1 , S.26

FOTOĞRAF 34 : CAMLI KÖŞK

KUŞLUK BAHÇESİ :

Osmanlılar döneminde hayvan sevgisi ve bakımı, hayvan kültürü konusunda Dolmabahçe Sarayı'ndaki "Kuşluk Bahçesi" 'nde bulunan yapılar topluluğu bize bu konuda oldukça geniş fikir vermektedir. Kuşluk bahçesi Muayede Salonunun hemen arkasındaki bahçedir ve Selamlık bahçesinden bir duvarla ayrılmış durumdadır. Çeşitli yükseklikteki çatı bölümlerinden oluşan kuşluk yapılar topluluğu, hareketli bir görünüme sahiptir. Bu kuşluk köşkleri hemen Camlı Köşk'ün yanında yer almaktadır. Görüntüsü ile de tipik bir Sultan Reşad dönemi yapısıdır. Köşklere önünde bulunan kafesler Abdülmecid döneminden çok uzak, Abdülhamid dönemi Yıldız Sarayı yapısına daha yakın bir hava oluşturmaktadır. Bu hava köşklere egzotik bir görüntü katmaktadır. Abdülmecid döneminin ağır ve süslü üslubunu bu köşklere görmek mümkün değildir.

Bu kuşlukta günümüzde tavus kuşu, horoz ve tavuk cinsleri, sülün, kanarya, muhabbet kuşları, papağanlar, v.s. beslenmektedir. Bu kuşluk köşkleri Türklerin hayvan ve doğa sevgisinin yaşayan tarihsel sembolleri niteliğindedir.

FOTOĞRAF 35 : KUŞLUK VE KUŞLUK BAHÇESİ

GEDİKLİ CARIYELER BİNASI :

Saray ana binasının hemen yanında yer alan bu bina belli bir yaşa gelmiş cariyelerin çekilip ikamet ettiği, yaşamlarının son dönemlerini geçirdiği bir yapıydı.

Bina zemin katı ile birlikte üç kat olarak inşa edilmiştir. Günümüzde çeşitli atölyeleri ve tekstil laboratuvarını içinde barındırmaktadır.

FOTOĞRAF 36 : GEDİKLİ CARIYELER BİNASI

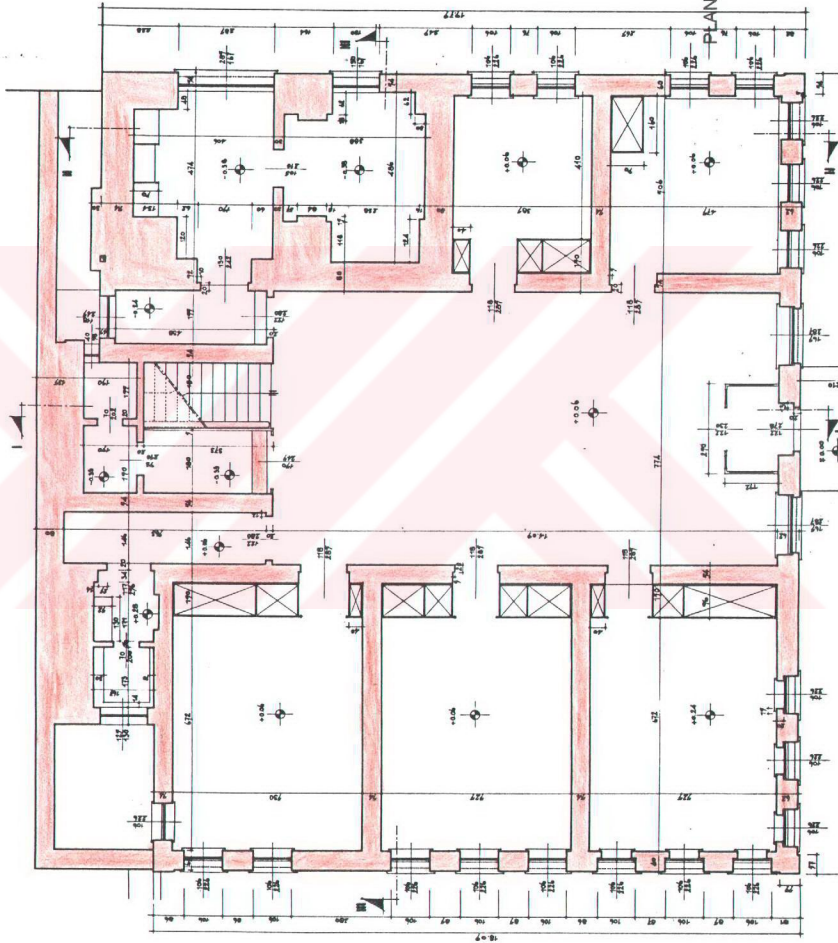
KIZLARAĞASI DAİRESİ :

Osmanlı tarihinde Darüssa'adetüşşerife diye ünvanlandırılan Kızlarağası, padişahın Haremdeki hayatını düzenleyen, kızları hareme getiren, haremın güvenliğinden sorumlu ve Harem-i Humayun'un en yüksek amiriydi. Protokolde sadrazamla şeyhülislamdan hemen sonra gelmekteydi.

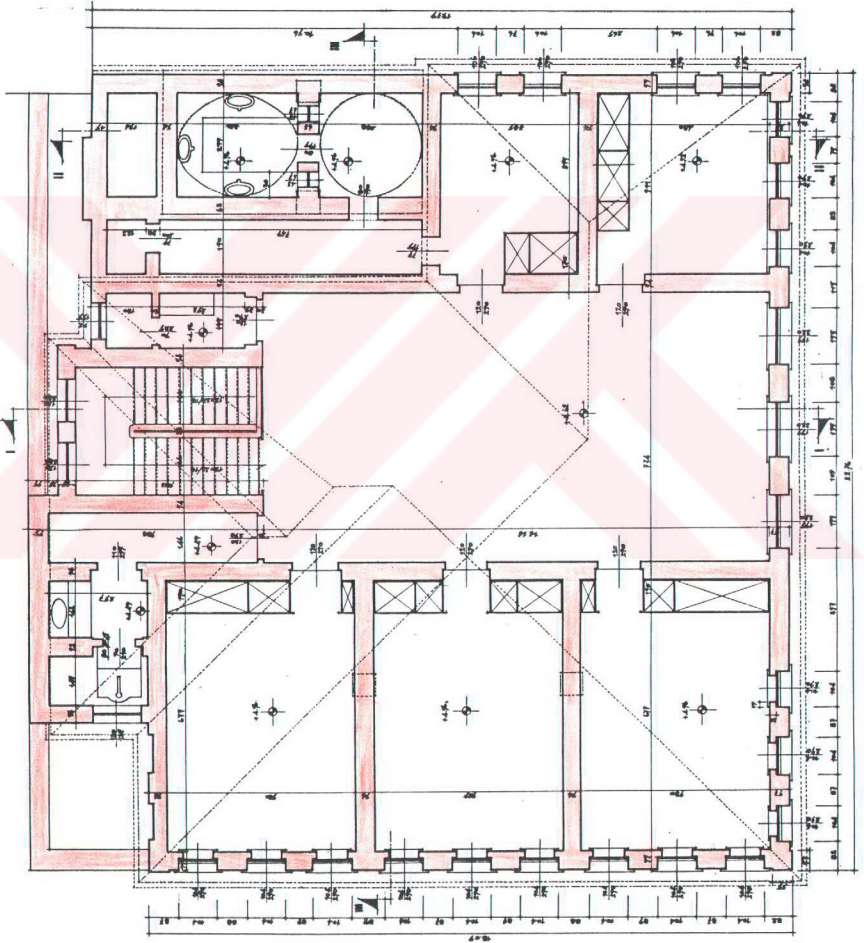
Kızlarağasına ait bu daire iki katlı inşa edilmiştir. Bu yapı ana binadan bir duvarla ayrılmaktadır. Yapının ikinci katında mermer kaplı ilginç bir hamam vardır. Ancak bu hamam günümüzde mescit olarak kullanılmaktadır.

İşlevsel özelliğide değişmiş olan bu binada kısa bir süre öncesine kadar çeşitli atölyeler bulunmaktaydı. Günümüzde ise bu bina tamire alınmıştır.

PLAN 10A

PLAN 10B

FOTOĞRAF 37 : KIZLARAĞASI BİNASI

HEREKE DOKUMAHANESİ :

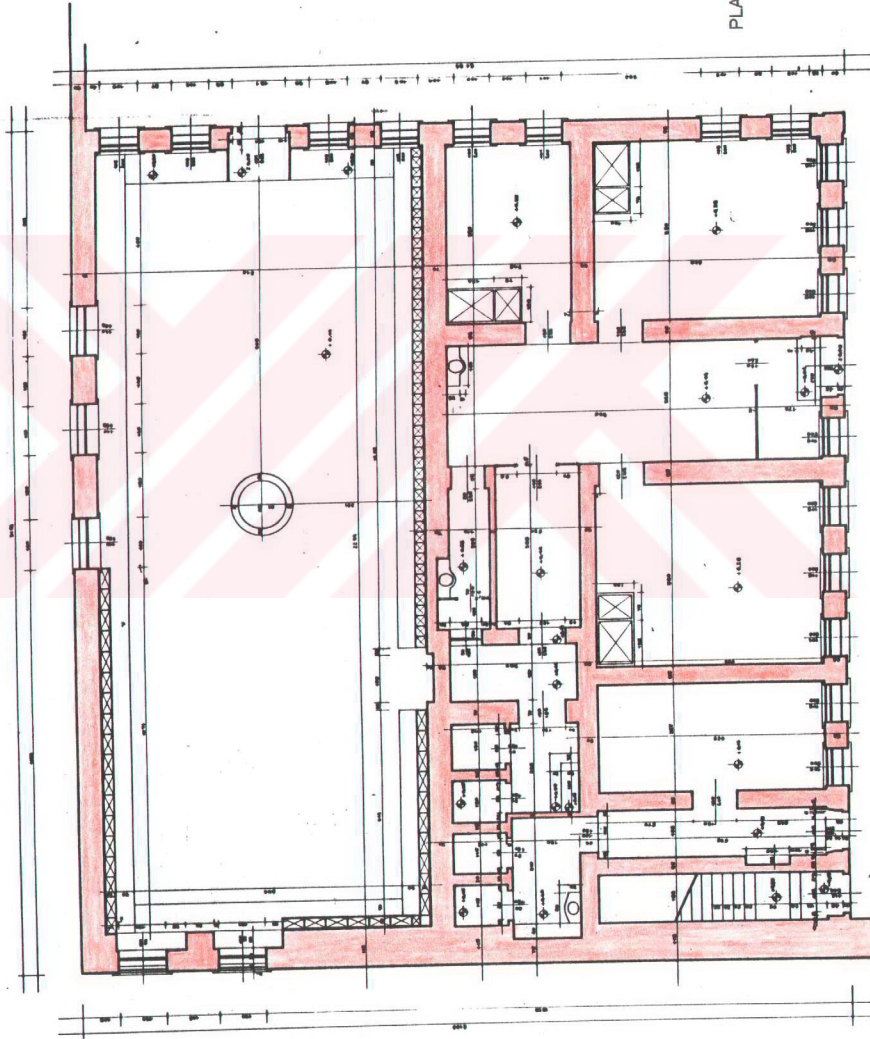
"Hazine-i Hassa'nın sair gelirleri gurubunda, genelde sanayi ve ticaretle ilgili mülk ve kuruluşlar vardı. Nitekim, Hazine-i Hassa bazı ticaret gemileri ve fabrikaların sahibi durumundaydı. Örneğin, Hereke Kumaş fabrikası'nı Serasker Rıza Paşa yaptırmış ve padişah mülkleri arasına katılmak üzere 1845'te Hazine-i Hassa'ya devretmiş, padişah'ın kendisi de İzmit yakınında bir çuha fabrikası inşa ettirmiştir. Bu fabrika da 1849 başlarında çalışmaya başlamıştı. Her iki fabrikanın alanında birer padişah köşkünün bulunması, bunların mülkiyetinin Hazine-i Hassa'ya aidiyetinde ileri gelmekteydi.

Hereke Bez Fabrikası'nın Hazine-i Hassa Nezaretince yönetilmesi, Dolmabahçe Sarayı'nda da atölye gibi bir yer kurulmasına yol açmıştı⁵⁵.

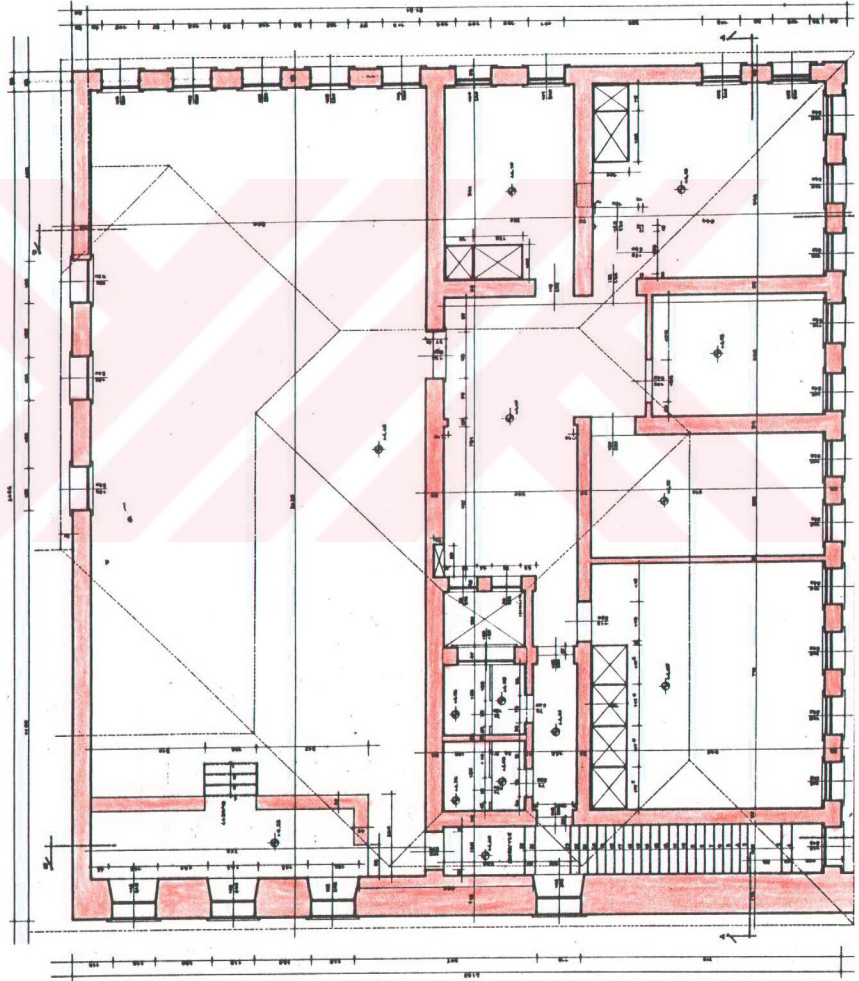
Sultan ikinci Abdülhamit döneminde bu dokumahane çalışmasına devam etmiştir. Son padişah olan Vahdettin döneminde bile bu dokumahane faaliyetlerini sürdürmüştür. Günümüzde dokumahane özelliğini tamamen kaybeden bu bina, askeriyeye tarafından kullanılmaktadır.

⁵⁵ CEZAR , Mustafa ; XIX.Yüzyıl Beyoğlusu , S.323-324

PLAN 11A

PLAN 11B

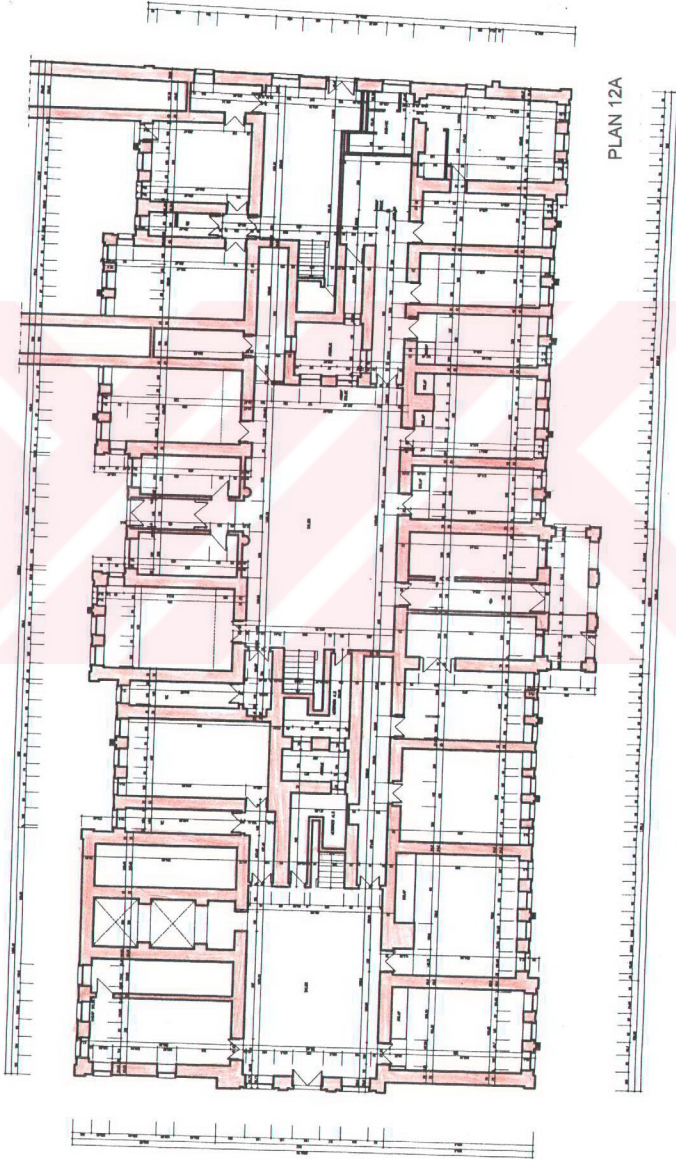

FOTOĞRAF 38 : DOKUMAHANE BİNASI

MUSAHİBAN DAİRESİ :

Padişahın yakın hizmetlerinde bulunan ve belli özelliklere sahip kişiler için ayrılmış olan bu binanın günümüzde bir kısmını Beşiktaş Kaymakamlığı kullanmaktadır. Kısa bir süre öncesine kadar Trafik Şube Müdürlüğü olarak kullanılan binanın geri kalan kısmı ise şu anda boştur. Bu kısmın ileride restoran olarak açılması düşünülmektedir.

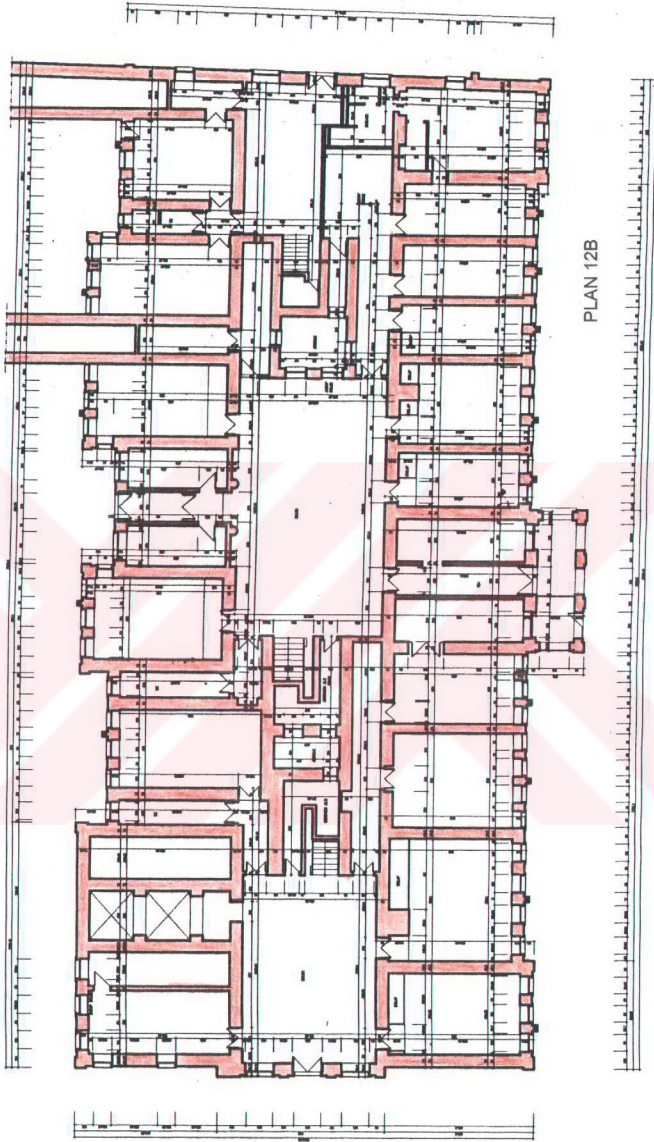
WASITUBAN DAIRISI ROLOVE PROJEKSI

PLAN 12A

REVISI KAT PLAN 01.0000.000

MUSAHIBAN DARI SI ROLOVE PROJEKSI

PLAN 12B

SEKANG KAT PLAN: DUBENY/04/200

FOTOĞRAF 39 : MUSAHİBAN DAİRESİ

BAZI SARAY YAPILARININ YIKILMA NEDENLERİ :

İstabl-ı Amire binaları İnönü Stadyumunun inşaaı için, Hamıacılar dairesi, Kayıkhaneler, Kabataş meydanının düzenlenmesi, yolun genişlemesi amacıyla, tiyatro binasının temel duvarları park düzenlenmesi ve umumi helalar yapılması, Serasker Paşa Dairesinin temelleri Dolmabahçe meydanının düzenlenmesi için yıktırılmıştır. Faytonluk ve faytoncular kısmıda yıktırılıp yerine personele ait yemekhane yapılmıştır.

Milli Saraylar Müdürlüğü de kendi kullanımında bulunan İnşaat Daire Müdürlüğü ve Atiyye-i Seniyye Ambarları'nı yıktırarak yerine lojman binaları yapmışlardır.

KİMİ YAPILARIN GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVLERİ :

Hayrettin Vapur İskelesi Denizcilik Bankası'na, Baltacılar Dairesi Marmara Üniversitesi'ne, Velihaht Dairesi Mimar Sinan Üniversitesi'ne, Musahiban Dairesi Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na, Matbah-ı Amire binalarıDevlet Malzeme Ofisi'ne, Kuşhane Mutfakları, tatlıhane, şekerhane ,şerbethane, eczane, un fabrikası, fodla fırınları, Ağavat camii ve Ağavat Dairesi Milli Savunma Bakanlığına verilmişlerdir. Kızlar Ağası Dairesi ile meşhur Hereke Dokumhane binaları bütünüyle değıştirilmişlerdir.

3.3 Bina - Çevre Koşulları İlişkisi

3.3.1 Isı ve Nem

"Müzelerde eserlerin korunmasında başlıca etkenin sıcaklık olduğuna inanılır, oysa sıcaklığın denetimi sadece filmler, balmumu ve farklı genişleme katsayıları olan malzemelerin birleşiminden oluşan eserlerin korunmasında temel koşuldur. Ancak doğru iklimsel koşulların sağlanmasında ısıнын dolaylı etkisi vardır. Çünkü sıcaklık nem düzeyini etkiler :kapalı bir mekanda ısı arttıkça kuruma, ısı azaldıkça nemlenme meydana gelir.

Müzelerde sıcaklığın 5-35^oC arasında değişebileceğini, uç derecelerde, örneğin don sırasında, zaten önlem alınacağını kabul edersek, eserlerin doğrudan ısı etkisiyle zarar görmeyeceği ortaya çıkar. İnsanlar için elverişli ama fazla yüksek olmayan sıcaklık dereceleri müzelerin sergilenme alanları için uygundur."⁵⁶

	Medhal Salon		2. Binek Salonu		Pembe Salon	
	ISI	NEM	ISI	NEM	ISI	NEM
OCAK	10	- 70	8	- 76,7	7,3	- 70
NİSAN	13,6	- 68	10,7	- 73,8	13	- 64,5
AĞUSTOS	21,2	- 61	23	- 66	26,7	- 55
KASIM	13	- 58	11,5	- 58,8	12,5	- 59,6

Dolmabahçe Sarayın'da gerek ısı, gerekse nem konusunda yeterli önlem alınmamaktadır. Yapının 15000 m² gibi bir alana kurulu olması ve kullanılan malzeme, yapının da eski bir yapı olması, burada ısı ve nem konusunda alınması gereken tedbirlei zorlaştırmaktadır. Şu anda bu konu ile ilgili olarak yapılan, thermohigrograf ile belirli aralıklarla ısı ve nemin ölçülmesidir. Bu ölçümler sonucu elde edilen bazı veriler yukarıda verilmiştir.

Burada gördüğümüz gibi ısı bazı mekanlarda yazın bir müzede olması gerekenden çok daha yüksek. Binanın deniz kenarında olması, nem ve rutubet olayını da oldukça yükseltmektedir. Organik malzemede yapılmış eserlerin korunabilmesi için bağıl nem oranının %50-60 civarında olması gerekir. Ancak Saray mekanında bazı salonlarda bu oranın %76,6 gibi oldukça yüksek sınırlara geldiğini görüyoruz.

⁵⁶ ICCOM , Müzelerde Koruma : Çevresel Koşulların Denetimi , S.10

3.3.2 Işık

“Müzelerde sergilenen eserleri görebilmenin temel koşulu olan ışık bazı eserlerin geriye dönülemez biçimde zarara uğramasına yol açar. Renklerin solması, dokuma ve kağıdın dokusunun zayıflaması ışığın başlattığı kimyasal reaksiyonların sonucudur. Işığın neden olduğu reaksiyonlardan sakınmak için organik malzemelerin karanlıkta saklanması gerekir.”⁵⁷

Eşyaları karanlıkta saklamak, onları sergilememek anlamına gelir. Oysa bunlar bizim kültürümüz'dür ve bunları anlatmak, yaymak gerekir.

Saray gibi bir mekanı da tamamen karartıp, sergilemey kapatamayacağımız için, mümkün olduğunca zararlı ışınımlardan yapıyı koruyarak sergilemeye gidilmelidir.

Saray'da, bu konuda alınan tedbirlerden biri bütün pencerelerin Amerikan bezinden yapılmış perdelerle kapatılmış olmasıdır. Ancak bu yeterli değildir. Çünkü giriş ve çıkış yerlerinin olduğu kısımlarda kapıların sürekli açılıp kapanması, bu kısımlarda ışığında içeriye girmesine neden olmaktadır.

İç kısımların aydınlatılmasında çoğunluk olarak akkor lambalar kullanılmıştır. Vitrinlerde floraslan lambalar vardır. Ancak bunların üzeri herhangi bir koruyucu film tabakası ile kaplanmamıştır.

3.3.3 Yangın ve Afetlere karşı dayanıklılığı

Yangına karşı ilk dikkat edilecek şey, gerekli önlemlerin alınmış olmasıdır. Bunların başında ateş söndürme malzemelerinin tedarikinin çok önceden yapılmış olması önemlidir. Bina da kullanılan malzeme mümkün olduğunca ateşe karşı dayanıklı olmalıdır. Belli başlı dolaşım yerlerinde mutlaka yangın koruyucuları ve hortum kutuları bulunmalıdır. Kilitlenmiş yangın alarmları ve muhafız kutuları unutulmamalıdır.

Tarihi yapılarda ahşabın korunması için yağlıboya veya yağlıboya süslemeler kullanılmaktadır. Ancak yağlıboya, yangının çok kısa bir sürede bütün yapıya yayılmasına neden olmaktadır. Yangın anında , yangının en kısa sürede haber alınmasını sağlayacak otomatik söndürme sistemlerinin olması önemlidir. Çoğu ahşap yapılarda, yangın anında fark edilse bile, itfaiye gelene kadar alevler bütün yapıyı sarabilmektedir. Böyle bir durum düşünüldüğünde otomatik söndürme

⁵⁷ a.g.e. , S.17

söndürme sisteminin de yapıya zarar verdiği düşünülduğünden çoğu zaman uygulanmazlar. Bunu yerine yangının çıkma riskini azaltacak yada yangının genişlemesini önleyecek sistemler kullanılmaktadır.

Aynı durum sarayda da vardır. Otomatik söndürme sistemi sadece bodrum katının kimi bölümlerine uygulanmıştır. Saray'ın diğer taraflarına zarar vereceği düşünülduğünden, üst katlarda bu uygulama yoktur. Onun yerine üst katlarda duman dedektörleri kullanılmıştır.

Kablo kanalları, şaftlar, havalandırma ve klima kanallarının korunmasında bu dedektörler tercih edilmelidir. Yüksekliği 6m'den yüksek yerlerde kullanılması gereken optik duman dedektörleri, girintili-çıkıntılı alanlarda kullanılmıştır. 70°C'lik sıcaklıkta harekete geçen bu ısı dedektörleri değişik mekanlarda bulunmaktadır.

"Tavanı uygun olmayan büyük hacimlerde "Beam Dedektör" lerin kullanılması uygun olur. Geniş bir alanı olan ve çok yüksek olan Dolmabahçe Sarayı'ndaki Muayede Salonu bu gibi yerlere çok iyi bir örnektir ve Beam dedektörlerle korunmaktadır⁵⁸ⁿ.

Dolmabahçe Sarayı'nda sadece bodrum katlarında otomatik yangın söndürücüler (Springler Sistemler) vardır. Sarayın gezi alanı üzerinde ve geziye açık olmayan diğer üst mekanlarda dumana ve sicağa duyarlı "Yangın Seziciler'i kullanılmıştır.

"Çatı alanları, binaların yangına karşı çok hasas olan bölümleridir. Yangın riskinin çok oluşu sadece ahşap malzemenin fazla oluşundan değil, aynı zamanda çok sık temizlenmeyen çatı araları içinde zamanla yanıcı tozların birikmesi, örümcek ağlarının oluşması, kuşların yuva yapması ve genellikle de eski kırık dökük eşyaların istiflenmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır⁵⁹ⁿ.

Saray'ın çatısı belli bir zaman önce temizlendiği halde bu temizliğin devam ettirilmemesi burasının gene toz içinde kalmasına neden olmuştur. Buralarda sistemli olarak temizliğe gidilmesi ve hatta sadece çatı alanlarının temizliğinden sorumlu sürekli birkaç elemanın bulunması şarttır.

Çatı aralarında bulunan çeşitli mobilya ve eşyalar belli bir düzen içinde ve yeniden envanterlenerek musandra denilen çatı aralarına yerleştirilmektedir. Bu düzenleme yapılırken daha sonraki dönemlerde temizliğin rahatça yapılabileceği şekilde eşyaların yerleştirilmesi gerçekleştirilmelidir.

⁵⁸ KILIÇ , Abdurrahman - KÖKEN , Ayşe ; "Tarihi Yapılarda Yangın Güvenlik Önlemleri" , Milli Saraylar 1993 , S.167

⁵⁹ a.g.e. , S.162

Normalde müzelerde, yüksek oranda yangın riski taşıyan bölmeler, örneğin ısıtma sistemlerinin bulunduğu bölümler, depolar ve muhafaza bölümleri, kendine özgü tarihi ve kültürel özellikler taşıyan bölümler, içinde bulundurdukları çok değerli objelerden dolayı, ilk önce korunması gereken bölümlerdir. Bu alanların ayırıcı duvarlar ve tavanlarla başka alanlardan gelebilecek bir yangın geçişine karşı ayrılmış olması gerekmektedir.

Ancak Saray yapısı içinde güvenlik amacı için gerekli olan ayırıcı duvarlar yapılmamıştır. Sarayda bulunan her şey çok değerlidir. O yüzden objeleri değerlidir-değersizdir şeklinde ayırıp, o şekilde bir korumaya gidilmesi de yanlış olur. Saray'da bulunan tüm objeler bir bütün halinde düşünülmeli ve gerekli olan önlemler bu bütün içinde ele alınmalıdır.

“Özellikle yağlıboya ile boyanmış duvar, kapı ve tavanlarda boya nedeni ile yangın çok hızlı ilerlemektedir. Yağlı boyalardan kesinlikle kaçınılmalı ve tarihi yapının boyanması gerekiyorsa, yangına dayanıklı boya kullanılmalıdır.

Tavanların yangına dayanıklılığı yanında taşıyıcı ve destekleyici elemanların, örneğin sütunların ve krişlerinin de yangına dayanıklılığı önemlidir. Çelikten yada ahşaptan yapılmış, korunmaya alınmamış taşıyıcılar ve destekler bir yangın anında çok çabuk dirençlerini kaybederek zarara uğrayabilir. Çelik taşıyıcıların tuttuğu kube şeklindeki tavanlarda taşıyıcı flanş bağlantıları sıvanarak alçı ile kaplanmalı veya yanmaz boya ile boyanmalıdır⁶⁰.

Kullanım dışı olan bacalar, en azından çatı alanının tabanına kadar iptal edilmelidir. İptal edilen bu bacalar zemin düzeyinde olan bir beton tabaka ile kapatılmalıdır. Bu bacalara ait diğer deliklerde kapatılmalıdır. Açık olan şömineler özellikle havalandırılmayan büyük mekanların havalandırılması açısından önemlidir. Bu türdeki bacaların kapatılıp kapatılmamasına karar vermeden önce tüm objelerin özellikleri göz önünde alınmalıdır.

Sarayda'ki şömine bacaları iptal edilmemiştir. Onlar, geniş salon ve odaların havalandırılması için açık bırakılmıştır.

Tarihi yapılarda tehlike arz ettiğinden tek tek ısıtma kaynakları yerine, merkezi ısıtma sistemi kurulmalıdır. Gerekli ödeneğin olmadığı durumlarda, öncelikle oturan mekanlarda merkezi ısıtma sistemi uygulanmalıdır. Binanın kullanılmayan kısımları ise ısıtılmamalıdır.

Bu sistem Saray binası içinde uygulanmaktadır. Saray'ın tamamı değil, personelin oturduğu birkaç oda ısıtılmaktadır. Bu ısıtma merkezi olarak doğal gaz ile sağlanmaktadır. Geri kalan kısımlar ise ısıtılmamaktadır. Kurşundan yapılmış

⁶⁰ a.g.e. , S.160

çatısı nedeniyle de, kışın bütün soğuşun, yazın sıcaklığın etkisi altında kalmaktadır.

Isınmak için daha önceleri kullanılan elektrikli ısıtıcılar ise artık kullanılmamaktadır.

Saray'da bulunan yangın önleyici ve uyarıcı araçlar ve sistemler :

1-Taşınabilir Söndürücüler:

a)Kovalar

1) Su Kovaları

2) Kum Kovaları

b) Yangın Söndürme Tüpleri

1) Köpüklü Söndürücüler

2) Toz Söndürücüler

c) Kazma, Kürek, Çapa

2- Hortum Makaraları

Belli aralıklarla Saray'ın belirli yerlerinde bulunmaktadır.

3- Sabit Sistemler

a) Duman Dedektörleri

b) Beam Dedektörleri

c) Springler Sistemler

Saray dolgusu oldukça sağlam yapılmıştır. Kullanılan malzeme ve işçilikte o oranda titiz olarak gerçekleştirilmiştir. Saray 1894 yılında meydana gelen 6 şiddetindeki bir depremi ufak bazı çatlaklarla atlattır. Onun haricinde bu derece büyük bir doğal afete maruz kalmamıştır.

Ancak Sarayın restorasyonu esnasında kullanılan beton Sarayın eski esnekliğini ve buna bağlı olarak dayanıklılığında zayıflatmıştır. Bundan sonra oluşacak herhangi bir deprem yada buna benzer bir doğal afeti atlattıramayacağı şüphelidir.

3.3.4 Hava Kirliliği

"Atmosfer tabakasının doğal bileşimindeki oksijen ve su buharı malzemelerde bozulmayı oluşturan çoğu kimyasal reaksiyonun gerçekleşmesini sağlayan unsurlardır. Bu kaçınılmaz sürece ek olarak, bazı sanayi ürünlerinin elde edilmesi ve özellikle yakıtların yanması sırasında ortaya çıkan gazlarla ortamdaki

tozlar ve denizlerden taşınan tuzlar gerek organik gerekse inorganik malzemelerden yapılmış eserleri etkiler. Hava kirliliğinden etkilenme oranı müzenin bulunduğu konumdaki iklim koşulları (özellikle hava hareketleri) ile müzenin yoğun kentsel yerleşmelere, sanayi bölgelerine ve denize uzaklığına bağlıdır.”⁶¹

Sarayda çevreden ve çevrenin oluşturduğu hava kirliliğinden oldukça etkilenmektedir.

Kara tarafındaki taşıtlardan çıkan kirliliği duman Saray'ın dış yüzünü kirletmiştir. Taşlar kendi rengini kaybetmiş ve siyahlaşmıştır. Bir dönem bu siyahlığın temizlenmesi için bir çalışma gerçekleştirilmiş, bu temizlik esnasında Sarayın dış duvarları yıkanmayıp, taraklama tabir edilen kazıma tekniği ile temizlenmiştir. Ancak bu türde ki temizlik taşlara oluşturan zarar vermiş, taraklama sonucu oluşan ufak boşluklara giren tuzlu su taş dokularını zayıflatarak onların parçalanmasına neden olmuştur. Yapının deniz kenarında olması sebebiyle denizden gelen tuzlu su, havada bulunan kükürtlü bileşiklerle birleşerek zararını bir kat daha arttırmaktadır. Sarayın özellikle deniz cephesindeki taşlarına dikkat ettiğimizde taşların artık katmanlar halinde ayrılıp ufalandığını görebiliriz.

3.3.5 Biyolojik Faktörler

Nemli, durgun ve sıcak hava mantarların oluşmasını sağlamakta ve böceklerin üremesi için uygun koşulları hazırlamaktadır. Havada sadece toz değil, tozun içinde çeşitli mikroorganizma ve bitki sporları da mevcuttur. Bunlar üremeye elverişli buldukları ortamlarda yerleşirler ve üreyerek çeşitli objelere ve kumaş türü malzemelere zarar verirler. Güve, ahşap kurdu gibi böcekler ve bunların yumurtaları ise müzelerle giren eserlerin ya da başka maddelerin üzerinde taşınırlar. Organik malzemelerin kendileri ve eserler üzerinde birikebilecek yağ ve kir bu tür organizmalar için besin oluşturur.

Sarayda ahşap ve kumaşlar üzerinde bulunan böceklere karşı saray belli aralıklarla ilaçlanmaktadır. Ancak yinede bu ilaçlamanın sık sık yapılması gerekir. Sarayın deniz kenarında bulunması itibarıyla sürekli rutubet altında olması çeşitli canlıların burada üremesine zemin hazırlamaktadır.

Gezi güzergahı üzerinde bulunan eşyaların hemen hepsi elden geçmiştir. Ancak gezi güzergahı dışında olan mekanlarda bulunan çeşitli eşyaların biyolojik etkilere maruz kaldığından bozulduğunu, mantarlaştığını görebiliriz. Eski

⁶¹ ICCOM , Müzelerde Koruma : Çevresel Koşulların Denetimi , S.22

döşemelik ve perdelik kumaşlarında aynı nedenlerden dolayı yıprandığı, parçalandığı ve hatta lime lime olduğu göze çarpmaktadır.

Yıpranmış kumaş ve bozulmuş ahşapları yerine koymanın imkanı olmadığından, bu malzemeler bozulduğunda aynı şekilde yenilenmektedir.

3.3.6 Ses, Titreşim

Saray yapısının etrafı oldukça kalın ve yüksek duvarlarla çevrilidir. Bu duvarlar dışarıdan gelen seslerin Saray bahçesine ve binasına gelmesini engellemektedir. Trafiğin olduğu yoldan Saray bahçesine girildiğinde birden bir sessizlik ve huzur hakim olur.

Bu sessizliğin yanında yapı, iki yönden titreşime maruz kalmaktadır. Birincisi kara tarafı (trafiğin olduğu kısım), ikincisi ise deniz tarafıdır.

1- Kara tarafı : Saray dolgu bir alan üzerine yapılmış durumdadır. Caddenin olduğu alanda dolgu alandır. Caddenin üzerinden günde binlerce araç geçmektedir. Bu araçların oluşturduğu sarsıntı Saray binasını da etkilemekte ve Saray'ın olduğu zemin üzerinde titreşimlere neden olmaktadır. Bu titreşimler ancak ölçümler sonucu anlaşılabilir, Saray'ı yavaş yavaş etkilemektedir.

2- Deniz tarafı : Saray'ın yakınından geçen büyük bandıralı gemiler, yapıyı yaklaşık 4.00 şiddetinde bir depreme maruz bırakmaktadır. Bu sarsıntı bina içinde zaman içinde çatlamalara yol açmıştır. Deniz yolları ile yapılan görüşmeler sonucu özellikle büyük bandıralı gemilerin Saray'ın en az 100 metre kadar açığından geçmesine karar verildiği halde yine de buna tam uyulmadığını görmekteyiz. Askeri gemilerin sürekli Saray binasının tam karşısında demirlediklerini de göz önüne aldığımızda, deniz yolları ile yapılan görüşmeler sonucu alınan kararların uygulanmadığını anlayabiliriz.

3.3.7 İnsan Ögesi

Saray binası günde binden fazla insanın dolaştığı tarihi bir mekandır (Haremle birlikte kişi olarak günlük gezi kapasite sınırı 3000 kişidir.Çalışan personelin gelen ziyaretçileri bu sayıya dahil değildir.Bu kişilerle birlikte kimi zaman ziyaretçi sayısı 3000 nin çok üstüne çıkmaktadır.). Yazın bu kapasite tamamen dolmaktadır.

Gelen tüm ziyaretçiler 30-35 kişilik gruplar halinde gezdirilmektedir. Grup halinde yapılan bu gezilerde yerde bulunan tüm tozlar havaya kalkmakta ve havada bulunan zararlı maddelerle birleşerek etrafta bulunan nesnelere üzerine konmaktadır. Havadaki çeşitli asit ve zararlı böceklerle karışmış bu tozlar, üzerine

kondukları nesnelerin çeşitli şekillerde zarar görmesine neden olmaktadır (Kumaş dokularını zayıflatmakta, ağaçtan yapılmış objeler üzerinde böceklenme ve mantarlaşmaya neden olmakta, metallerin oksitlenmesine sebebiyet vermektedir).

Sadece toz değil, insanların terlemesi ve nefes alıp vermesi, yağmurlu havalarda ıslak kıyafet ve şemsiyelerle içeride dolaşmaları sonucu oluşan hava buharı, Saray binası içindeki nem oranını arttırmaktadır.

Bunların tamamen önlenmesine imkan yoktur. Ancak bu konu ile ilgili birtakım önlemler alınabilir. Örneğin :

1- Saray'ın özellikle gezi alanı üzerinde bulunan tüm yolluklar öncelikle iyice yıkanmalıdır. Bu temizlik işleminden sonra ziyaretçilerin ve çalışan personelin dışarıda kullandıkları ayakkabılarla Saray içerisine girmelerine izin verilmemelidir. Saray personelinin Saray için ayrı bir ayakkabısı olmalı, gelen ziyaretçiye ise ayakkabılarının üzerine geçirebilecekleri poşetlerden verilmelidir. Bu yöntemle dışarıdan gelecek toz, büyük bir oranda engellenmiş olacaktır.

2- Yağmurlu günlerde insanların şemsiye ve ıslak paltolarla Saray içine girmesine izin verilmemelidir. Palto ve şemsiyeler için uygun yerler yapılmalı ve bu gibi eşyaların buralara bırakılması sağlanmalıdır.

Ancak ikinci olasılığın yapılması zordur. Çünkü Saray içi kışın oldukça soğuktur. Soğuktan dolayı değil paltosuz, palto ile dolaşmak bile zordur. İkinci olasılığı gerçekleştirilebilmesi için öncelikle Saray mekanının ısıtılması gerekir. Ayrıca Saray'ın giriş ve çıkışı farklı yönlerdendir. İnsanlar Saray'ı gezdikten sonra paltolarını almak için dışarıdan dolaşmak zorunda kalacaklardır. Soğuk kış şartlarında böyle bir durumun olamayacağı da muhakkaktır.

3.4 Koleksiyon

Sultan Abdülmecid'den başlayarak son padişah Vahdettin dönemine dek çok zengin bir saray koleksiyonu oluşmuştur. Onbinlerle ifade edilen bu koleksiyonlar aşağıdaki gibidir :

3.4.1 Porselen Ve Cam Eşya Koleksiyonları

Yemek takımları ile birlikte onbinlerce parçadan oluşan porselen koleksiyonu içinde özellikle dikkat çeken kısım büyük vazo koleksiyonlarıdır. Toplam olarak 280 adet olan bu süsleme unsurları farklı yerlerde üretilmiştir. Bunlardan bilinen 46 adedi Yıldız Porselen Fabrikası ürünüdür. Diğer parçalar ise

çoğunlukla hediye yolu ile gelmiş Fransız Sévres, Çin, Japon porseleni ile çeşitli Avrupa ülkelerine ait porselenlerdir.

Bunların dışında pekçok cam eşya da mevcuttur. Sofra takımları olarak ele aldığımızda bu eşyaların çoğunun Fransız Baccara kristalinden olduğunu görüyoruz. Ancak bu eşyalarla ilgili detaylı bir araştırma yoktur.

3.4.2 Mobilya Koleksiyonları

Saray'ın mobilya koleksiyonu 15000 civarında parçadan oluşmaktadır. Mobilyaların çoğu Fransa'dan getirilmiştir. Fransa'dan getirilen mobilyaların dışında İngiliz, İtalyan ve Yıldız marangozhanesinde üretilen mobilyalarda bulunmaktadır. Japon tarzı olarak göze çarpan mobilyaların ise gerçekten Japonya'dan gelip gelmediği belli değildir. Çünkü o dönemde Japon mobilyalarına merak sarılmış ve "Chinoserié" denilen taklit Japon mobilyaları yapılmıştır. Bu taklit mobilyaları gerçeğinden ayırmak oldukça zordur. Fransa'dan getirilen mobilyaları Saray'a uygun olarak ismarlayan kişi ünlü Fransız dekoratör Sechan'dır.

Saray'daki mobilyalar çok karışık tarzdadır. Bu mobilyalar içinde ; Fransız: XIV. , XV. , XVI. Louis stilleri , İngiliz-Rokoko Chippendale üslubu , Rokoko Üslubları , Gotik Formda XIX. yüzyıl mobilyaları , III.Napolyon Üslupları , Neo-Klasik Üslubu , Neo-Barok Üslubu , Régence , La BournTarzı , Neo-II.Rokoko tarzları , III.Henri Üslubu(Fransız Rönesansı), Art Nouveau İtalyan: Floransa yapımlı Pietre Dure tarzı mobilyalar bulunmaktadır

Mobilyalarda Pelesenk, Abanoz, İhlamur ağacı, Gül ağacı gibi çeşitli ağaç cinsleri kullanılmıştır.

Gezi güzergahı üzerinde bulunan bazı odalardaki mobilyaların üslubu ve ağaç cinsleri aşağıdaki gibidir:

- "Medhal Salon : Karşılıklı Neo-Barok Pelesenk takımlar. Ortadaki masa Régence üslubunda pelesenk ağacından.
- Sekreterler Salonu : <<La Born>> ,ağşap kısım Neo-Klasik. <<L'indiscret a trois places>> üç oturma yeri olan dedikodu koltuğu.
- Binek Salonu : XVI.Louis üslubu
- Sultan Abdülmecid'in Yatak odası: XV.Louis üslubu. Lavman Neo-Klassik.
- Somaki Oda : Rokoko üslubunda. Yazıhane Bouille tekniği ve XIV.Louis üslubunda.
- Zülveceheyn Salonu : Yahnaların çevresi XIV.Louis üslubunda metal üzeri altın yaldız.
- Müzik Odası : İngiliz Neo-Klasiğinin Adam stili.

Valide Sultan Kabul Odası: XV.Louis üslubu.

Valide Sultan Yatak Odası: Dolap Yıldız Sarayı Tamirhane-i Hümayun yapımıdır. Baldahinli karyola, Bergere koltuk takımları XV.Louis üslubundadır.

Mavi Salon : Ayna ve konsol Rokoko üslubunda.

Atatürk'ün Çalışma Odası: Çalışma masası İngiliz Neo-Klasik sanatının Sheraton üslubundadır.

Pembe Salon : Köşe sedirler XIX yy mobilyası, gotik formda. Bu salonda Regénce, Neo-Gotik ve XV.Louis özellikleri görüyoruz.

I.Kadınefendi Odası : Tuvalet masası III.Napolyon üslubunda.

II.Kadınefendi Odası : Bayan yazı masası XVI.Louis üslubunda (Bon heur du jeur).

3.Kadınefendi Odası : Neo-II. Rokoko , Beyaz Lake

Sultan Reşat Odası : Karyola Baldahinli ve II.Henri Uslubunda

Sünnet Odası : Karyola XIXyy Viktorya dönemi İngiltere modası

Japon Salonu : Japon üslubu mobilya

Muayede Salonu : Taht'ın yanındaki koltuklar XV.Louis üslubunda <Bergére en Confessionel> tipinde⁶²

Mobilya elemanları içinde sayabileceğimiz aynalarda koleksiyonda oldukça geniş bir yer kapsamaktadır.

Aynalar sadece insanların kendilerini görebilecekleri yansıtıcı yüzey olarak düşünülmemiş, mekanı daha geniş gösterme düşüncesinin bir ürünü olarak büyük boyutlarda yapılmıştır. Aynaların sayısı hakkında bugüne kadar kesin bir araştırma (sayım) yapılmamıştır. Orjinal halde olan tüm ayna camları kristalden yapılmıştır.

3.4.3 Tekstil Ve Halı

Saray Binası içinde bulunan tekstil ürünlerinin hepsi (perdelik tüller hariç) Hereke Fabrikası'nda Saray için özel olarak dokunmuştur. Günümüzde Hereke Fabrikasında halen Saray için kumaş dokunmaktadır.

Saray'da toplam 246 tane halı ve kilim bulunmaktadır. Büyük halıların hepsi yün halıdır. Ufak halılar içinde ise ipekli olanlar da mevcuttur. Hereke halısı dışında İran (Pers) halısı, Feshane, Uşak, Kayseri halıları gibi değerli halılar vardır. Gezi güzargahı üzerinde toplam olarak yaklaşık 4500m² 'lik yolluk serilidir. Saray'da bulunan halı ve cinsleri şöyledir :

⁶² İREZ , Feryal ; XIX.Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası

Avrupa Halısı (Aubüsson)	1
Ayak Halısı (Mecit Gördes)	1
Duvar Halısı	2
Fabrika Halısı	1
Feshane Seccade	2
Gördes Halı	12
Halı	30
Halı İpek	1
Halı İpeki	2
Halı İran Tebriz	1
Halı Şiraz	1
Halı Anadolu	1
Halı Demirci	2
Halı Eski Gördes	1
Halı Feshane	3
Halı Hanedan	2
Halı Hereke Makina	1
Halı Horasan	1
Halı Isparta	1
Halı Isparta	1
Halı Kaba Gördes	8
Halı Kula	1
Halı Kula Gördes	1
Halı Mecit Gördes	1
Halı Seccade	12
Halı Seccade (Horasan)	1
Halı Seccade (Mecit Gördes)	8
Halı Seccade Kazak	1
Halı Seccade Uşak Kula	2
Halı Uşak	6
Hereke İpek Halı	1
Hereke İpekli Seccade	7

Hereke Halı	61
Hereke Seccade	12
Hereke Taban Halısı	1
Horasan Halı (Meşhet)	1
Kabartma Hereke Halısı	2
Kayseri İpekli Seccade	2
Keşan Halısı	1
Mir Serabent İran Halı	1
Orta Halısı	1
Sahne Halısı	1
Seccade Kayseri	2
Seccade	8
Seccade İpek Sine	2
Seccade İpekli İran	1
Seccade Şiraz	5
Seccade Avanos	1
Seccade Gördes	15
Seccade Hanedan	1
Seccade Hereke Makina	1
Seccade Kırşehir	1
Seccade Kula	3
Seccade Kula Tiftik	3
Seccade Sivas	1
Sine Kilim Seccade	1
Sivas Seccade	1
Yünlü Halı	1
	246

3.4.4 Tablo

Saray da 595 civar tablo bulunmaktadır. Abdülmecid döneminde saraya sunulan tablolar yanında özellikle Sultan Abdülaziz döneminde Saray tablo koleksiyonu oldukça zenginleşmiştir. Sultan Abdülaziz döneminde Chelebovski ve Ayvazovski gibi sanatçılar belli zamanlarda Saraya gelip burada çalışarak birçok ürün vermişlerdir. (Chelebovski Osmanlı tarihinde önemli savaşları gösteren resimler yapmıştır). Ahmet Ali (Şeker Ahmet Paşa), Süleyman Seyyit bu dönemin ünlü Türk ressamlarıdır.

Sultan Abdülaziz çıktığı yurt dışı gezilerinde de birçok tablo satın almış ve Saray koleksiyonuna eklemiştir. Bu tablolar içinde Boulanger, Gérôme, Daubigny, Fromentin gibi sanatçıların eserlerini görmektedir.

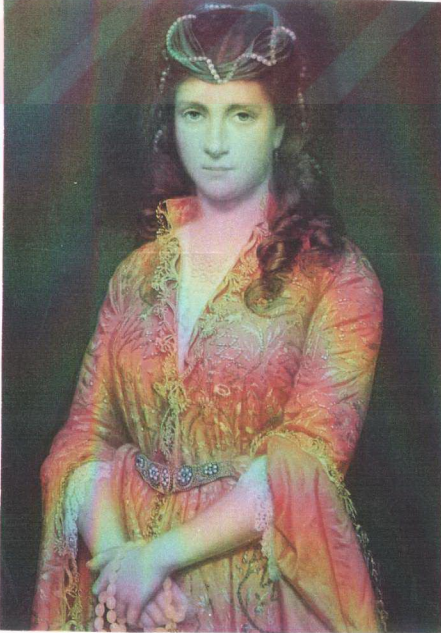
II. Abdülhamid döneminde Acavarone ve Zonaro'yu saray ressamı olarak görmektedir.

Halife Abdülmecid döneminde ise Nazmi Ziya, Avni Lifij, Namık İsmail gibi sanatçı isimlerine rastlamaktayız.

Bunların haricinde Enderunlu Behçet, Nusret, Şemseddin, Mühendishane'den Hayri ile askeri kökenli Ahmet Şekur, Süleyman Seyyid, doğa-sanatçı ilişkisini kişisel anlatımıyla yansıtan Ömer Adil, Sanayi-i Nefise'den ilk kez Avrupa'ya gönderilen Galip, oryantalist yaklaşımı ile Osman Hamdi, Hikmet (Onat), Fromentin, Huguet, Guillemed, Rysselberghe, Schroyer, Washington, Ziem bu koleksiyon içinde sadece birkaç örnektir. Della Sudda, Gabuzz gibi levantenlerin yapıtları ise birikimin küçük bir kesitidir.

Yapım teknikleri açısından değerlendirildiklerinde yağlıboya, suluboya, guaş, pastel, kuruboya, karakalem ve karma malzeme kullanıldığı görülmektedir.

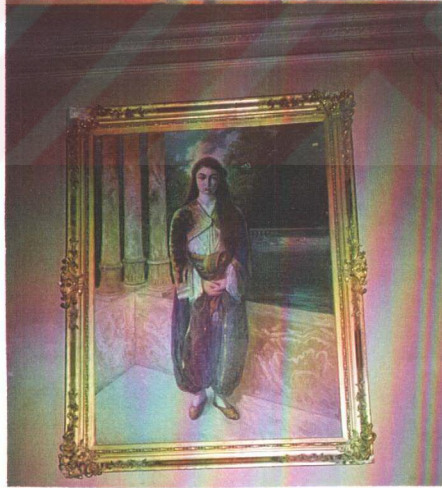
Önceleri Milli Saraylar koleksiyonundayken, daha sonra diğer resmi kuruluşlara devredilen yapıtları da hesaba katarsak, bu koleksiyonun ne kadar zengin olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

FOTOĞRAF 40 : SARAYLI KADIN
(GUILLEMED)

FOTOĞRAF 41 : TUVALER (OSMAN HAMDI)

FOTOĞRAF 42 : SON HALİFE ABDÜLMECİD'İN KIZI DÜRRÜŞEHVAR(HALİFE ABDÜLMECİD)

3.4.5 Saat

Sarayda 159 tane saat bulunmaktadır. Bu saatler içinde güneş ve su saatleri de mevcuttur. Güneş ve su saatleri namaz vakitlerinin tesbiti için kullanılmıştır. (Güneş saatlerinden biri selamlığın denize bakan bahçe kısmında bulunmaktadır.

Saatler başlığı altında toplanan guruba barometre, pusula, termometre gibi ölçüm aletleride girmektedir.

İlk defa Fatih Sultan Mehmet zamanında hediye yoluyla Avrupa'dan saat gelmiştir. 17.yy'da İstanbul 'da Avrupa ayarında saatler üretilmeye başlanmıştır. 18.yy'da İngiltere seri saat üretimine geçip, ülkeye ucuza saat satılınca, Osmanlı'da saat üretiminde çöküş başlar.

18.yy'da İngiliz saatlerine daha çok rağbet edilmiştir. Bu döneme ait Edward Prior, Markhan Markiç marka saatlerin İngiltereden geldiğini görüyoruz. Şaven ve Dömge marka Fransız saatleride saraya alınmıştır. Sarayda Brüge'ye ait saatleride görmekteyiz. Ayrıca Türk, Alman, Avusturya, İtalyan, İsviçre ve Macar yapımı saatleride mevcuttur.

Brüge ile birlikte çalışmış olan Eflaki dede de Saray için olan saat yapımında görev almış usta bir saatçidir. Onu Mehmet Şükrü, Muhsin gibi kişiler taklit etmiştir.

Saraydaki saatler Neo Gotik, Neo Barok, Neo Rokoko, Ampir ve Eklektik üsluplardadır. Kullanıldıkları yerlere göre isimlendirilen saatler içinde cep saatleri, duvar saatleri, masa ve şömüne üzeri saatler, yer saatleri, boy saatleri (kuburlu veya boy), konsol saatleri gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Saatlerde kullanılan malzemelerde farklıdır. Saatlerin dış yüzeylerinde ahşap,porselen, bronz, piriç, mermer ve gümüş kullanılmıştır. Bazı saatlerde ise ahşap üzerine altın varak, bağa kaplama veya kıymetli taşlar kullanılmıştır. Kimi saatlerde ise mine kaplı panolar mevcuttur.

3.4.6 Isıtma

Isıtma öğelerini altı grupta toplayabiliriz. Bunlar :

- Cehennemlikler
- Külhanlar
- Şömineler

- d) Sobalar
- e) Mangallar
- d) Kaloriferler

A)) CEHENNELİKLER : " Dolmabahçe Sarayı Muayede salonunun kullanılmaya başlandığı ilk yıllarda ne tür bir donatımla hangi yakıt kullanılarak ısıtıldığı hakkında, kesin hiçbir bilgimiz yok. Ancak, ilk yıllarda yapılmış olan donatımın ısıtma gücünün yetersizliği anlaşılmış olmalıdır ki ısı üretimi yüksek olan, kullanımı güvenceli yeni bir donatımın yapılması yoluna gidilmiştir.

Salonun özel durumu ile içerideki zengin süslemelerin, ısıdan zarar görmemesi gereği göz önüne alınarak en elverişli sistem olan **HYPOCAUSTUM** (Hypocauste) = **SICAK HAVAYLA ISITMA** donatımı kurulmuştur.

Hypocaustum i.Ö.100 yıllarında beri, büyük ve görkemli Roma çağı yapılarında (özellikle hamamlarda) uygulanan en verimli ve kullanışlı ısıtma sistemlerinin başta geleniydi. Hypocaustumlarda o çağların yakıtı olan odun ya da odun kömürü yakılarak, ısıtılmış hava sağlanıyordu. Hypocaustum boşluğundan ayrı bir yerde bulunan ocak içerisinde yakılan odun veya odun kömürünün dumanının, isinin ayrı bir bacayla dışarı salınması, ısıtılacak hacmin iç duvarlarında bulunan bezemelere bir etki yapmaması nedeniyle tercih edilen elverişli ve yararlı uygulamaydı. Ayrıca ısıtılmış temiz havanın insan sağlığına yararlı olmasında hypocaustumun seçiminde etken oluyordu.

...bodrum katının tüm boşluğundan sıcak hava deposu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bodrum katın zemin döşemesi içine inşa edilmiş 6 adet ocak ateşlenerek bu katın tüm havası 80-90°C.a kadar ısıtılmış, esas salonun döşemesine basan stuka kolon plintuslarında teşkil edilmiş ventillerden tabii sirkülasyonla salonun içerisine salınmıştır⁶³.

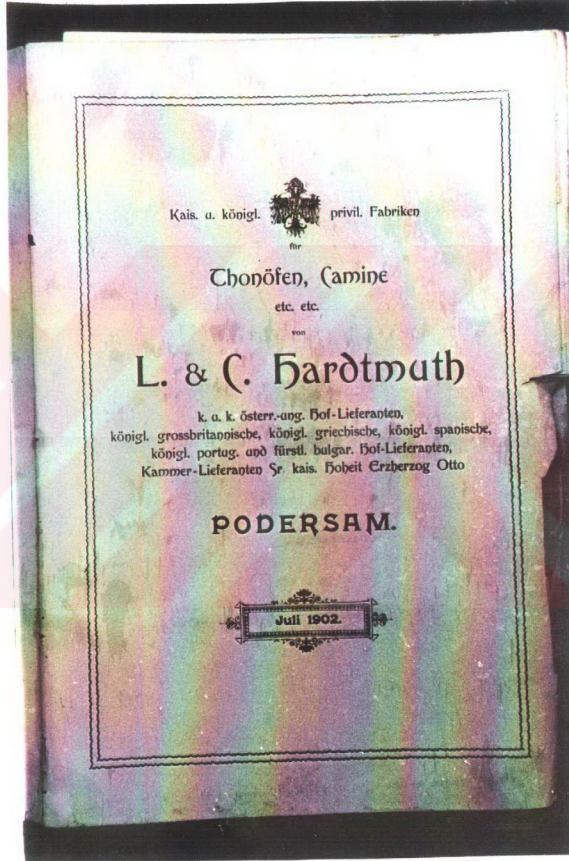
B)KÜLHANLAR : Külhanlar hamamların alt kısımlarında bulunan ve hamamları ısıtmak için kullanılan büyük ocaklardır. Saray'da 6 tane külhan bulunmaktadır. Ancak külhanlar hakkında çok fazla bilgi yoktur.

C) ŞÖMİNELER : 24 Tane şömine bulunmaktadır. Bu şöminelerin iç aksamları genellikle İngiliz yapımıdır. Dış görünüş bakımından şömineleri üç grupta toplayabiliriz. Bunlar :

- 1-Fransız yapımı porselen şömineler
- 2-Bohemya ve Baccara kristalinden şömineler
- 3-Mermerden tek parça şömine

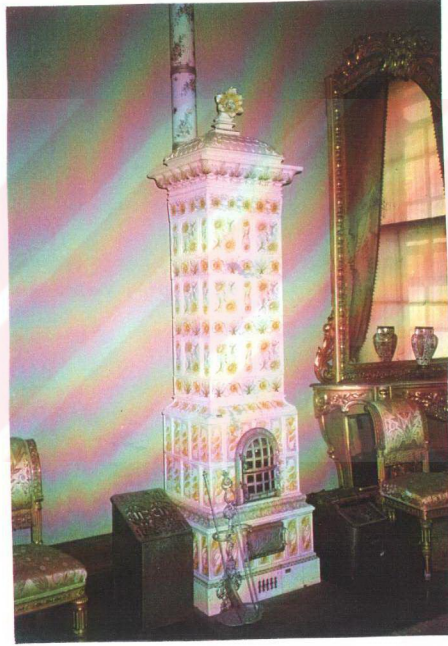
⁶³ MEREY , Ş.Lemi ; Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonunun Isıtma Donatımı , İDMMA Dergisi , S.115-117

D) SOBALAR : Saray'da bulunan sobaların çoğu Avusturya yapımıdır. Bu sobalar Kuzey Bohemya'da, Prag yakınında bulunan Podersam adı verilen ufak bir kasabadan gelmektedir. Podersam tren yolu olan bir kasabadır. Podersam'da bulunan bir fabrikada sadece krallara ve asil kişilere istek üzerine üretilen sobalar, bu tren yolu vasıtasıyla gideceği yerlere gönderilmektedir. *Hala?*

FOTOĞRAF 43 : SOBA SİPARİŞ KATOLOĞUNUN ÖN YÜZÜ

Sobalar mekan hacmine ve duracağı yere göre ölçümlendiriliyordu. Bu sobalar ısırlanırken mekanın boyu, eni ve yüksekliği verilir, oda içinde duracağı yer belirtilirdi. (Odanın köşesinde mi yoksa bir duvarın ortasında mı duracağı ve soba kapağının hangi yöne bakacağı gibi). Sobalar daha ziyade kömür yakmaya uygun olarak üretilmişlerdir. Sobaların temizliği içinde özel uzmanlar gerekmektedir. Isırlama esnasında mekan hacmi yanında sobanın hangi renk ve desende olacağı katalogdan seçilerek belirtilmektedir.

FOTOĞRAF 44 : AVUSTURYA SOBASI

Avusturya yapımı sobalar dışında Kütahya Çini'sinden bir soba ve Hazer Ofsiy imzalı birkaç sobada bulunmaktadır.
Saray'da bulunan soba sayısı 63 kadardır.

FOTOĞRAF 45 : KÜTAHYA ÇİNİSİ SOBA

E) MANGALLAR :Sarayda 14 tane mangal bulunmaktadır. Bu mangallar gümüş, bakır ve prinçtendir.

F)KALORİFERLER : 1909 Yılında Sultan Reşad'ın Dolmabahçe Sarayı'nda ikamet etmek istemesi üzerine başlatılan restorasyon esnasında 1912 yılında ısıtma sistemine kaloriferlerde eklenmiştir. Kalorifer sistemi saray'ın Selamlık bölümü, Muayede Salonu ve Harem kısmına kurulmuş, Cariyeler kısmına kurulmamıştır. Kalorifer kurulurken, cehennemliklerin bir kısmının sacı da kesilmiş olduğundan, cehennemlikler kullanılamaz duruma gelmiştir.

FOTOĞRAF 47 : MANGAL VE ARKA PLANDA KALORİFER

3.4.7 Aydınlatma Elemanları

3.4.7.1 Avizeler

Saray'da toplam 52 tane kristal avize bulunmaktadır. Bronz ve muhtelif diğer avizeleride sayarsak bu sayı 224'e ulaşmaktadır. Kristal avizelerin birçoğu Fransız Baccara kristalindedir. Bunun haricinde Çekoslovak Bohemya, İtalyan Murano ve İngiliz kristalinden avizelerde mevcuttur. İngiliz avizelerinin çoğu o dönemin en büyük metal işlemci ve kristal üreticisi olan Osler firmasına aittir.

Ağırlığı 4,5 ton'u bulan saraydaki en büyük avize İngiltere yapımıdır ve İrlanda su kristalindedir. Bu avize üzerinde bulunan bir etikete göre 1853 yılı, Haziran ayında, Londra'da HANCOCK, RIXON AND DUNT firmasından "Frederick Rixon" tarafından tasarlanmış ve üretilmiştir.

3.4.7.2 Şamdanlar

Koleksiyonlar içinde bulunan kristal şamdan sayısı 60'dır. Bu şamdanların da çoğu Fransız Baccara kristalindedir.

187 Tane gümüş şamdan ve bronz-pirinç-maden 334 şamdanı da katarsak, şamdan sayısının 581 olduğunu görürüz.

3.4.7.3 Paraçollar

Gümüş, pirinç ve pronzdan yapılmış paraçollar duvarda asılı duran ve üzerine mum koyularak aydınlatmanın sağlandığı aydınlatma gereçleridir. İki, üç, dört hatta beş mumluk olanları vardır.

3.4.8 Kitap Koleksiyonu

Saray'a gelen her padişah, kendinden önceki padişah'ın kütüphanesini kaldırmış olduğundan, şu anda saray'da sadece son halife Abdülmecid'e ait kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphane içinde 5000 civarı kitap ve ayrıca birçok dergi ve tek tek sayfalar bulunmaktadır. Kitaplar sadece Osmanlıca değildir. Pekçok konuyu kapsayan bu kitaplar Osmanlıca dışında Almanca, İngilizce ve Fransızca dillerindedir.

3.4.9 Müzik Aletleri

Saray'da bulunan ve kullanılan müzik aletleri daha ziyade batı tarzında olan müzik aletleridir. Türk kültürüne uygun müzik aleti hemen hemen yok gibidir. Osmanlıların özellikle son dönemlerinde müziğe önem vermelerine rağmen, günümüze çok az müzik aleti kalmıştır. Günümüze kalan müzik aletleri şunlardır : 12 Piyano, 2 Kontrbas, 1 Viyolonsel, 1 Keman, 1 Yaylı Tambur, 1 Kemeçe.

Bu müzik aletleri içinde özellikle bir tanesi çok dikkat çekicidir. Bu kristalden yapılmış bir piyanodur. Dolmabahçe Sarayı'nda Camlı Köşk'te "GAVEAV-PARIS" etiketli olarak bulunan kristal piyano, saraydaki tek kristal piyanodur. Bu piyano kristal bir sandalye ile tamamlanmaktadır.

3.5 Saray'ın Mevcut Sergileme Düzeni

Saray gezisi iki bölüm halinde yapılmaktadır.

- a) Selamlık
- b) Harem - Cariyeler

Her iki tarafta, içindeki eşyaları ile birlikte bir bütün olarak sergilenmektedir. Her ne kadar kimi mobilyaların yerleri değişmişse de saray'da bulunan tüm mobilyalar sarayın kendi mobilyalarıdır.

Zamanında saray dışında başka kasır ve köşklere gönderilen mobilyaların günümüzde yavaş yavaş tesbitleri yapılarak saraya geri getirilmekte ya da geri getirilmeye çalışılmaktadır. Bunlara bir örnek Şah Rıza Pehlevi'nin Türkiye'ye geldiği zaman, saray'ın mavi salon olarak adlandırılan salonunda bulunan mavi döşemeli mobilyaların Yıldız Şale'ye gönderilmesidir.

FOTOĞRAF 47 : MAVİ DÖŞEMELİ MOBİLYALAR YILDIZ ŞALEDE' İKEN

FOTOĞRAF 48 : MAVİ SALON VE ARKA PLANDA KENDİ MOBİLYALARI

Sarayda ki mobilyalar ve diğer objeler o dönemin yaşamsal özelliklerine göre yerleştirilmiştir. Bu hali ile o dönemden genel bir görüntü vermektedir.

Sergilemenin yapılabilmesi için gezi güzergahı üzerine yolluklar konmuştur. Ziyaretçiler bu yollukların dışına çıkmamaları konusunda gezi başlangıcında ikaz edilmektedirler. Ancak gerektiği kadar geçişi engelleye kordonlar olmadığından, çoğu zaman ziyaretçilerin yollukların dışına çıktığını görebiliyoruz.

Gezi güzergahı üzerinde bulunan iki killer, sergi salonu olarak düzenlenmiş durumdadır. Bu salonlarda altın, gümüş, bronz, pirinç, porselen ve kristalden sofrta takımları, çay ve kaşık takımları, ayrıca mercan, bağa, fildişi, demirhindi ağacı gibi malzemelerden yapılmış çeşitli objeler sergilenmektedir.

Saray gezisi guruplar halinde gerçekleştirilmektedir. 30 - 35 kişilik guruplar bir rehber eşliğinde ve belli bir zaman dahilinde gezdirilmektedir. Selamlık gezisi biten ziyaretçi dilerse harem - cariyeler bölümü gezisine de katılabilmektedir.

Saray içinde belli bir ücret karşılığında fotoğraf makinesi ve video kamerası kullanmak serbesttir. Ancak flaş, ışık ve makina ayakları kullanmak yasaktır.

Saray sabah 9.00'da açılmaktadır. Akşamları ise 17.30 gibi son kontroller yapıldıktan sonra kapatılıp mühürlenmekte, saray içindeki elektrik de ana şalterden söndürülmektedir.

Diğer binalar ise sergileme alanı dışındadır. 3.2.4 de bahsedildiği gibi çeşitli amaçlar için kullanılmaktadırlar. Şu an için sergileme düzeni içinde yer almamaktadırlar.

4- DOLMABAHÇE SARAYI BİNALARININ ÇEVRE İLE YENİDEN DÜZENLENME ÖNERİSİ

Topkapı Sarayı'nın yaklaşık 400 yıllık kullanımından sonra yapılan ve ilk batı tarzı saray olan Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı İmparatorluğunun son 70 yıllık süreci içinde kullanılmış ve son döneme hizmet etmiş bir yapıdır.

Saray önce saltanatın, ardından da halifeliğin kaldırılması ile, TBMM'ye devredilmiştir. Bundan sonra çeşitli şekillerde kullanılmış, kimi zaman millet vekillerinin İstanbul'daki ikamet yeri olmuş, kimi zamanda ulusal ve uluslararası toplantı ve kongreler için kullanılmıştır. Müze olarak kullanılmaya başlandıktan sonra ise, ana bina hariç saray bahçesi içindeki tüm diğer yapılar gerçek işlevlerinden farklı biçimde düzenlenmişlerdir. Oysaki tüm bu binaların yeniden ele alınarak her birinin yeniden bir müze binası olarak düzenlenmesi doğru bir karar olacaktır. Aşağıda bu konu ile ilgili bazı öneriler verilmiştir.

4.1 Ana Bina

Dolmabahçe Sarayı'nda orjinal özelliğini koruması gereken bir yapıdır. Saray içindeki tüm mobilyaları ile birlikte orjinal bir yapıdır. Saray'ın iç mekan düzenini değiştirmek, sarayı ve orjinal özelliğini değiştirmek anlamına gelecektir. O yüzden sarayın iç mekan düzeni muhafaza edilip ancak gene bu şekilde sergilenebilir. Sergileme , oradaki yaşam ile ilgili olarak ve eski saray yaşamı doğrultusunda saray - müze olarak gerçekleştirilmelidir.

Devletin yönetildiği, büyük toplantıların ve görüşmelerin yapıldığı, padişahın ve tüm ailesinin ikamet ettiği ve resmi - dini her türlü törenlerin yapıldığı bir yer olarak Dolmabahçe Sarayı ana binası, tüm diğer yapılar içinde en önemli yere sahip büyük bir yapı bütünüdür. Saray'ın sade halka açık bölümü değil, tümüyle saray - müze olarak düşünülmesi, ziyaretçilerin gezi süresince saray yaşamını en canlı bir biçimde aktararak güzergah ile ilgili bir çalışmanın yeniden ele alınması önerilebilir.

4.1.1 Saray Yaşamı Doğrultusunda Gezi Yöntemi

Saray tanıtımı, belli bir plan içinde ve 19yy ikinci yarısı saray yaşamı doğrultusunda gerçekleşmelidir. Methal Salon denilen giriş salonu, şimdilerde olduğu gibi yine başlangıç salonu olmalıdır. Bu salondan kristal merdivenlere geçilmelidir. Çünkü padişahların da giriş kısmından sonra izlediği yol buydu. Kristal merdivenlerden elçilerin bekleme salonuna, oradan da padişah'ın kabul odasına geçilmelidir. Buraya kadar padişah'ın girişten kabul odasına geçene değin

ki zaman içinde olan karşılama merasimleri ve bu arada genelde gelişen olaylar anlatılabilir.

Süfera (Elçiler) Salonundan çıkarken geçilecek bölüm olan Zülveçehyn salonu ile ilgili bilgi verilmelidir. Bu salona geçildiğinde mevlütlerin ne şekilde okutulduğu, hanımların bu esnada nerede bulunduğu, mevlüt, sünnet ve düğün törenlerinin nasıl yapıldığı anlatılmalıdır. Bu arada başka ülkelerin bazı devlet büyükleri için olan kabullerin de bu salonda yapıldığına değinilmeli ve hünkar hamamının niçin orada yer aldığı açıklanarak Hünkar Hamamına yönelinmelidir. (Hünkar Hamamı padişah'ın kullandığı hamam olarak anlaşılmasına karşın, daha çok gelen yabancı devlet konuklarına Türk Hamamı'nı tanıtmak amacıyla kullanılmıştır).

Hamamdan sonra hatıralar salonuna geçilmeli ve buradan Harem kısmına devam edileceği söylenerek Harem ile ilgili kısa bilgi verilmelidir. Harem gezisi günümüzdeki gibi ikinci bir gezi olarak değil, selamlık gezisi ile bir bütün olarak görülen bir yer olmalıdır.

Harem ile ilgili gerçekçi araştırma çok az yapılmış ve çok az bilgi bulunmuştur. Harem'den söz edilmesi yasak olduğu için burası ile ilgili ayrıntı azdır. Ancak bilinenin en doğrusunu anlatmak, haremî az çok tanıma açısından yararlı olacaktır^(a).

Harem gezisinde önce Valide Sultan'ın kabul odası ve Valide Sultan'ın yatak odası gösterilmelidir. Valide Sultan'ın önemi burada vurgulanmalıdır. Buradan Atatürk'ün odasına geçilmelidir. Atatürk'ün odasının daha önce ne amaçla kullanıldığı ve Atatürk'ün niçin Harem kısmında kaldığı anlatılmalıdır^(b). Bu odalardan sonra günümüzdeki güzergaha devam edilmelidir. Kadınefendiler'in odaları ve Sultan Reşad'ın odası gösterilip ardından 3 tane de daireye baktıktan sonra sünnet salonunun diğer tarafına geçilerek Harem kısmındaki hamamalara yönelinmelidir^(c). Sultan Abdülaziz'in odası'nda gösterildikten sonra Harem'in binek salonuna (giriş-çıkış salonu) inilmelidir. Bu salondan sonra önce Sultan Abdülmecid'in odasına gidilmeli, ardından da son salon olan Muayede Salonu'na geçerek gezi sonuçlandırılmalıdır. Bu gezi 1.5 saati geçmemelidir. Saray içi

^a (Saray'da Harem ile ilgili anlatıma yönelik olarak dağıtılan ya da panolara asılan teksirlerde dahi tamamen gerçek bilgilere ulaşamadığı izlenmektedir. Bununla ilgili örnek Ek1'de sunulmuştur.)

^b (Sarayda ki tüm yatak odaları Harem kısmında yer almaktadır. Atatürk hem bu nedenden, hem de yönetimin yer aldığı selamlık bölümünün bozmak istemiyerek Harem bölümünde bir odayı tercih etmiştir.)

^c Harem kısmının Cariyeler bölümünde ki tüm daireleri göstermeye gerek yoktur. Dairelerin hepsi birbirinin benzeridir ve ziyaretçi iki, üç daireden sonra sıkılmakta ve daireleri teğet geçmeye başlamaktadır. . Örnek iki, üç daire gösterildikten sonra bu bölümden çıkıp diğer bölümleri göstermek ziyaretçinin ilgisini daha çok çekecektir. Birbirinin aynı birimleri göstermektense farklı birimleri göstermek ziyaretçinin de daha zevkli bir gezi yapmasını sağlayacaktır.

gezisinde ihtiyaç molası da verilemeyeceği için gezinin 1.5 saat'ten fazla sürmesi halinde hem problemler çıkacak, hem de ziyaretçilerin dikkati dağılmış olacaktır.

Saray içinde bulunan ve günümüzde Hazine Salonu olarak açılmış iki kiler ise kapatılmalıdır. Bu kısımdaki objeler Saray hazinelerinin sergilenmesi için düşünülen Hazine-i Hassa binasına alınmalıdır.

Birinci Hazinenin hemen girişinden önce sergi amacıyla konmuş musluk ve eski tesisat parçaları da saray içinde sergilenmeye hiç uygun değildir. Bunların buradan ya tamamen kaldırılması gerekir ya da en uygunu olarak, hamamlardan birinde sergilenmesi düşünülebilir.

Günümüzde yaklaşık 1/5'i halkın ziyaretine açılmış bu yapıda gruplar halinde anlatımlı gezi vardır. İngilizce, Türkçe, Almanca, Fransızca ve Arapça olarak düşünülen gezi lisanları ne yazık ki Arapça ve Fransızca dilindeki rehberlerin birer kişi olması ve grup oluşturmak için gerekli ziyaretçi sayısı yetersiz olduğundan çoğu zaman İngilizce olarak yapılmaktadır.

Amacımız insanlara kültürümüzü tanıtmaktır. Bunu yapabileceğimiz en güzel mekanlardan biri bu sarayımızdır. Oysaki saraya gelen her kişinin İngilizce bilmesini bekleyemeyiz. Avrupa ülkeleri dışında uzakdoğudan da pek çok ziyaretçimiz mevcut. Her ülke için ayrı lisanda rehber almak mümkün olmadığından daha farklı çözüm yollarının aranması gündeme gelmektedir.

Öncelikle kulaklık sistemi getirilebilir. Böylece kim hangi lisanda dinlemek isterse o lisanda anlatılanları dinleme olanağına sahip olacaktır. Kulaklık sisteminde guruplar içeriye alınmadan önce gezi hakkında kısa bir bilgi verilmelidir. Böylece ziyaretçilere hem gezi hakkında bilgilendirilmiş olur, hem de yanlış yöne gitmesi en baştan önlenir. Ziyaretçilerin önce insanla iletişimi sağlanmalı, daha sonra makina ile iletişime geçirilmelidir.

Yollukların kenarlarına tüm gezi boyunca pleksiglas konulabilir. Bu şekilde hem ziyaretçilerin istenmeyen mekanlara girişi engellenir, hem de eşyaları yıpratın toz zerreciklerinin bir nebze olsun önüne geçilmiş olur. Ufak guruplar halinde alınacak olan ziyaretçiler ışıklar vasıtasıyla yönlendirilebilir. Şöyleki : Otomatik ışık açıp kapama sistemi ile salonlar ve odalar belli süreler için aydınlatılıp bu sürelerin bitiminde kademeli olarak tekrar karartılabilir. Ziyaretçilerin oda ve salonlarına giriş zamanlarına göre bu süreler ayarlanmalıdır. Bunu yaparken her gurubun aynı aralıklarla içeriye alınması sağlanmalıdır. Bu şekilde otomatik ışık sisteminin işlevi en iyi biçimde sağlanmış olur. Böylece guruplar halinde gezen ziyaretçilerin belli bir mekandan normalden daha uzun kalması önlenir.

Devam edecekleri yön, gidilmesi gereken mekanın aydınlatılması ile sağlanmalıdır. Bu sayede ziyaretçi başka herhangi bir yere sapmadan ışığın olduğu yöne doğru ilerleyecektir. Belli noktalarda duran koruma memurları ise her ihtimale karşı güvenlik amacıyla grupları kontrol etmek durumunda olmalıdır.

Kulaklıkla anlatımda anlatım belli noktalara gelindiğinde herkezde aynı anda başlamalıdır. Diğer taraftan selamlık ve harem kısmındaki yaşam ile ilgili canlandırılmalar cansız mankenler ve üzerlerine giydirilen o döneme ait kıyafetler ile sağlanabilir. Anlatım esnasında belli noktalara dikkati çekmek için gene ışığın büyüünden yararlanılarak buraları daha yoğun şekilde aydınlatılabilir. Ancak belli noktaların aydınlatılması, o kısım ile ilgili anlatım sona erdikten sonra bitmeli ve anlatımına geçilen diğer bölümler aydınlatılmalıdır. Işıklandırmanın kademeli olarak yapılması elektriğin gereksiz yere israf edilmesini önleyecektir. .

Görsel ve işitsel olarak yapılan bu sergileme bizim kültürümüzü insanlara daha kalıcı olarak gösterecek ve zevkli bir saray turu yapmalarını sağlayacaktır. Tüm bunlara rağmen hala akıllarında bazı soruları olan ziyaretçilerin sorularını cevaplamak üzere ise bu konu ile ilgili enfomasyon yerleri oluşturulabilir. Sorusu olan kişi buradaki memura sorusunu ileterek cevabını alabilmelidir. Başlangıçta olduğu gibi sonuçta da ziyaretçilerin çalışan bir kişiyle iletişimi sağlanmalıdır.

Saray'da enfomasyon üzerine çalışacak kişilerin yabancı dilleri ve Osmanlı tarihi ile ilgili bilgilerinin tam ve noksansız olması şarttır. Ayrıca saray içinde çalışan tüm personelin sarayın tarihi hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Bunu sağlamak içinse belli aralıklarla çalışanlara yönelik kısa süreli kurslar açmak gerekir.

Saray korunmalıdır. O halde saray içinde fotoğraf çekiminde mutlak surette yasaklanmalıdır. Her ne kadar insanlar flaş kullanmıyoruz deselerde görevli arkasını döndüğü anda fırsattan yararlanıp flaş kullanan pekçok kişiyi görebiliyoruz. Flaşın zararını anlatılmaya çalışılsa da pekçok kişi güzel bir fotoğraf çekebilmek için bunu önemsememektedir. Yapılması gereken fotoğraf çekiminin yasaklanıp, daha fazla çeşide sahip kartpostal satışına yer vermek olmalıdır. Ayrıca sarayla ilgili dia ve video kaset satışı da ziyaretçilerin ilgisini çekecektir.

Saraylarımızın kokteyller için kullanılması sakıncalıdır. Bu mekanların bu amaçlar için kullanılıp aynı zamanda korunmaya çalışılması imkansızdır. Her ne kadar engellenmeye çalışılsa da neden olacağı yangın tehlikesi gözardı edilemez.

Sarayda gezdirilen grupların sayısı daha az kişiden oluşmalıdır. 20-25 kişiyi geçmemelidir. Böylece parkelerin üzerine aynı anda uygulanan baskı şiddeti daha az olacaktır.

4.2 Diğer Yapılar Ve Saray Çevresi

4.2.1 Millî Saraylar Kapsamında Olan Binaların Yeniden Düzenlenmesi

Saray bahçesi içinde bulunan binaların tümü de (Saray Ana Binası hariç) farklı amaçlar için kullanılmaktadır. İç yapıları da buna paralel olarak pekçok değişikliğe uğramıştır. Bu yapılar yeni kullanımlarına göre yeniden düzenlenip uyarlanmışlardır. Oysaki bu yapılarda Saray binası kadar eskidir ve her birinin kendine göre bir hikayesi vardır. Fakat bu hikayeler, yapıların farklı amaçlar için kullanılması ile halka anlatılamamıştır.

Bu yapılar topluluğu bir kültürel bütündür, son dönem kültürümüzün en canlı örneğidir. O halde bu yapıların her birini tekrar ele alıp bir müze binası olarak değiştirmek ve zamanında nasıl kullanıldığını ya da bu yapılar içinde yaşayanların yaşam biçimlerini gözler önüne sermek ve tüm bunları halkın seyrine açmak en uygunu olacaktır.

Mefruşat Dairesi : Günümüzde kültür ve vakıf binası olarak kullanılan Mefruşat Dairesi, gerekli koşullar hazırlandıktan sonra tablo koleksiyonlarının sergilendiği bir yapı olarak düzenlenebilir.

Saray'da bulunan 595 civarı tablonun çoğu sergilenmemektedir. Farklı odalarda bulunan bu tablolar sergiye alındığında göz önünde olacağından daha iyi bir şekilde korunabilecektir.

Tablo koleksiyonları belli bir kronolojik sırayı takip etmelidir. Özellikle büyük mekanlar aynı ressamın ait tabloların toplandığı bir yer olarak düşünülebilir. Böylece uzun yıllar saray ressamlığı yapmış olan Aivazovsky, Zonaro, Guillemet gibi ressamların tablolarını bir yerde görmek mümkün olabilecektir.

Hazine-i Hassa : Bu bina tüm altın, gümüş eşyaların, değerli takıların sergilendiği bir yer olarak düzenlenebilir. Bunun yanında son döneme ait paralar, banknotlarda, pullar, varsa tahviller bu kısımda sergilenmelidir.

Harem Hazinesi : Harem Hazinesi de Harem'le ilgili değerli eşyaların sergilendiği bir mekan olarak kullanılabilir.

Zaten iç mekanı sergi salonu olarak düşünölen bu ufak yapıda sergilecek eşyalar harem hazinelerinin bir kısmı olabilir. Uzun yıllardır gözlerden uzak saklanan değerli parçalar da bu şekilde gün ışığına çıkmış olur.

Gedikli Cariyeler Binası : Burası günümüzde teknik bina olarak kullanılan ve iç düzeni tamamen değışen yapılardandır. Oysaki cariyeye kavramının gerçek anlamda ne olduğu çoğu kişi tarafından bilinmez yada yanlış bilinir. Cariyenin ne olduğu, saraya nasıl geldiği, nasıl yetiştirildiği, ne gibi görevler aldığı gibi özellikleri cariyelerin yaşadığı bir bölümde anlatmak ve göstermek, cariyenin ne olduğunu anlamak açısından daha kolay olacaktır.

Bütün bunlar için en uygun yer gedikli cariyeler binasıdır. Tanıtım, çeşitli cansız mankenlerle ve sesli anlatımla mümkün olabilir. Bu mankenlerin üzerinde o döneme ait cariyeye kıyafetleri giydirilerek , kıyafetleri hakkında da bir fikir edinilmesi sağlanabilir.

Gedikli cariyeler bölümünde her bir oda da bulunması gereken yüküklükler, binanın günümüzdeki kullanımı için tamamen kaldırılmışlardır. Yüküklükler yeniden eskiye uygun olarak yapılarak, cariyenin kaldığı bir odanın şekli, eşyaları aşağı yukarı nasıldı sorusuna da cevap verilmiş olur.

Kızlarağası Binası : Daha önceleri içinde çeşitli atölyeler bulunan ve günümüzde kültür binası olarak kullanılması amacıyla tamire alınan Harem ağalarının amiri ve haremın güvenliğinden sorumlu olan kızlarağasının kullandığı bina, bizlere harem ağaları hakkında bilgi verebilecek bir mekan olabilir. Oldukça yüksek tavanlı odalardan oluşan kızlarağası binası, harem ağalarının ve kızlar ağasının yaşam biçimini gösterebilir. Burada da cariyelerde olduğu gibi harem ağalarının nerelerden ve nasıl saraya getirildikleri, saraydaki görevleri, yaşam ve giyim tarzları yazı ve cansız mankenlerle gösterilebilir. Doğru bir anlatımla harem ağaları hakkında yanlış bilinen birçok konu da aydınlığa çıkarılabilir.

4.2.2 Farklı Kurumların Kullanımında Olan Binaların Yeniden Düzenlenmesi

Saray kompleksi içinde bulunan birçok bina değışik amaçlar için kullanılmakta ya da değışik kurumların elinde bulunmaktadır. Her biri ayrı bir tarihi değere sahip ve farklı kurumlarca kullanılan bu yapılar gerçek işlevlerini yitirmiş durumdadırlar. Bu yapıların her birinin yeniden ele alınması ve bir müze binasına dönüştürölerek halka açılması gerekmektedir.

Saray Dokumahanesi : Yıllarca sarayın halılarının ve kumaşlarının dokunduğu dokumahane, bugün eski kimliğinden tamamen sıyrılıp, askeriyeye ait

koşuş ,yemekhane, malzeme ambarı, cephanelik ve komutan odaları olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tabii diğer binalarda olduğu gibi burası da eski özelliğini tamamen yitirmiş ve yeni işlevine adapte edilmiştir.

Bir saray geleneği olan saray bahçesinde dokumahanenin olması, Dolmabahçe sarayında da devam etmiş, Hereke fabrikası kurulduğu halde saray içinde ki dokumahane uzun yıllar işlevini sürdürmüştür.

İki katlı olan bu yapının alt katına konacak halı ve kumaş dokuma tezgahları ile o dönemde kumaşların ne şekilde dokunduğu işlevsel olarak gösterilebilir. Ayrıca sarayın depolarında bulunan ve sergilenmeyen pekçok halı ve kilim burada sergilenebilir. Burada halıları ve kumaşları gören, üstelik de Hereke'nin ününü duyan ziyaretçiler (özellikle de yabancı ziyaretçiler) bunlardan almak isteyeceklerdir.

Binanın üst katı ise uygun düzenlemeler sağlandıktan sonra Hereke halısı ve kumaşlarının satışa sunulduğu bir yer durumuna getirilebilir. Ancak satış yerinin girişi ayrı bir kapıdan olmalıdır. Pekçok turistin Hereke halısını ve kumaşını nerede bulabileceklerini sordukları göz önüne alınırsa, bu satış kısmının saraya çok iyi bir kazanç sağlayacağı muhakkaktır.

Veliâhd Dairesi : Saray ve Harem hayatından sonra en çok merak edilen konulardan birisi de Veliâhd'ların hayatlarıdır. Padişahların erkek çocuklarının ne zamana kadar haremde kaldığı, ne zaman haremde ayrıldıkları, yetişme döneminde nerede kalıp ne şekilde yaşadıkları, eğitimleri, kendi haremelerini nerede ve nasıl oluşturdukları, hangi veliâhdın ne şekilde padişah seçildiği gibi sorular her zaman insanların merak konusu olmuştur. Harem hayatından sonra en az bilinen konu veliâhdların hayatıdır.

1937 yılında Atatürk'ün emri ile resim ve heykel müzesi olarak açılan bu yapı, şu anda Mimar Sinan Üniversitesinin elindedir. Burası özellikle tablolar için uygun bir ortam oluşturmamakta ve tabloların çok kısa bir sürede yıpranıp bozulmasına sebebiyet vermektedir, öyleki birçok tablo tamir edilmek üzere sıra beklemektedir. Ancak Atatürk'ün emri ile açıldığı için resim - heykel müzesi şimdilik tamamen başka bir binaya taşınmamaktadır. Ancak bu binanın hiç olmazsa bir kısmının veliâhdların hayatını anlatır nitelikte düzenlenmesi uygun olacaktır.

Veliâhd dairesinde öncelikle hangi veliâhdın kaldığı araştırılmalı fotoğraf ve açıklayıcı yazılara onlar hakkında bilgi verilmelidir. Kullanılacak cansız mankenlerle görsel olarak da bu konu ile ilgili bilgiler verilebilir. Bundan sonraki aşamalarda başlangıçtan son döneme kadar bu veliâhdlardan padişah olacakların ne şekilde seçildiği, annelerin kendi çocuklarını padişah yapmak için verdiği mücadeleyi ve padişah seçildikten sonra culüs giyme törenine kadar olan zaman ve bu törenin yapılışı ile ilgili bilgi, anlatım ve resimlere yer verilebilir.

Kısacası veliâhd dairesi olarak adlandırılan bina, veliâhdların da hayatlarını gözler önüne sermelidir.

Bendegan ve Agavat Daireleri : Günümüzde Deniz Müzesi arşivi olan Bendegan ve Agavat daireleri gene arşiv ve geçici sergi alanları olarak kullanılabilirler.

Eczane, Tatlıhane, Şerbethane : Günümüzde askerlik şubesi ve inzibat bölge komutanlığı olarak kullanılan eczane, tatlıhane, şerbethane de tamamen eski özelliğini kaybetmiş durumdadırlar.

Bu yapıya da eskiye ait özelliğini bir nebze olsun kazandırmak mümkün olabilirdi.

Türk mutfağı içinde tatlıların ayrı bir yeri vardır. Özellikle de yabancıların beğenisini kazanan onlarca tatlı çeşidinin hem yapılıp sergilendiğı, hem de satıldığı bir yer olarak bu bina düşünülebilir.

Matbah-ı Amire : Mutfak özelliğı hiç kalmayan Matbah-ı Amire binaları aslında sarayın mutfak geleneğinin, yemek kültürünün sürdüğü bir yerdi. Zamanında saray yemeğı olan ve sonradan halk tarafından da yapılmaya başlanan kimi yiyecekler adlarını saray'dan almışlardır.

Bu geleneğı gözler önüne sermek elbette ki çok hoş olacaktır. İki bölümden oluşan mutfak binasının bir kısmında tabak, çanak, çömlek, sofrta takımları, porselenler sergilenirken, diğer bölümünde yemek kültürümüz tanıtılabilir. Bazı yemeklerin hikayeleri, ne zaman, ne şekilde ilk olarak yapıldığı panolarla ve resimlerle anlatılabilir. Bu tür bir sergi şu ana kadar açılmadı. Böyle bir serginin ziyaretçiyi ilginç geleceğı yadsınamaz.

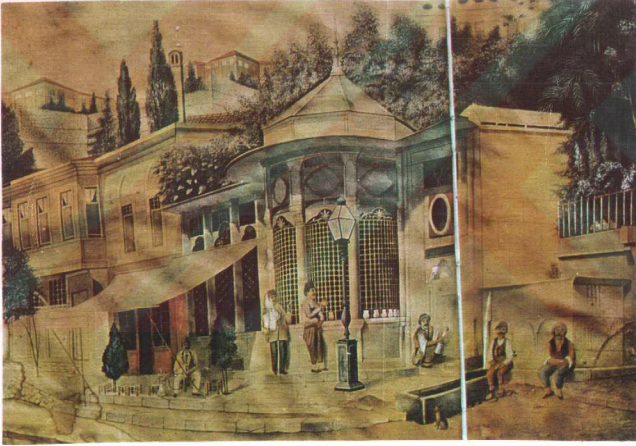
Musahiban Dairesi : Tamir edilmesi düşünülen, şu anda boş olan ve Matbah-ı Amire'nin hemen ön kısmında bulunan Musahiban Dairesi ikinci bir restoran olarak yeniden düzenlenip açılabilir. Seraskerlik binasından daha geniş bir mekana sahip olan bu yapıda da Türk mutfağına has yemekler gelen ziyaretçilerin damak zevkine sunulabilir.

Bu binanın bir avantajı da ön tarafında bulunan geniş bahçesidir. Yazları restoran kısmı tamamen bahçeye kaydırılabilir. Servislerin bahçeye alınması ile hem gerekli durumlarda yazın binanın onarımı yapılabilir, hem de gelen ziyaretçiyi ferah bir mekan temin edilmiş olur.

Sultan Abdülhamid dönemindeki bir depremin ardından yapılan hareket köşkleri şu anda KEİPA'nın elinde bulunmaktadır. KEİPA'ya verilmeden önce saat ve aydınlatma araçlarının sergilendiğı bir mekan durumundaydı. Bütün bir saray kompleksi olarak düşündüğümüzde bu yapıların saat ve aydınlatma araçlarının

sergilenebileceği en uygun mekanlar olduğu sđylenebilir. Kđşklerin içinde bulunduğu bahçede, kđşklere ayrı bir gűzellik katmaktadır. Ortada havuzu ve sera cafesiyle hoř bir mekan olan bu bahçe, kđşklerin KEİPA'ya verilmesinden sonra canlılığında kaybetmiştir. Oysa ki bu kđşklerin műze olarak yeniden açılması bu kısımlara da canlılık getirecektir.

Mehmet Emin Ađa Sebili : Bezm-i Alem Sultan Cami'nin karşısında bulunan ve bugűn bűfe olarak kullanılan sebil ve eřme, Sipahi ağalarından Mehmet Emin Ađa tarafından 1741 yılında yaptırılmıştır.Zamanında halka su dağıtılan bu sebili evre dűzenlemesi yapıldıktan sonra gene eski işlevinde kullanmak kabil olabilecektir. Őyleki burası halka sadece içecek birşeylerin satıldığı mekan durumuna getirilebilir.

FOTOĞRAF 49 : MEHMED EMİN AĞA SEBİLİ

4.2.3 Yıkılmış Binaların Yeniden Yapılarak Çevre İle Birlikte Düzenlenmesi

Saray çevresini geçmiş ile karşılaştırdığımızda birçok yerin ve saray çevresi planının değişmiş olduğunu görüyoruz. Örneğin İstabl-ı Amire kalkmış, onun yerine 3/4 'lük alanına İnönü Stadyumu kurulmuştur. Bayıldım bahçesi günümüzde Switss Otel'in bahçesi olmuştur.

Sarayı eski çevresi ile bir bütün halinde düşünmek ve halkın hizmetine tüm bunları göz önüne alarak açmak kültürel hizmet açısından da önemlidir. Çevresinde var olup zamanla yıkılmış binaların benzerlerini tekrar yapmak, bu binaları da işlevlerine uygun olarak hizmete koymak son dönem kültürel mirasımızın yeniden canlanmasını sağlayacaktır. Tüm bahçesi ile asıl sınırları yaklaşık 250.000m²'lik bir alanı kapsayan saray bahçeleri çevrelenerek tüm bu alan kültürel bir bölge kimliğine dönüştürülebilir.

Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle Beşiktaş'dan Kabataş'a kadar olan trafik akışı başka yöne kaydırılmalı ve bu kısım trafiğe tamamen kapatılmalıdır (Kaydırma işlemi belki yeraltından geçirilen bir tüp yolla sağlanabilir). Trafik olarak sadece daha öncede var olan tramvay hattı yeniden döşenmeli ve bu yolda tramvay işlemelidir. Ağaçların arasından giden tramvay ve çıkardığı ses çok hoş bir ortam oluşturacaktır. Trafiğin bu bölgeden kalkması, sarayı da etkileyen trafiğin oluşturduğu sarsıntının da ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Tramvay ile birlikte eskiyi hatırlatan ve belli bir düzende giden faytonlarda burada yer alabilir ve son dönem Dolmabahçe çevresini hatırlatan ve yaşatan unsurlardan olabilir.

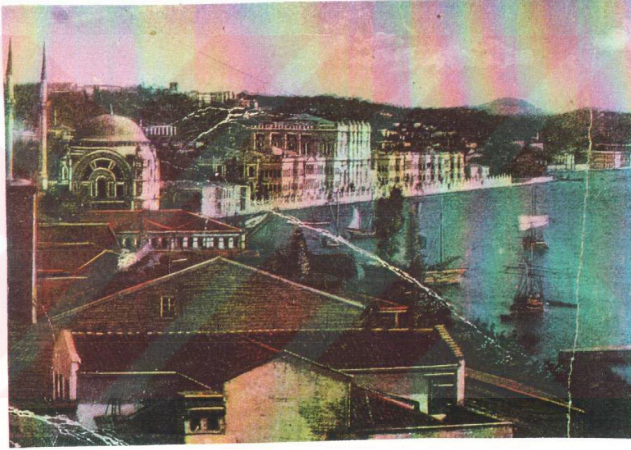
FOTOĞRAF 50 :TRAMVAY'IN OLDUĞU DÖNEM

FOTOĞRAF 51 : DOLMABAÇE MEYDANINDA FAYTONLAR

Trafiğin kalkması ile, daha önce tiyatro binasının olduğu alana tiyatro yeniden inşa edilebilir. Bu tiyatro binasında sarayda ki yaşamı anlatan oyunlar ve kısa piyesler sergilenebilir. Merak edilen saray hayatı da, sarayın yakınında ve canlı olarak insanların izlenimine sunulmuş olur.

Osmanlılar döneminde saraya ait kayıkların durduğu hamlacılar da tamamen yok olan yapılar arasındadır. Caminin arka tarafında, Kabataş yönünde bulunması gereken hamlacılar binası da eskiye uygun olarak yeniden inşa edilecek yapılar arasında olabilir. Boğaz'da yapılacak kısa mesafeli kayak sefalarnın başlangıç noktası durumuna getirilebilir. Bu şekli ile gene geçmişten bir esinti olarak karşımıza çıkan yapılardan biri olacaktır.

FOTOĞRAF 52 : DOLMABAÇE VE HAMLACILAR BİNASI

Şu anda var olmayan seraskerlik binasının yeniden deniz kenarına kurulabilirdi. Ancak kurulacak bu bina eski işlevinden farklı olarak kullanılmalıdır. Farklı bir işlev olarak burada bir restoran düşünülebilir.

Saray alanı çok büyüktür. Bu alanda insanların dinlenebilecekleri, yemek yiyebilecekleri bir yere ihtiyaç vardır. Osmanlı yemeklerinin sunulduğu bu yer en uygun olarak yeniden inşa edilecek olan "Seraskerlik Binası" olabilir. Hem sarayı,

hem de boğazı gören bir alanda kurulacak olan bu bina mutlaka birçok turisti kendine çekecektir.

Yine de unutulmaması gereken bir şey vardır. O da seraskerlik binası ile ilgili bilgiler, buranın önemi, bina girişinde tanıtıcı pano üzerinde verilmelidir.

İsmet İnönü Stadyumu 1950'lerden sonra yapılmış, 1970'lerden sonrada genişletilmiş bir yapıdır. Sarayın arkasında yer alan bu yapı deniz tarafından bakıldığında çok çirkin bir görüntü arz etmektedir. Bu Stadyum buradan kaldırılarak daha önce olduğu gibi yeniden buralara ahırlar kurulabilir ve içinde çeşitli cinste atlar yetiştirilebilirdi. Bu atlar çocukların da bir eğlencesi durumuna gelebilirdi.

Bu ahır hem eskinin özelliklerini yansıtabilir, hem de bir eğlence mekanı olabilirdi.

4.2.4 Binalar Arasında İlişkilerin Kurulması

Dolmabahçe Sarayı Osmanlı İmparatorluğunun son 76 yılında yönetim yeri olması dolayısı ile, önemli yerlerin bir ya da iki saat içinde gezilebileceği, onun haricinde kalan kısımların da yalnızca meraklı olanlar tarafından gezilebileceğinin planlanması gerekir. Ancak Saray Ana binadan diğer binalara çabuk algılanan bir güzergah ile bu akış planlamanın içinde önemsenmelidir.

Yolun trafiğe kapatıldığı alanların en başına konacak tabelalarla bu alan içinde öncelikle gezilmesi gereken yerler belirtilmelidir. Verilecek broşürle Louvre planlarında olduğu gibi renk kodlamaları kullanılmalıdır. Bu renk kodlamaları doğrultusunda ziyaretçiler gitmek istedikleri yerlere göre yönlendirilmelidir. Her bir bina hakkında kısa açıklamalar yapılmalıdır. Ziyaretçi bu tabelalara bakarak neyi görmek istediğinin kararını verebilmelidir.

Saray kompleksi içinde en önemli yapı doğal olarak asıl saray binasıdır. Tabelalardaki yönlendirme önce bu yönde olmalıdır. Saray Ana binasındaki yaklaşık 1.5 saat'lik bir geziden ardından, en önemli yapı olan Veliahd Dairesi'ne doğru bir yönlendirme olmalıdır. Veliahd dairesine gezen ziyaretçi dilerse, Veliahd bahçesinde bulunan hareket köşklerini de gezebilmelidir. Buradan sonra Gedikli Cariyeler binası, ardından Kızlarağası Binası gelmelidir. Ardından Hereke dokumahanesine geçilmelidir. Hereke dokumahanesinden sonra dileyen ziyaretçi sahil tarafındaki Musahiben dairesinde bir şeyler yiyebilir ya da Matbah-ı Amire ile Eczane, Tatlıhane, Şerbetheneleri gezebilir.

Bu bölümlerden sonra, ziyaretçiler yeniden yapılarak düzenlenmiş binaların olduğu yöne giderek oraları da görebilirler.

Ziyaretçiler küçük tur bileti (1.5 saat) ya da büyük tur bileti (1 günlük) olarak ya sadece ana binayı ya da tüm saray kompleksini gezebilirler. Bu şekilde zamanı olmayan ziyaretçi en önemli yapı olan ana binayı görerek saray'dan ayrılabilir. Vakti olan ziyaretçilerse bütün bir günlerini Dolmabaççe Saray kompleksi içinde geçirebilirler.

5- SONUÇ

Her bir saray yapısı krallara, padişahlara, sultanlara ve onların yaşam tarzlarına verilen önemi göstermektedir.

Dünya'da bulunan pekçok saray, yapıların tarihsel özellikleri ve korumacılık anlayışı ile zaman içinde müze kimliğine bürünmüşlerdir. Ancak bunların kimileri saray - müze kimliğini muhafaza ederken kimisi de müze - saray olarak değişikliğe uğramışlardır. Louvre Müzesi saray - müze kimliğini tamamen değiştirmiş saray yapılarından ve tam anlamı ile bir müze - saray kimliğini almıştır. Fasanerie Sarayı, Schönbrunn Sarayı ise bir saray - müzedir. Ancak bu iki yapısında bazı odaları sergi salonları şeklinde düzenlendiğinden, bu gibi odalar için müze - saray özelliğinde diyebiliriz. Bu iki yapı hem saray - müze, hem de müze - saray özelliklerini taşımaktadırlar. Buckingham Sarayı ve Kremlin Sarayı gibi kimi saraylara müze olarak kullanılmanın yanı sıra içerisi hala yaşanan ve kullanılan mekanlar olması sebebiyle tamamen saray - müze yapılarıdır. Bu şekilde hem sarayın korunması ve tanınması sağlanmakta, hem de yapı, yapılış amacına hizmet edebilmektedir.

Ülkemizde ise çok az saray ayakta kalabilmiştir. Bu sarayların tamamı müze olarak kullanılmakta yada bu amaç için restore edilmektedir. Topkapı Sarayı Schönbrunn ve Fasanerie sarayları gibi hem saray - müze özelliği olan hem de müze - saray olan bir yapılar bütünüdür. Çünkü bu saray'da çoğu yapılar da sergi salonları vardır. Ancak gene de bazı yapılar eski özelliklerini hala muhafaza etmektedirler. Yıldız sarayı yıllarda beri restore edilen bir saraydır. Halkın hizmetine açılmadığı için saray - müze özelliğini de tam olarak kazanamamıştır. Beylerbeyi Sarayı ise bir saray - müze'dir.

Dolmabahçe Sarayı'nda bir saray - müze'dir ve burası kokteyller esnasında tıpkı Buckingham Sarayı'nda olduğu gibi devlet büyükleri tarafından kullanılmaktadır. Böylece az da olsa gerçek işlevinde de kullanılmaktadır.

Belli bir döneme ait tarihi ve tarihi saray yapısını korumak için, eski saray'ların müze binası olarak düzenlenmesi en uygundur. Bu tür saray yapılarını müze haline dönüştürürken önemli olan sadece bakımı değildir. Aynı zamanda binanın çevresine işlev olarak uyumlu sunulması ve çevre binalarının da bu bütüne katılması önemlidir.

Günümüzde işlevsel olarak değişime uğramış ve bir müze çevresinde bulunan yapıları, eski işlevlerine en uygun şekilde yeniden düzenleyip halka açmak , tarihte bu kısımlarla ilgili gizli kalmış belgelerin de araştırılarak ortaya çıkarılmasını sağlayacak ve halkın kültürel hizmetine sunulmuş olacaktır.

Dolmabahçe Sarayı depolarında sergilenemeyen binlerce obje mevcuttur. Bu objelerin her birinin kendi tarihi içinde, kullanıldıkları yere göre kültürel bir değeri vardır. O halde bu objelere de uygun mekanlar sağlanarak bunların gün ışığına çıkarılması gerekir.

Bu durumda Dolmabahçe Sarayı'nı sadece ana bina ile sınırlamak yanlış olacaktır. Saray, çevresinde bulunan birçok bina ile birlikte işlevini sürdürmüştür. Ana bina haricindeki tüm binalarsa farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. Oysa ki her bir bina kendi başına bir tarihtir ve bu tarihi binayı, en uygun objelerle halkın hizmetine sunmak gerekir. Saray - müze yaşamını her yönüyle tanıtabilmek için de tüm binalar arasında bir bütünlüğün sağlanması gerekir.

Görselliği sağlamak için de Saray yaşantısında kullanılan eşyaların, mobilyaların mümkün olduğunca o zamanki yerine konması, kumaş ve döşemelerin o zamanki renk ve desende olması ilkesi benimsenmelidir. Bunları sağlayabilmek için köklü bir envanter çalışması yapılmalı, zamanında farklı mekanlara, binalara gönderilmiş mobilya ve diğer Saray eşyaları tesbit edilerek bunların tekrar eski yerlerine gelmesi sağlanmalıdır.

Saray sadece dış görünüşü ile düşünülmemeli, içindeki eşyaları, mobilyaları, stili, tarihi ile bir bütün olarak algılanmalıdır. Tanıtımı yapılırken de bunlar göz önüne alınmalı ve ona göre bir tanıtım gerçekleştirilmelidir.

Saray'daki koleksiyonların hiç biri gizli kalmamalıdır. Nesnelerin değeri sergilendiği sürece artacaktır. Eğer bu nesnelerin sergilenebileceği yeterince yapı varsa, her bir yapı, içindeki ile birlikte değerini daha da arttırmalıdır. Saray'ın düzenlemesi yapılırken de tüm objeler gözden geçirilmelidir.

Her biri müze haline gelmiş binalar arası gezi yönünü tayin etmek ve ziyaretçiyi gitmek istediği ya da gideceği yöne doğru yönlendirmek için üzerinde harita olan broşürler bastırılmalıdır. Saray kompleksinin giriş kısmına ise saray ve tüm çevre binalarını içeren bir maket konmalıdır. Ziyaretçiler buna bakarak gitmek istedikleri yerleri daha iyi tayin edeceklerdir.

"Müze haline dönüşen sarayların halka açılması ancak halk açısından bir fayda temin edilmek şartına bağlanmalıdır. Bu fayda eğitim olmalıdır. Saray'ın zenginlik ve ihtişamıyla ziyaretçiyi geçici bir rüyalar alemine götürerek, boş göndermek bir amaç olamaz. Bir saray'da sanat, mimari ve tarih açısından eğitimi sınırsız konular bulunmaktadır. İşte saraylarımızdaki en büyük eksikliklerden biri

budur ve bunu gidermek için saray içinde ki sanat eserleri ile tarihi olayların cereyan ettiği mekanların yazılı, görüntülü ve sözlü anlatımlarının hafızada iz bırakabilir nitelikte olması gerekir⁶⁴.”

“Dolmabahçe Saray - Müzesi incelenirken ele alınması gereken konular saray içindeki objeler ve onların bugünkü durumlarından kaynaklanan sorunlardan ibaret değildir. Dolmabahçe Saray - Müzesi içinde bulunduğu çevre ve şehir bağlamında düşünülmelidir. Örneğin hemen yakınındaki Maçka parkı, Maçka ve Teşvikiye semtlerindeki sanat galerileri, buraya gelen izleyici kitlesinin yoğunluğu ve ilgisi saraya'da çekilmelidir. Bir diğer yanda Beşiktaş semti, burada Mimar Sinan Üniversitesi ve devamı olan Yıldız'da Yıldız Sarayı ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nin bulunduğu düşünülürse büyük bir insan yoğunluğunun olduğu görülmektedir. Bu yoğunluk saraya nasıl çekilmelidir sorusu akla gelmelidir.⁶⁵”

Tüm saray kompleksinin halka açılmasında ki amaç, daha önceleri bir-iki saatliğine müze'ye gelen ve bir daha gelmemek üzere giden bir kitleyi değişik ve çok yönlü faaliyetlerle kendisine bağlamak olmalıdır. Müze yaşayan bir yer haline dönüşüp sergi mekanları, faaliyetleri, kitaplığı, kahveleri, restoranları ve hediyelek eşya mağazaları ile hizmete açılırsa, ziyaretçiyi de bu kültür alanı içinde gününü serbestçe düzenleme olanağı verilmiş olur.

Saray bahçesi içinde bulunan, teknik bina ve kültür binası olarak kullanılan bazı yapılar içinde çalışan personel Barbaros Hayrettin Paşa iskelesinin hemen karşısında, köşede bulunan ve otel olması düşünülen yapıya geçebilirler. Bu şekilde, personellerin bulunduğu bu kısımlarda değerlendirilebilir.

Otel olması düşünülen bu yapı mekan yönünden oldukça geniştir ve tüm teknik ve uzman kadroyu içine alabilecek büyüklüktedir.

Saray tüm yapıları ile birlikte sanat ve tarihimiz içinde önemli bir yere sahiptir. Bu haliyle saray kompleksi içinde bulunan her bir yapı bütünün bir parçası olarak işlevini iletmemelidir.

Dolmabahçe Sarayı'nı tüm diğer yapıları ile birlikte düşünüp yeniden düzenlemek, gelecek kuşaklara geçmişimizi tanıtmak açısından önem kazanmaktadır. Yeniden düzenleme esnasında :

⁶⁴ TÜRKOĞLU , Sabahattin ; “Müze haline getirilen sarayların genel bakım, onarım ve kullanım sorunları” , Milli Saraylar Sempozyumu , Bildiriler , S.308

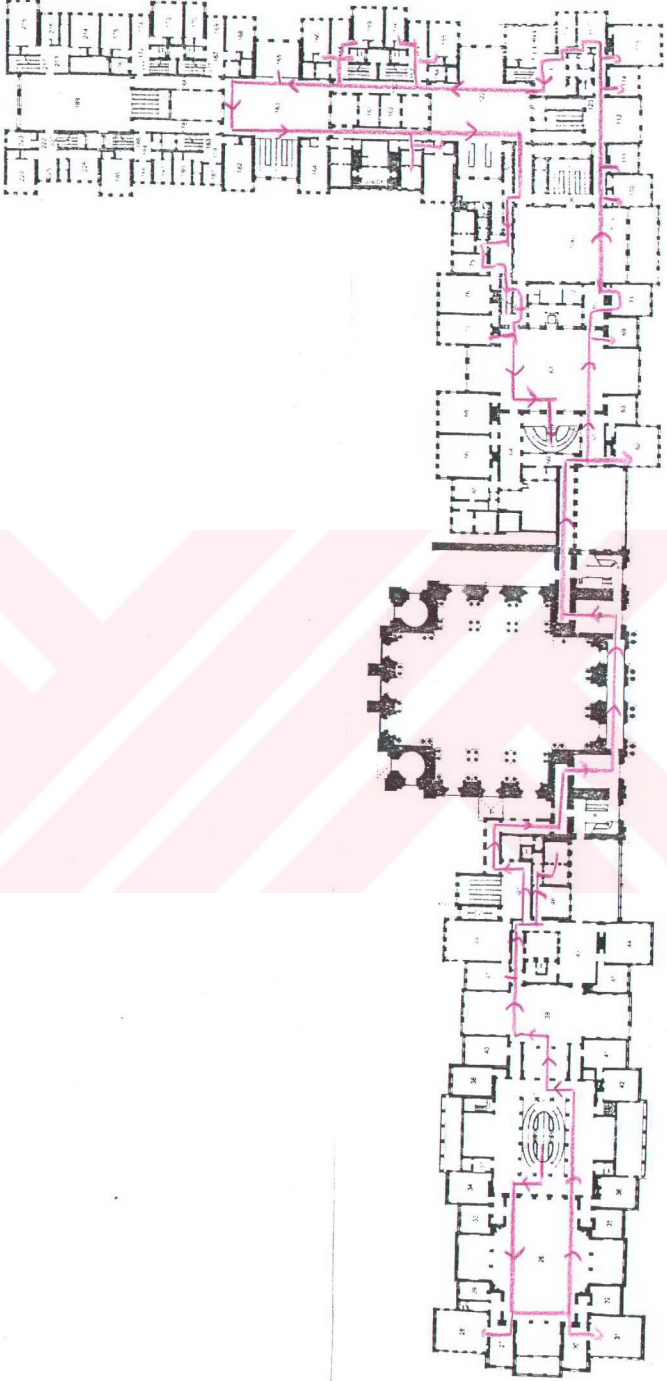
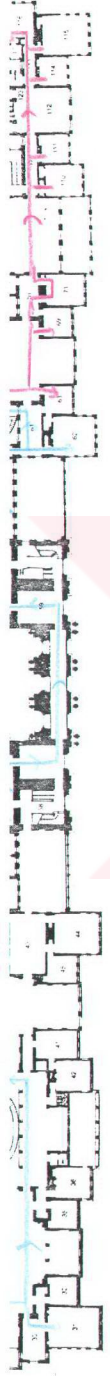
⁶⁵ ADANIR (Sağlık), Hatice ; Dolmabahçe Saray - Müzesinde Sergileme Ve Tanıtım Sorunlarının İrdelenmesi Ve Çağdaş Müzecilik Bağlamında Çözüm Önerileri , Basılmamış Müzecilik yüksek lisans bitirme tezi , 1995

- "Tarih ve san'at yapıtlarına gereken önemi vererek, onları;**yaşatarak korumak**, onlara çağdaş işlevler içinde yeni boyutlar kazandırmak,
 - Çağımız ya da gelecek kuşaklar insanını zaman zaman **geçmiş'e** götürebilmek... Onlara geçmişin gizem dolu güzelliklerini yaşatabilmek... İnsanları; geçmiş günlerin; san'at dolu, bilgelik dolu evreninde gezdirebilmek.
- Böylece **kültür varlıklarımız'a** sahip çıkarken, insanımıza geçmişten hem ilginç; hem öğretici, hem düşündürücü kesitler yansıtılabilmek⁶⁶ zorunluluğu vardır.

⁶⁶ ALTINOLUK , Ülkü ; Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar , S.7

YENİDEN DÜZENLENEN BİRİNCİ KAT GEZİ GÜZERGAHI PLANI

Birinci kat planı

Birinci kat planı

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

- Abanoz : Tropik memleketlerde yetişen siyah damarlı sert bir ağaç cinsi
- Adam Stili : Bu stilde Pompadour'un etkileri fazlaca görülür. Klasik detaylara önem verilmiştir. Mobilya hafif ve zariftir. Ayaklar düz ve eğmeçli olup, antik motiflerle süsüdür.
- Bergére : 1790 yılında Fransa'da fauteuil formundan faydalanarak oluşturulan minderli ve kolçak kısımları kapalı koltuk türü.
- Bergére en confessionel : XV.Louis döneminde ortaya çıkan ve arkalığının iki yanı kapalı koltuk türü.
- Bon heur du jour : 1760'larda Fransa'da ortaya çıkan, bayanlara mahsus küçük yazı masası.
- Chinoserié : Taklit Japon mobilyalarına verilen isim.
- Chippendale Üslubu : 18.yy'da ortaya çıkmış, büfelerin yerine konsolların kullanıldığı, ananas kozası benzeri ayakların yapıldığı bir dönemdir. Bu dönemde küçük tipte masalarda çoğalmıştır.
- Gotik Form : Mobilyalarda belli başlı konuların işlendiği, eğmeçin hemen hiç kullanılmadığı mobilya türü.
- La Bourne Tarzı : XIX.yüzyılda görülen ve ortadaki arkalık kısmı mil taşına benzeyen daire şeklindeki kanepe türü.
- L'indirect a trois places : XIX.yüzyılda ortaya çıkan, üç kişilik oturma yerine sahip minderli mobilya tipi.
- II. Henri Üslubu (Fransız Rönesansı) : İngiltere Rönesans sanatı; bol geometrik motiflere ağırlık veren bir özellik gösterir.
- Louis Stilleri : Avrupa'dan sonra Fransa'da kabul edilen Barok stillinin sadeleşerek XIV. , XV. , XVI. Louis stilleri olarak bu kralların adları ile anılmış şeklidir.
- Pelesenk : Kızıl - kahverengi renkli ve siyah damarlı ahşap cinsi; Jacaranda ağacından elde edilen bu ahşap türünün anavatanı Güney Amerika'dır.
- Pietre Dure Tarzı : Masaların mermer tablalarında kullanılan kakma tekniği; XVI. yüzyılda Floransa'da görülen bu teknik Fransız ve Alman mobilyalarına da uygulanmıştır.

Sheraton Üslubu : 18.yy sonu 19.yy başı ortaya çıkan bir üsluptur. Bu üslupta yaylarla doğrular köşe yaparak birleşmekte ve kolçaklar (S) şeklinde bükülmektedir. Oturma bölümleri ve diğer mobilya tablaları daireseldir. Arkalık üst kayıtları düz ve kşelerde içbükeydir. Masa ve dolap üstlerinde desenli porselen ve çini plakalar kullanılmıştır.

Şakuli : Dikey olarak

XIV Louis Üslubu : Zengin süsleme konuları içinde kafes, balık, deniz kabukları, çiçek sepetleri, kupalar, silahlar ve armaların olduğu ve kral adının baş harfi olan (L) 'nin sembol olarak kullanıldığı üslup'tur.

XV Louis Üslubu : Fransız rokokosunun düzgün olmayan şekillerle gelişmiş hali. Karışık ve dolambaçlı çizgiler, kabartmalı yüzeyler, derin oymalar, canlı ve kontras renklerle göz kamaştırıran bir üslubun mobilya'ya yansımış şekli.

XVI Louis Üslubu : Pompei şehri bulunduktan sonra gelişen düz çizgili ve dik açılı biçimlerden oluşan, keskin ve sınırlı bir katılığı olmayan, hafif yalın dönüşlü, uyumlu süslemelerden oluşan mobilya stilleri.

DOLMABAĞÇE SARAYI HAREM-İ HÜMAYUN CARIYE DAİRELERİ

1856 yılında tamamlanarak kullanılmaya başlanan ve Osmanlı Sultanlarının İstanbul'daki üçüncü büyük sarayı olan Dolmabahçe Sarayı, dönemin kültürel yapısını, sanatsal ve yapısal etkilenmeleri, Saray örgütündeki değişimleri, önemli ölçüde yansıtan mimari bir bütündür.

Planda, Osmanlı Mimari geleneği ve yaşam özelliklerine bağlı düzenlemeler terkedilmeden Batılı öğelerden de yararlanılmış, dış ve iç süslemelerde ise alışılmışın dışında, Batı ağırlıklı ve oldukça yoğun bezemeli, görkemli bir üslûba yönelinmiştir.

Dolmabahçe Sarayı'nın ana binası, Mabeyn-i Hümayun, Muayede Salonu ve Harem-i Hümayun bölümlerini bir çatı altında toplayarak İmparatorluğun diğer saraylarından biçimsel olarak ayrılan bir padişah evi ve devlet yönetim merkezidir.

Padişah evi olarak tanımlanan Harem-i Hümayun, Muayede Salonu'nun kuzeyinden başlar önce denize paralel olarak devam eder, daha sonra da ana kütüye dik olarak birleşen Cariye Daireleri bölümüyle son bulur.

Cariye Daireleri, servis merdivenleri ile birbirine bağlanmış bodrum ve musandra katları dışında zemin ve birinci kat olmak üzere iki kattan oluşmuştur. Planları birbirine yansıtılmış bu iki katta, altı büyük salon ve bu salonlara açılan onaltı müstakil daire, iki geçiş dairesi, altı özel oda, dört hamam bulunmaktadır. Bu dairelerin alt katları, hazinedarlar, kalfalar ve ustalar gibi cariyelere, üst katlarıysa Valide Sultan, kadınefendiler, ikballer ve gözdelere ayrılmıştır.

Sultan ve yakın çevresinin özel yaşamına ayrılan, dış dünyaya bütünüyle kapalı, bilinmezlerle dolu bu bölüme ait her türlü bilgiye ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir. Valide Sultanların mutlak hakimi oldukları Cariye Daireleri, sarayda yaşam kültürünün bir başka ve gizemli boyutudur.

İmparatorluğun geniş sınırları içinden ya da diğer ülkelerdeki değişik ırklardan seçilmiş güzel kızlar, Saray cariyelerine katılmak üzere ya özel olarak

satın alınıyor ya da devletin ileri gelenlerince Saray'a sunuluyordu. İster satın alınmış, ister hediye edilmiş olsun, Saray'a gelen kızlar için ilk kabul şartı vücutca kusursuz olmalarıydı.

İmparatorluğun yönetim yeri ve padişahın evi niteliklerinin yanında, tıyelerine sanki bir konservatuvar ya da sanat akademisi gibi sanat eğitimi de veren Saray'da, cariyeler, saray terbiyesi denilen belirli bir usul ve kaideler bütününe uyularak yetiştiriliyor ve yoğun biçimde eğitiliyorlardı.

Bu kızlara önce dinsel eğitim yaptırılır, okutulup yazdırılır, yeteneklerine göre de müzik, bıçkı-dikiş-nakış ve oyunlar öğretilirdi. Bu dönemde, öğrenim gören cariyelere Acemi denirdi. Çıraklık döneminden sonra, gelişen yeteneklerine göre yükselen cariyeler, Usta ve Kalfa olarak padişah, valide sultan ve kadınefendilere çok yakın bir hizmet sınıfı oluştururlardı. Bunların içinden Kızlarağası tarafından seçilen ve Valide Sultan'ın beğenisinden geçen bazı cariyeler sultana takdim edilirler; padişaha çocuk veren gözdeler, sırasıyla ikbal ve kadınefendi ünvanlarını alarak padişahın zevceliğine kadar yükselirlerdi. Bu seçime gitmekteki ana amaç ise taht'ın varissiz kalmasını önlemektir. Harem'de padişah anası olmak ise Harem'in en yüksek derecesiydi.

Padişah cüluslarında (taht'a çıkışlarında) Valide Sultan'dan başlayarak, kadınefendiler, ikballer, gözdelerle kızlarağası, kalfalar ve ustalar gibi hemen hemen bütün Harem örgütünün Eski Saray'a taşınmasından sonra yeni sahipleri, Harem-i Hümayun'a yerleşirlerdi. İşleyiş biçiminde bir değişiklik olmamakla birlikte yerleşim, doğal olarak yeni sahiplerine göre değişirdi. İşte bu taşınmalar da bilinmeyenlere yeni bilinmeyenler eklemekte ve açıklamayı zorlaştırmaktadır.

Sultan Abdülmecit (1856-1861)'in annesi Bezm-i Alem Valide Sultansaray tamalanamadan ölmüştür. Sultan Abdülmecit'in, yaşam boyunca, dokuz kadınefendisi, on ikbali ve bir gözdesinden otuz çocuğu oldu. Bunların bir çoğu diğer saraylarda yaşamış ve yaşadıkları saraylarda sultana çocuk vermişlerdir.

Harem'in ilk hakimi Sultan Abdülaziz (1861-1876)'in annesi Pertevniyal Valide Sultan'dır. Onun da yaşamı boyunca, beş kadınefendisi ve bilinen bir ikbali olmuştur. Bunlardan da dokuz çocuğu olmuştur. Bunların da Dolmabahçe Sarayı Harem-i Hümayununda yaşadıkları ve çocuklarını da (bir kısmı) burada doğurdukları tahmin edilmektedir.

Harem'in ikinci ve üç ay gibi kısa süreli hakimi V.Murat (1876)'ın annesi Şefkeza Valide Sultan'dır. Dört kadınefendisi, bir ikbali ve beş çocuğu olmuştur.

1876'da taht'a geçen II.Abdülhamit, Dolmabahçe Sarayı'nı bir ay gibi kısa bir süre kullanarak sekiz kadınefendisi, beş ikbali ve onsekiz çocuğu ile Yıldız Sarayı'nda yaşamıştır.

Sultan Reşat yönetimi devraldığıında, hem annesi (Abdülmecit'in dördüncü kadını) hem de kendisini büyüten Abdülmecit'in Başkadını Servetseza Kadın ölmüşlerdi. Onun da haremde beş kadınefendisi ve üç çocuğu vardı.

İmparatorluğun son sultanı Vahdettin ise hem annesi Abdülmecit'in dördüncü ikbali Gülüstü Hanım'ı hem de kendisini büyüten Abdülmecit'in beşinci ikbali Sayeste Hanım ölmüşlerdi. Onun da haremde beş kadınefendisi ve üç çocuğu vardı. Bunlar da Yıldız Sarayı'nda yaşamışlardır.

Cariye Daireleri'nde çalışanlara ait bir talimat ise buradaki yaşamın kapılarını az da olsa aralar durumdadır.

Darüssaade Ağası, Hazine Vekili, Hazinedar Ustalara Tenbihname

Padişaha mensup bütün bendegânın, vazifelerinin gerektirdiği doğrultuda, başarılı olacak biçimde ve mensubu oldukları hizmet sınıfının şeref ve kudretini koruyacak davranışlar içinde olmaları hakkında padişahın kesin iradesi bulunduğu gibi bu konudaki emirler ve tenbihler zikrolunan sebeple bildirilir.

1 Saray-ı Hümâyun'a mensup her sınıf bendegân ve hademe, hizmetleri sırasında gerek izinli, gerek görevli olarak dışarıda bulduklarında büyük bir edeb ve terbiye ile ve güzel hizmetle vakit geçireceklerdir. Kötü yola girmeyecekler, küçültücü hal ve harekette bulunmayacaklar, özellikle edebe aykırı yerlere, oyun ve eğlence yerlerine gitmeyeceklerdir. Memleket âdetlerine göre kötü kabul edilen insanlarla görüşmekten son derece kaçınacaklardır.

2 Saraylarda mevcut kadınlar ve her kademedeki insanların özel halleri, önemli sıfatları ve izinleri dışında davranışlar göstermeleri kesinlikle yasaktır. Bununla birlikte uygunsuz ve âdetlerimize göre açık olacak biçimde başlarını örtmekten, tesettüre yetmeyecek yaşmak ve peçe kullanmaktan ve elbiselerini uygunsuz hale sokmaktan tamamen kaçınacaklardır.

3 Harem-i Hümâyün'a mensup olanlar, dışarı çıktıkları zaman her arabanın yanında bir harem ağası bulunacak, izinli olmadıkları bir yere gitmek istediklerinde birlikte bulunacak ağaların karşı gelmesiyle gerek bu halleri, gerek önceki maddede bahsedilen halleri gösterenleri ağalar izinli oldukları yere de götürmeyip yasağa aykırı hareketlerini darüssaade ağalığı makamına haber vereceklerdir.

4 Geçerli (yasal ve kabul edilmiş) mazeretlere dayanarak dışarı çıkmak isteyenler darüssaade ağalığından izin almaya mecburdurlar ve belirlenen zamanın bitişinde mutlaka geri döneceklerdir.

5 Akşamları saat yarımından sonra Harem-i Hümâyün ağalarının haremde kalmaları yasaktır. Bu saatte hepsi dairelerine geri döneceklerdir.

6 Geceleri belirlenen saatin gelmesiyle Harem-i Hümâyün ve diğer dairelerin kapıları demir ve kuvvetli kilitlerle kapatılacaktır.

7 Harem-i Hümâyün ağalarının dairelerine dönmelerinden sonra, harem mensuplarından hastalananlar olup da doktor ve saire gerekirse nöbetçi ağalar tarafından darüssaade ağalığına haber verilip uygun görüldüğü biçimde gereken yapılacaktır.

8 Bazı bohçacı, işçi ve modelist gibi hıristiyan kadınların Harem-i Hümâyün'a gelip girmeleri kesinlikle yasaktır.

9 İçinde bulunanların kimliği belirsiz arabalar geldiğinde, sahibi kim olursa olsun kabul edilmeleri, darüssaade ağalığından izin alınmasına bağlı olacaktır. Bu gibi yabancı arabaların içindekiler izinsiz kabul edildiklerinde buna cüret edenler kesinlikle ceza görürler.

Şurası da kesinlikle belirtilir ki padişahın emirlerinin, kesinlikle yapılması gereken hükümlerinin zamanında yerine getirilmesinde zerre kadar kusuru olanlar, hiçbir mazeret asla bir ölçü ve delil kabul olunmayarak çok büyük ve kesin cezalar göreceklerdir. Hergün, Harem-i Hümayun'dan araba ile dışarı çıkacaklar hangi sınıftan ise bunun ve buna benzer durumların darüssaade-i şerife ağası tarafından evrakı hazırlanıp serkurenalık makamına verilecektir.

Yazılan kitaplar, yaşayan kaynaklar ve bulunan belgeler gibi çok değişik yerlerden toplanan bilgilerle Sultan'ın evine, annesinin kullandığı kapıdan girerek Osmanlı yaşam kültürünün gizemli dünyasını sergilemeye çalıştık. Karşılaşacağımız salon, oda ve daire isimleri burada yaşadıkları bilinen, ünvanlara göre ve dairelerin özelliklerine göre tanzim edilmişlerdir.

Şu anda Valide Taşlığı'nda bulunuyoruz. Valide Sultan'ın dışarı çıkışlarında Valide alayına katılması gerekli her görevli, burada kendilerine tahsis edilen dairelerinden çıkar, ya uğurlarlar ya da beraberinde giderler. (Valide taşlığında kurulu bulunan bu örnek tezgah, Saray'ın ipekli kumaş ihtiyaçlarını karşılayan tezgahlardan biridir. Daha önce Saray'ın dokumahanesinden Hereke'ye gönderilmişti.)

Bu Binek Salonu da, burada yaşayanlarca da kullanılan Valide Binek Salonu'dur. Tavan, resimleriyle dikkat çekici bir özellik sergiler. (Salon, Osmanlı hanedanından son Halife, aynı zamanda ressam Abdülmecid Efendi'nin resimlerine bugün için ayrılmış bulunmaktadır. Saray'ı en son terk eden hanedan mensubunun Saray'daki yapıtları ilk defa sergilenmektedir.)

Valide Binek Salonu'na açılan en önemli Oda, İmparatorluğun üçüncü önemli kişisi olan, eski adıyla Darüssaade Ağası, yeni adıyla Kızlar Ağası'nın bu bölümü yönetim için gün boyunca kullandığı Kızlarağası Dairesi'dir. Saray'a gelen cariye adayları ilk defa buraya getiriliyor, uygunluğu muhtemelen burada kararlaştırılıyordu. Sağda diğer dairelerin hiçbirinin içinde göremeyeceğimiz bir hamam vardır. Bu, herhalde Kızlar Ağası'nın ihtiyaçları için değil de buraya gelen kızların temizliği için olsa gerekti. Sol tarafta Kızlar Ağası'nın Çalışma ve Kabul

Salonu, tavandaki Osmanlı arması ile dikkati çeker. Küçük oda ve diğer çalışma odaları ise yardımcıları ve hizmet erbabına ayrılmış olmalıdır. Bütün ağalar, Harem'i akşam terketmek zorundadırlar. Kızlar Ağası da akşamları Kızlarağası Binası'ndaki yerine çekilir.

Binek Salonu'nu Valide Sofası'na bağlayan merdivenlere hareket ettiğimizde, Dolmabahçe Sarayı'nın bütünü tavadaki resimde bir kez daha izleyebiliriz.

Valide Sofası, valide sultanlar ve kadınefendilerin dışarıya çıkış ve dönüşlerinde kullandıkları, belki nefeslendikleri, belki hazırlıklarını kontrol ettikleri, belki de refakatçılarının, sultanlarının emrine hazır bekledikleri bir Salon'du. Bu Salon'da Osmanlı saat ustalarından Eflâki Dede'nin, Eflâki Dede'nin çırağının, Eflâki Dede'nin çırağının da çırağının üç saatini sergi amaçlı burada bulunduruyoruz.

Valide sultanların, Harem'in Cariye bölümündeki Dairesi'ne gelmiş de bulunuyoruz. Valide sultanlar, bu Daire'yi, bu bölüm yaşayanlarını denetlemek ve dışarıya gidiş dönüşlerinde kullanırlardı. Bu Daire, Valide Taşlığı'na, mutfaklara, Kızlarağası Kapısı'na, Gedikli Cariyeler'e ve Velihaat Dairesi'ne hâkim bir yerdedir. Harem'de son sözü söyleyen Valide Sultan, burada yaşayan her sınıf cariyeyi daima denetim altında tutmuştur. Onun da bu Daire'de, solda bir Kabul Salonu, ortada bir Hizmet Odası, onun yanında bir Yatak Odası bulunmaktadır. Valide Sultan'la birlikte bu Daire'ye her türlü hizmet için kalfa ve yardımcıları, ustalar ve cariyeler de geliyor olmalıdır. Bu Daire, içten servis merdiveni ile alt kattaki Kızlarağası Dairesi'ne bağlantılıdır.

Valide Sofası'nı dışarıya çıkış ve dönüşlerinde kadınefendiler de kullanıyorlardı. Bu nedenle, Sofa'ya açılan bu Daire'yi de kadınefendiler kullanıyordu. Kadınefendiler buradan içeriye girdiklerinde beraberindeki kalfalar, ustalar, cariyeler, yandaki ve karşıdaki odalara hiyerarşik bir düzen içinde emre amade beklerlerken sağdaki köşe odaya kadınefendi ya dinlenmek için ya da dışarıya çıkış hazırlığı yapmak için girerdi. Bu tür kullanım içinde olduğu düşünüldüğünden portatif bir yatak konulmuştur. Belki şu anda kadınefendi dışarı çıkmak belki de dinlenmek için Dairesi'nde bulunuyor. Sanki bir konservatuar gibi sanat eğitimi almış cariyelerden eserler dinliyordu..

Bugün ise,

Donizetti Paşa'nın yazdığı "Mahmudiye Marşı",

Donizetti Paşa'nın yazdığı "Mecidiye Marşı",

Şehzade Burhanettin Efendi'nin (Sultan Abdülmecit'in oğlu) bir marşı

Fehime Sultan'ın (V.Murat'ın kızı) "İttihâd-ı Millî Marşı",

Padişah V.Murat'ın piyano için bestelemiş olduğu valsler, polkalar ve mazurkalar

isimli aynı eserleri günümüz piyanistlerinden dinliyoruz.

Taht'ın varisiz kalmasını önlemek amacıyla, cariyeler arasından, Kızlar Ağı Ağası tarafından seçilen kızlar Valide Sultan'ın da onayından geçtikten sonra, padişaha takdim edilirler ve Gözde ünvanını alırlar. Bu ünvanın korunması ve ikballi ünvanına yükselmesi için Gözde'nin muhakkak Sultan'a çocuk vermesi gereklidir. Kadınefendilerde böyle bir gerek yoktur. Padişahın gözdelerinin de yanlarında bir hizmet erbabı kalfalar, ustalar ve cariyeler vardır. Sağda Gözde'nin Yatak Odası, solda ise yer minderleri ile hazırlanmış ancak bu Saray'da çok az kullanılan minderli oturma odası olarak hazırlanmıştır.

Koridorun sonundaki bu Gözde Dairesi'nin oturma odası tavanı, duvar ve taban süslemeleriyle dikkat çekicidir. Burada gezeceğimiz dört gözde dairesinden biri olan bu daire belki de ikballiğini bekleyen bir gözdeye aitti. Ne var ki yatağı ve yatak odası çok küçüktür.

İslam Dini'nde erkek çocukların sünnet edilmesi, islâmiyetin esaslarından olup ve bununla ilgili olarak da islâmîk bir kültür gelişmiştir. İşte bu Salon'da, sünnet kültürü ile ilgili dinî törenler düzenlenir, eğlenceler düzenlenir, zerdeler yenirdi.

Bu bölümde bulunan iki hamamda, ilki Gözde Hamamı dinlenme bölümünde bulunuyoruz. Bu kapıların arasından gizemli bir biçimde hamamın giriş bölümüne, soğukluğa, oradan da kurnaların olduğu yere geçiliyor. Burada yıkanmaya gelen cariyeler içeride soyunup yıkanmaya geliyor, aynı yolla da hamam sonrası dinlenmek, taranmak ve rahatlatıcı dakikalar geçirmek için dinlenme bölümüne geçiyorlardı.

Koridorun sonundaki İkinci Hamam ise karşıdaki dairelerin sahipleri ikballeri olmalıdır. Önce girişinde soğukluğuna ve sıcaklığına girdiğimiz, bu ikbal hamamdan dinlenme salonuna yine gizemli bir yoldan geçiyoruz. Rehavet içindeki ikballeri duvardaki "Harem'de Bir Kadın" tablosu tamamlıyor hayallerimizde.

Nedimeler Salonu, ikballerin ve nedimelerin belki birlikte oturup dinlendikleri, sohbet ettikleri, dedikodu ettikleri belki de Sultan'a ulaşacakları son bekleme yeri idi. Veriler böyle değerlendirilmiş, düzenlemeler buna göre yapılmıştır. Cariye Dairelerinden Harem'e geçişteki son salondur.

Böylece Harem'e girmiş bulunuyoruz. Harem, gözde ve ikballerin ulaşmayı düşlediği kadınefendilerin, valide sultanların ve padişahların yaşadığı ayrıcalıklı bir yerdir. İçinde bulunan japon eşyalarından dolayı Japon Salonu olarak da söylenen bu Salon, kadınefendilerin kahvaltılı salonu olarak da bilinir. Salon geniş servis merdivenleri ile alt katla da bağlantılıdır.

Sultan Reşat dönemine göre 3.Kadınefendi Odası olarak bilinen lake takımla döşenmiş bir Kadınefendi Yatak Odası görülmekte, soba, bu görkemi tamamlamaktadır.

Bu Bölüm'de Sultan Reşad'ın da Yatak odası yer almaktadır. Dolmabahçe Sarayı'nın Beşiktaş'a uzanan son köşesinde yer alan bu özel odanın konumu dışarıdan Velihaht Dairesi'ne, Boğaz'a ve deniz bahçelerine bakışıyla içeriden Nedimeler Dairesi ve Üçüncü Kadın'a bitişik oluşuyla ilginçtir.

Nedimeler Dairesi'nin bu güzel tül işlemeli tavanı, padişaha takdim edilecek bir cariyenin herhalde tanığıdır. Takdim edilecek cariyeye son bakımlar son tenbihler burada yapılmış olmalıdır. Nedimeler Dairesi'nin plan çözümlenmesinde birbirinden dar koridor ve sağlam kapılarla ayrılmış iki daire içiçe görülmektedir. Bu ilk bölüm bir yatak odası ile son bulmaktadır. Dar koridor diğer tarafta bir sofaya açılmakta ve bu sofaya bir küçük oda ile bir büyük oturma odası açılmaktadır. Sofadan da Nedimeler Salonu'na geçilmektedir.

Kadınfendiliğe hazırlanan, muhtemelen de Başıkbal olan İkbal Dairesi'ne gelmiş bulunuyoruz. Girişindeki maun kapıları, yerlerin parke oluşu ve tavan süslemeleri ayrıcalıklı bir daire oluşunu ortaya çıkarıyor. Hizmet Odası, oturma ve yatak odaları ve bunların açıldığı sofası ile önemi bir kez daha vurgulanıyor:

Bu koridora açılan iki odadan biri nöbetçi kalfa odası, diğeri de oyun odası olarak düzenlenmiştir.

Koridorun sonundaki bu daire de bir ikbal dairesidir. Büyük yatak odası ilginç oturma odası, hizmet odası ve sofası ile ne kadar batı tarzında yapılmış olursa olsun Türk Evi plan özelliklerinden pek bir kaybı olmamıştır.

Hemen karşıdaki duvarların gerisinde yer alan Veliht Dairesi Bahçesi'ndeki Sünnet Köşkü'nde sünnet edilen şehzadeler nekahat dönemlerini bu Oda'da geçirmişlerdir. Türk geleneklerine göre hazırlanmış sünnet yatağı ile tavan süslemeleri ve lavmana buranın ilgi odaklarıdır. Soldaki örgü de bunu tamamlar.

Sultan'a çocuk veren bir Gözde Dairesi'ne gelmiş bulunuyoruz. Belki birçok gözde belki de bir gözde burada doğum yapmıştır. Hemen sağda hem sofaya hem lohusa odasına çift kapılarla açılan doğum odası görülmektedir. Lohusa odası olarak düzenlenen bu odada gözdenin çocuğuna da yer verilmiştir. Soldaki oda ise Çocuk Oyun Odası olarak hazırlanmıştır.

Bu lavabolar ile iki cepheli kafes bu koridorda teşhir amaçlı olarak bulunmaktadır.

Cariyeler'deki son gezi yerimiz ve son Gözde Dairesi'ne gelmiş bulunuyoruz. Diğerleri gibi bir yatak odası, bir oturma odası ve servis odasından teşekkül etmiştir. Burada gezimiz son bulmaktadır. Valide Sofası'ndan sonra Binek Salonu'na iniyoruz.

FOTOĞRAF LİSTESİ

1. Louvre Sarayı'ndan Genel Görünüş
Louvre Museum , General Guide , S. 5
2. Schönbrunn Sarayı'ndan Genel Görünüş
Museum Schloß Schönbrunn Wien , Westerman Yayınları , S.9
3. Fasanerie Sarayı
Museum Schloß Fasanerie Bei Fulda , Westermann Yayınları , S.8-9
4. Kremlin'de Büyük Saray
Meydan Larousse , Cilt 14 , S.160
- 5.-6. Buckingham Sarayı
Turistik Tanıtım Broşürü
7. Beylerbeyi Sarayı
Milli Saraylar 1992 , TBMM Yayını , S.9
8. Topkapı Sarayı'nın Genel Görünüşü
Milli Saraylar 1993 , TBMM Yayını , S.9
9. Yıldız Sarayı'na Genel Bakış
Geçmişte Yıldız Sarayı , Yıldız Yıldız Sarayı Vakfı , İstanbul , 1988 , Kitap
Kapak Fotoğrafı
10. Beşiktaş Sahil Sarayı
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.39
11. Dolmabahçe Sarayı Ana Binası
12. Atatürk'ün Vefat Ettiği Yatağı
13. Sultan V.Mehmet Reşad'a Ait Cuma Günü Planı
14. Gezintiye Çıkan Saraylı Hanımlar
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S34
15. Dolmabahçe Sarayı'nı Çevreleyen Duvarlar
Milli Saraylar Sayı: 1 1987/1 , TBMM Basımevi , S.124
16. Dolmabahçe Çevresi

GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , 10

17. Dolmabahçe Sarayı Ön Bahçesi , Mili Saraylar , S.12-13

18. Sağ Alt Köşede Dolmabahçe Gazhanesi
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.23

19. Seraskerlik Ve Tiyatro Binası
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.14-15

20. İstabl-ı Amire
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.50-51

21. Bendegan Ve Agavat Dairesi

22. Baltacılar Binası

23. Matbah-ı Amire Binalarının Bir Kısmı

24. Matbah-ı Amire'nin Diğer Binası

25. Servis Yapılar Gurubunun Cadde Tarafı

26. Veliahd Dairesi

27. Hareket Köşkü (Selamlık)

28. Hareket Köşkü (Harem)

29. Bezm-i Alem Valide Sultan Cami

30. Saat Kulesi

31. Mefruşat Dairesi

32. Hazine-i Hassa Binası

33. Hazine Dairesi

34. Camlı Köşk

35. Kuşluk Ve Kuşluk Bahçesi

36. Gedikli Cariyeler Binası
37. Kızlarağası Binası
38. Dokumahane Binası
39. Musahiban Dairesi
40. Saraylı Kadın (Guillemed)
41. Tuvalet (Osman Hamdi)
42. Son Halife Abdülmecid'in Kızı Dürrüşehvar (Halife Abdülmecid)
43. Soba Sipariş Kataloğunun Ön Yüzü
44. Avusturya Sobası
45. Kütahya Çinisi Soba
46. Mangal Ve Arka Planda Kalorifer
47. Mavi Döşemeli Mobilyalar Yıldız Şale'de iken
Milli Saraylar 1992 , TBMM Basımevi , S.115
48. Mavi Salon Ve Arka Planda Kendi Mobilyaları
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.196-197
49. Mehmed Emin Ağa Sebili
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.18
50. Tramvay'ın Olduğu Dönem
51. Dolmabahçe Meydan'ında Faytonlar
GÜLERSOY , Çelik
Dolmabahçe , İstanbul Kitaplığı 1984 , S.16
52. Dolmabahçe Ve Hamlacılar Binası

PLAN LİSTESİ

- PLAN 1 : Louvre Müzesi
Louvre Museum , General Guide , S.10-11-12
- PLAN 2A : Schönbrunn Sarayı Bina Planı
Museum Schloß Schönbrunn Wien, S.6-7
- PLAN 2B : Schönbrunn Sarayı Durum Planı , Museum Schloß Schönbrunn Wien
Westermann Yayınları , S.8
- PLAN 3 : Fasaneler Sarayı Bina Planı
Museum Schloß Fasaneler Bei Fulda , Westermann Yayınları , S.6
- PLAN 4 : Dolmabahçe Sarayı Planı
Milli Saraylar Dergisi Sayı: 1 1987/1 , TBMM Yayınları , S.111
- PLAN 5 : Saray - Bahçe Planı
- PLAN 6A : Veliâhd Dairesi (Bodrum ve Zemin Kat Planı)
Mimar Sinan Üniversitesi Resim Ve Heykel Müzesi Dolmabahçe Sarayı
Veliâhd Dairesi Restorasyonu
- PLAN 6B : Veliâhd Dairesi (Birinci Kat Planı)
Mimar Sinan Üniversitesi Resim Ve Heykel Müzesi Dolmabahçe Sarayı
Veliâhd Dairesi Restorasyonu
- PLAN 7A : Saat Kulesi Üst Kat Planı
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi
- PLAN 7B : Saat Kulesi Ara Kat Planı
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi
- PLAN 7C : Giriş Katı Planı
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi
- PLAN 8A : Müdürlük Ve Eski Mefruşat Dairesi Rölövesi (Zemin Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi
- PLAN 8B : Müdürlük Ve Eski Mefruşat Dairesi Rölövesi Birinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi
- PLAN 9A : Gedikli Cariyeler Dairesi(Zemin Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 9B : Gedikli Cariyeler Dairesi (Birinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 9C : Gedikli Cariyeler Dairesi (2.Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 10A : Kızlarağası Binası Rölöve Projesi (Zemin Kat)

PLAN 10B : Kızlarağası Binası Rölöve Projesi (Birinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 11A : Dokumahane Rölöve Projesi (Birinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 11B : Dokumahane Rölöve Projesi (İkinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 12A : Musahiban Dairesi Rölöve Projesi (Birinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

PLAN 12B : Musahiban Dairesi Rölöve Projesi (İkinci Kat)
Dolmabahçe Sarayı Teknik Bina Arşivi

BİBLİYOGRAFYA

- ADANIR (Sağlık) , Hatice
Dolmabahçe Saray-Müzesinde Sergilirmr Ve Tanıtım Sorunlarının
İrdelenmesi Ve Çağdaş Müzecilik Bağlamında Çözüm Önerileri ,
Basılmamış Yüksek Lisans Bitirme Tezi , YTÜ , 1995
- ALTINOLUK, ÜLKÜ
Eski Yapılar Yeni Fonksiyonlar, Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu, İ
İstanbul
- ATASOY, Nurhan
Dolmabahçe Sarayında Geleneksel Özellikler , Milli Saraylar 1 , 1987/1
- BAŞÇINAR, Nesime
"İstanbul Dolmabahçe Sarayı Bahçesinin Peyzaj Planlaması Açısından
İrdelenmesi Ve Restorasyon Sorunları" , (Y.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü
Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) , İstanbul 1987
- BİLGİN, Bülent
Türk Saray mimarisinin Gelişmesi Çerçevesinde Yıldız Sarayı ,
Basılmamış Sanat Tarihi Doktora Tezi , İ.Ü. , İstanbul 1993
- BÜYÜK LAURESSE
Cilt 12 , 1988 , Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd.Şti. , Gelişim Yayınları
- CEZAR, Mustafa
Bati'ya Açılış Döneminde Mimaride Bünye Değişikliği , Milli Saraylar 1 ,
1987/1
- CEZAR, Mustafa
Süsleme Yönünden Dolmabahçe Ve Beylerbeyi Sarayları , Milli Saraylar
1992
- CEZAR, Mustafa
XIX.Yüzyıl Beyoğlusu , Ak Yayınları Kültür Ve Sanat Kitapları:55 Yeni Dizi
9/1991 , İstanbul 1991
- ÇALIKOĞLU, M.Ekrem
Dolmabahçe-Palast , Do-Gü Yayınları , İstanbul
- ÇELEBİ, Mehmet
Milli Saraylar'ın TBMM Teşkilatı İçindeki Yeri , Milli Saraylar 1 , 1987/1

- ERYILDIZ, H.Semih
"Saraylar"ın Kullanıma Açılması İçin Ticari Örgütlenme Modeli" , Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler , Yıldız Sarayı/Şale 15-17 Kasım 1984
- EZEL, Nükhet
Beşiktaş Merkezinde Tarihsel Ve Kültürel Değerler (Y.Ü.Mim.Fak.Rölöve-Restorasyon Yüksek Lisans Tezi) , İstanbul , 1982
- GEZGÖR, Vahide
Dolmabahçe Saat Kulesi , Milli Saraylar 1 , 1987/1
- GÜLERSOY, Çelik
"Dolmabahçe" , İstanbul Kitaplığı 1984 , Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri 3
- GÜNGÖR, Fatma
"Dolmabahçe Sarayı" , PTT Dergisi , Kasım 1992 , Sayı 120
- ICOM
Statutes Code Of Professional Ethics , Paris , 1990
- ICCROM
Müzelerde Koruma : Çevresel Koşulların Denetimi
- İREZ, Feryal
XIX.Yüzyıl Osmanlı Saray Mobilyası , Atatürk Kültür Merkezi Yayını-23 , Ankara , 1989
- KARAMAN, Arzu
Dolmabahçe Sarayı Cephe Süslemelerinde Antik Mimari Öğeler , Milli Saraylar 1992
- KILIÇ , Abdurrahman - KÖKEN, Ayşe
Tarihi Yapılarda Güvenlik Önlemleri , Milli Saraylar 1993 , TBMM Basımevi - Ankara , 1993
- KÖSEOĞLU, Cengiz
Dolmabahçe Sarayı Hazine-i Hassa Dairesi II , Milli Saraylar 1992 , TBMM Basımevi , Ankara
- MEREY, Lemi Şevket
Boğaziçi'ndeki Milli Saraylarımızın Strüktürel Koruma Problemleri Ve Restorasyonları İçin Temel Öneriler , Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler Yıldız Sarayı/Şale 15-17 Kasım 1984

MEREY, Lemi Şevket
Dolmabahçe Sarayı Muayede Salonunun Isıtma Donatımı , İDMMA
Dergisi , 1970/1

MEYDAN LAURESSE 1988 , Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd.Sti.

MİLLİ SARAYLAR
TBMM Vakfı Yayını , İstanbul , 1987

ORGUN, Zarif
Dolmabahçe Sarayı'nın Salon Ve Odaları Üzerine , Milli Saraylar 1 ,
1987/1

SAZ, Leyla
Harem'in İç Yüzü , Milliyet Yayınları , Ağustos 1974

ŞAPOLYON, Enver Behnan
Osmanlı Sultanları Tarihi , Rafet Zaimler Yayınevi , İstanbul - 1961

TÜFEKÇİOĞLU, Kemal
"Milli Saray , Köşk - Kasır Korunması , Bakımı , Turistik Gezi Yöntemi" ,
Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler , Yıldız Sarayı/Şale , 15-17 Kasım
1984

TÜRKOĞLU, Sabahattin
"Müze Haline Getirilen Sarayların Genel Bakım, Onarım Ve Kullanım
Sorunları" , Milli Saraylar Sempozyumu Bildiriler , Yıldız Sarayı/Şale , 15-
17 Kasım 1984

UMUR, Suha
Abdülmedid, Opera Ve Dolmabahçe Saray Tiyatrosu , Milli Saraylar 1 ,
1987/1

UŞAKLIGİL, Halit Ziya
Saray Ve Ötesi (Üç Cilt) , İstanbul , 1965

ÜNÜVAR, Safiye
Saray Hatıralarım , Çağaloğlu Yayınevi , İstanbul , 1964

YÜCEL, İhsan-ÖNER Sema
Dolmabahçe Sarayı , TBMM Vakfı Yayını , İstanbul-1989